

FELSEFE EĞİTİMİ
ve
SORUNLARI

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
YAYINLARI

FELSEFE EĞİTİMİ
VE
SORUNLARI

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
XVII. ÖĞRETİM TOPLANTISI
25 Mayıs 2000

ISBN 975 - 7583 - 16 - 2

OCAK 2002

Şafak Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: (312) 229 57 84 ANKARA

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
ÖĞRETİM DİZİSİ NO : 18
Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Petek AŞKAR

İÇİNDEKİLER

TED Bilim Kurulu Başkanı	
Prof. Dr. Özcan DEMİREL'in açış konuşması.....	3

TED Genel Başkanı	
Uğur KILCI'nın açış konuşması.....	5

BİRİNCİ OTURUM

ODTÜ Felsefe Bölümü Başkanı	
Prof. Dr. Ahmet INAM.....	8

İKİNCİ OTURUM

A.Ü. Tıp Fakültesi Beyin Cerrahisi Anabilim Dalı Başkanı	
Prof. Dr. Yücel KANPOLAT.....	19

ÜÇÜNCÜ OTURUM

ODTÜ Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi	
Y. Doç. Dr. David GRÜNBERG.....	39

PANEL

Oturum Başkanı	Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ.....	55
Panel Üyeleri		
	Prof. Dr. Ahmet INAM.....	57
	Prof. Dr. Yücel KANPOLAT.....	65
	Y.Doç.Dr. David GRÜNBERG.....	70
	Neslihan KARANFIL.....	79

KONUŞMA METİNLERİ

Prof. Dr. Ahmet INAM

Geleceğe Yönelik Bir Felsefe İçinde Bilim-Felsefe
İlişkisi Üzerine 141

Yrd. Doç. Dr. David GRÜNBERG

Eğitim-Felsefe İlişkisi Üzerine 151

Neslihan KARANFIL

Felsefe Öğretimi ve Sorunları 160

AÇILIŞ KONUŞMALARI

- **Prof. Dr. Özcan DEMİREL**
(TED Bilim Kurulu Başkanı)
- **Uğur KILCI**
(TED Genel Başkanı)

Türk Eğitim Derneği

XVII. Öğretim Toplantısı

Felsefe Eğitimi ve Sorunları

25 Mayıs 2000

Ankara

Sunucu - Değerli Konuklarımız, sizleri Ulu Önder Atatürk ve sonsuzluğa göçen tüm bilim adamları adına saygı duruşuna davet ediyorum.

(İstiklâl Marşı ve Saygı Duruşu)

Sunucu - Teşekkür ederim. TED Bilim Kurulu Başkanı, Prof. Dr. Sayın Özcan Demireli'yi açış konuşması için davet ediyorum.

Prof. Dr. Özcan DEMIREL (TED Bilim Kurulu Başkanı) - Sayın Konuklar,

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu adına hepinize saygılar sunuyorum.

Türk Eğitim Derneği tarafından düzenlenmiş olan XVII. Öğretim Toplantısına hoşgeldiniz.

Bilindiği gibi, öğretim toplantılarımız bir dersin öğretimiyle ilgili toplantıları içermektedir. Bundan önceki toplantılarımızda

hep orta öğretim kurumlarındaki derslerin öğretilmesiyle ilgili toplantılar düzenledik. Bir baktık ki orta öğretimdeki derslerin öğretilmesiyle ilgili toplantılar bitti. O halde ilköğretime başlayalım dedik. İlk öğretimdeki derslerin öğretilmesiyle ilgili bir toplantılar dizisi düzenledik. Fakat sonradan bir baktık ki biz gerçekten felsefe grubu derslerinin öğretilmesini ihmal etmişiz. Buradaki bakanlık müfettişi arkadaşla bir toplantı yaparken "felsefe öğretimi konusunda hiç bir yayınınız var mı?" diye bir soru yöneltmişim. Biz bundan sekiz yıl önce sosyal bilimler öğretimi ve sorunları başlıklı bir toplantı düzenlemiştik. Sosyal bilimler şemsiyesi altında felsefe grubu derslerini de ele aldığımızı ifade etmiştik; ama orada gerçekten sosyal bilimler olunca sosyal bilimlerin diğer alanları ağırlık kazanmış, felsefe grubu dersleri bu bağlamda konu dışı kalmıştı ve gerekli önem verilmemişti. Daha sonradan felsefe öğretimi gündeme geldiğinde bilim kurulundaki tüm arkadaşlarımız gerçekten bunun çok çok önemli olduğunu, böyle bir toplantının, bilimsel bir toplantının yapılmasının çok yararlı olacağı gündeme geldi ve bunun sadece orta öğretimle sınırlandırmayalım bunun bir de yüksek öğretim boyutu da var denildi. O bakımdan toplantımızın başlığına orta öğretim kurumlarında felsefe öğretimi diye bir başlık koymadık, sadece felsefe öğretimi diyerek yüksek öğretimi de içine alan bir toplantı olmasına özen gösterdik. Bu toplantıda felsefe eğitimi ve sorunlarına değinmeye çalışacağız. Bu toplantının

gerek orta öğretimdeki gerek yüksek öğretimdeki felsefe eğitimi sorunlarının zmlerine bir katkısı olur inancındayız. Böyle bir toplantının düzenlenmesinde bize katkı getiren başta Merkez Yönetim Kurulumuza, bu salonun tahsisinde anlayış gösteren TED Ankara Koleji Vakfına ve yöneticilerine, toplantıya bildirileriyle katılacak sayın çok değerli ğretim yesi arkadaşlarımıza ve sayıları az da olsa ama bir ürün ortaya çıkacağı için buraya kadar zahmet eden siz değerli konuklarımıza hoş geldiniz diyorum ve bu toplantının başarılı olmasını diliyorum. Saygılarımla.

(Alkışlar)

Sunucu - Sayın zcan Demirel'e konuşması için teşekkür ediyorum. Şimdi açış konuşması için Türk Eğitim Derneği Genel Başkanı Sayın Uğur Kılıcı'yı davet ediyorum.

Uğur KILCI

Saygı değer konuklar, değerli eğitimciler ve bilim adamları. Türk Eğitim Derneği bilim kurumumuzun geleneksel olarak her yılın ilkbahar Eylül döneminde düzenlediği ğretim toplantılarının 17.si olan felsefe eğitimi ve sorunları konulu toplantıya hoşgeldiniz. Hepinizi TED Merkez Yönetim Kurulu adına saygıyla selamlıyor, toplantıya katılmanız nedeniyle teşekkürlerimi sunuyorum. TED Bilim Kurulu Başkanımız Sayın zcan Demirel yaptığı konuşmada TED Bilim Kurulu ve ko-

nuyla ilgili çok güzel bilgiler verdi. Ben de hepinizin bildiği Türk Eğitim Derneği hakkında kısaca bir bilgi vermek istiyorum. Derneğimiz 72 yıl önce 1928'de ulu önderimiz Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda kurulmuş ve ilk genel başkanlığını değerli devlet adamı sayın İsmet İnönü yapmıştır. TED'in amaçları arasında fakir ve kimsesiz; fakat yetenekli Türk çocuklarına burslar vermek, yabancı dilde çağdaş bilimsel eğitim veren okullar açmak, yurtlar kurmak, ülkenin eğitim faaliyetlerini desteklemek ve geliştirmek, gençlerimizin sosyal, kültürel, sportif çalışma ve dayanışmalarına katkıda bulunmak yer almaktadır. Türk Eğitim Derneği kuruluşundan bu yana geçen zaman içerisinde amaçlarından hiçbir sapma göstermeksizin etkinliklerini giderek artan bir şekilde sürdüren ve 72 yıl gibi uzun süre kendi ayakları üzerinde dimdik kalabilen nadir derneklerden biridir. Bugün İstanbul'dan Batman'a dek yurt geneline yayılmış TED adını taşıyan toplam on okulunda binlerce öğrenciye verdiği çağdaş eğitimle milli eğitime destek olmaktadır. Ayrıca her yıl bin, kuruluşundan bu yana ise 45.000'e yakın ilköğretim, lise ve üniversite öğrencisine karşılıksız burslar veren, bünyesinde 11 profesör ve üst düzey eğitimcilerden oluşan bilim kurulu çalışmalarıyla ve yeniden kurulmaya çalışılan eğitim danışmanlığı kurulu işbirliğiyle eğitim sistemini yönlendiren, eğitim bilimlerini konu alan kitapları ve süreli yayınlarıyla gençlerimize ve eğitimcilerimize yardımcı olan, yine bünyesinde oluşturduğu

satranç eğitim merkeziyle gençlerimizin boş zamanlarını en iyi bir şekilde değerlendirmelerine olanak sağlayan Türk Eğitim Derneği bu hizmetleriyle ülkemiz eğitim hayatında vazgeçilmez bir yer edinmiştir. Sizlerin de takdir edeceğiniz gibi Türkiye'de kendisini Türk eğitim yaşamının gelişmesine bu denli adanmış başka bir derneği bulmak oldukça zordur. Sizlerden aldığımız güçle daha yararlı çalışmalar yapacağımızdan ve bu konuda her türlü öneri ve yönlendirmeye açık olduğumuzdan herkesin emeği olmasını isterim. Eğitimi sosyal ve ekonomik kalkınmanın ve çağdaş olmanın temel unsuru sayan derneğimiz, Türk eğitimine katkılarını nice 72 yıllar daha eksilmeyen bir ivme ile sürdürmeye kararlıdır. Ülkemizde felsefe eğitiminin hepimizin özlediği kaliteye ve etkinliğe erişebilmesi isteği ve dileğiyle hepinizi selamlıyor, Bilim Kurulumuzu böyle önemli bir konuyu gündeme getirdiği için kutluyorum. Sözlerime son verirken bu toplantının eğitim, toplum, düşün ve yaşamımıza yeni boyutlar ve görüşler getireceği inancıyla hepinize tekrar hoş geldiniz diyorum. Saygılarımla.

(Alkışlar)

Sunucu - Genel başkanımız sayın Uğur Kılıcı'ya teşekkür ediyorum. Şimdi de "Çağımızda bilim ve felsefe" konulu ilk oturuma başkanlık etmek üzere Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu üyemiz Prof. Dr. Sayın Cahit Kavcar'ı davet ediyorum ve

oturumun başarılı geçmesini diliyorum.

Başkan Prof. Dr. Cahit KAVCAR (TED Bilim Kurulu Üyesi)

Sayın Başkan, değerli konuklar, hepinize saygılar sevgiler sunuyor, birinci oturumu açmak üzere değerli konuşmacımız Profesör Doktor Sayın Ahmet Inam'ı davet ediyorum. Efendim birinci oturumun süresi yarım saat, bildirimizin süresi yarım saat ve soru tartışma bölümü üç bildiriden sonra yer alacaktır. Bu nedenle yarım saatlik süreyi bildiri için kullanacağız ve onun ardından bir çay arası vereceğiz. Birinci oturumumuzun bildiri konusu "Çağımızda Bilim ve Felsefe" konuşmacımız Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü Başkanı Prof. Dr. Sayın Ahmet Inam. Buyrun efendim.

Prof. Dr. Ahmet INAM (ODTÜ Felsefe Bölümü Başkanı) -
Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, sayın konuklar, bilim felsefe ilişkisi üzerine konuşacağım. Bildirinin başlığı kendi koymuş olduğum bir başlık "geleceğe yönelik bir felsefe anlayışı içinde bilim felsefe ilişkisi üstüne". Yaşam hızla değişiyor, onun bağrından çıkan bilim ve felsefe de bu değişimden etkileniyor. Gerek bir etkinlik gerekse bu etkinliğin yorumu anlamı olarak bilim, örneğin 100 yıl öncesinin bilimi değil. Felsefe de dönüşümler geçiriyor.

Bu değişenin, değişmekte olanın yorumunu yapmak gerek.

Başlangıçta bilim ve felsefenin bir bütün oluşturduğu, aynı kaynaktan çıkıp geldiği ileri sürülür. İkisi de hakikati ararlar. Felsefe bilgeliği de içeni alır tüm bilim dallarını kuşatır. Bununla da kalmaz içinde dini, sanatı da taşır. Öyleyse felsefenin çekirdeğinde en azından üç damar görülüyor. Bilim, sanat, din. Din eski Yunan'ın ilk dönemlerinde mitolojilerle yoğurulmuş, ölümsüz tanrıların yaşamlarıyla ilgiliydi. Ölümlü insan ölümsüzlüğü arıyordu. Bitimli ömründe bitimli ruhunda bitimsizliği barındırabileceğini, sonsuza ulaşabileceğini düşünüyordu. İnaniyor, inandığına kendini adayabiliyordu. Görnenler dünyanın ötesi olduğundan emindi. Öteye, hakikat yoluna yürümek için hazırlıklar yapıyordu. En azından bu anlamıyla din, felsefenin çekirdeğinde idi. Sanatsa bir tehne olarak, bir zanaat, bir hüner, bir işçilik olarak felsefede vardı. Hakikati arama yollar yöntemler araştırılarak gerçekleştiriliyordu. Sorgulama, irdeleme, eleştirme, bilgisizliğini gösterme, tartışma, belli bir akıl yürütme yöntemler geliştirilerek, geliştirilerek başarılıyordu. Sokrates'in karşısındaki insanlarla giriştiği diyaloglar belli akıl yürütme biçimleri içinde çürütme, ikna etme yollarıyla bezeliydi. Aristoteles metinlerinde dikkatli bir gözlemci, saptayıcı, sınıflayıcı ve tartışmacıydı. Bu anlamıyla teknikler kullanması açısından

sanatın içindeydi felsefe. Yalnızca teknikleri kullanması bakımından değil, iynin yanında güzelî araştırmasıyla da içinde sanat kaygısı bulunduruyordu. Üstelik örneğın Platon'un şairlerden, tragedya yazarlarından yaptıkları alıntılar, Sokrat öncesi düşünürlerin kullandıkları edebî dil, Platon'un kendi dili de felsefenin sanat boyutunu bize hatırlatıyor. Bilimle olan ilgisi kaynağında kendini gösteriyor kolayca. Filozoflar o dönemin koşulları içinde matematikle, fizikle, biyolojiyle, psikoloji ve sosyolojiyle, yönetim bilimleriyle ilgililer. Bilimin bilgisi üretimin ve yönetimin, ahlakın bilgisi hep konularına, tartışma etkinliklerine giriyor.

Felsefe çekirdeğinde taşıdığı bu üç öğeyle kendi etkinliğini ortaya koyuyor. Bilgelik yanını, bilgelik seviyesini ihmal etmeden.

Zaman içinde bilimler giderek felsefeden kopuyorlar, sanat güzel sanatlara dönüşüp ayrı bir alan oluşturuyor, tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla felsefe, başlarda bu dinlerin teolojisine yardımcı oluyor, modern dönemlerde teolojiye verdiği destek sürmekle birlikte örneğın bir 20. yüzyıl düşünürü olan Heidegger'de seküler bir alanda var olmaya çabıyor, var etmeye çabıyor kendini.

Felsefedeki bu üç damarlı çekirdek sonraları unutuluyor, değişik felsefe yorumlarında bu çekirdek, bu çekirdekteki damarlar bize hatırlatılsa da felsefedeki bağımsızlık özlemi bu

unutuluşu destekliyor. Yaşanan hayat, yaşam biçimi, biçemi, uslubu bu desteği pekiştiriyor.

Yirminci Yüzyılın Bitişinde Yaşananların ve Yorumlarının Çizdiği Manzara başlığıyla bir bölüme geçiyorum.

Karmaşık felsefe ve bilim anlayışlarının tartışıldığı bir yüzyılı kapadık. Bilimde fiziğin ve astroniminin incelmış matematiksel dille kazandığı başarı, yeni araştırma alanları ile zenginleşmiş biyolojiye yerini bırakıyor. Hala mantığın, matematiğin temellerindeki sorunlar çözülebilmüş değil. Görecelik kuramlarının, Quantum Mekaniğinin derin felsefe temelleri sağlamlaştırılmayı bekliyor. Bilimde estetiğin önemi anlaşılmuş, sadeliğin, simetriğin üstüne dikkat çekici gözlemler yapılıyor. Büyük kuramlar görülmüyor ufukta, modellerle dar alanlarda çalışılıyor. Derinlik yitimi gözleniyor; buna karşılık genişlik egemen bakışlara, kesinliğin, mutlaklığın eski ve alışılmış anlamıyla "hakikatin" sadece eleştiriye açık adları kalmış. Bilim hızla dallanıp budaklanıyor, geçmişte birbirinden kopuk gibi görülen alanlar birbiriyle kesişiyor, disiplinler arası alanlar ortaya çıkıyor. Bilim hızla teknolojiyle bütünleşiyor, bilimin gündemini tıp, ziraat, gıda üretimi, silah üretimi, mühendislik problemleri belirliyor. Piyasa ekonomisinin, politik güç elde etme çabalarının, haberleşme ağlarını genişletme kaygısının, reklam ve propagandanın etkileri bilimin gündemini belirlemede önem kazanıyor.

Felsefe bir anlamıyla varlığını kanıtlama uğraşında bilimle yakın ilgiye geçmiş ondan ayrılamayacağını savlıyor. Geliştirdiği kavramlar, bu kavramları oturttuğu dilsel çerçeve ile kendi içine kapalı tartışmalara gömülüyor. Bilimin "yöntemine" teknikleşen bakış biçimine uygun çalışmaların ardına düşüyor. Uzmanlaşmaya, bilimin verilerine ters düşmeyen olgulara, gözlemlere karşı duyarlı tutuma saygı gösteriyor.

Öte yandan postmodernist etiketi taşıyan çalışmalarıyla, metaforik bir dile, edebiyata, karşılıklı söyleşiye dikkatimizi çekiyor. "Hakikati", büyük 'H' ile yazılan Hakikati bulma umudumuzu yitirdiğimizi, felsefi arayışın insan zihninden gelen algılamaya kalıplarından' başlayarak gerçeğin bir kurgusu olduğunu, Kant, Nietzsche ve Wittgenstein'a dayanarak "estetize" edildiğini ileri sürüyor.

Çok kısa olarak değindiğimiz bu gözlemler ışığında bilim-felsefe ilişkisi artık ne çekirdeğin bulunduğunu söylediğimiz antik Yunan felsefesiyle; ne Orta Çağda ne Galileo ve Descartes ile başlatabileceğimiz Modern dönemde, ne de yirminci yüzyıldaki görünümü ile sorgulanabilir diye düşünüyorum. Bilim ve felsefeyi dönüştüren güçlerin yeni yorumlara gereksinimi var.

Çağımız kültür yaşamı, teknolojinin ve onun doğal tamamlayıcısı olan piyasa ekonomisinin etkisiyle kendi varlığını oluşturan üretim ve tüketim çarklarını çevirmek zorunda.

Televizyonlarının, bilgisayarlarının, telefonlarının ve hızlı taşıt araçlarının önünde insanlar bu düzenin sağladığı **rahatlığı** ve **kolaylığı**, **eğlenceyi**, **süslemeyi** bırakmak istemiyor. Görünüşte çok sesliliğin, farklılıklara gösterilen saygının yer aldığı yaşam, tek tip bir bakışın, tek kuramın, tek modelin yaratacağı "totaliter" yaşam biçiminden kaçmaya çalışıyor. Aydınlanma döneminin "aklı", gücü ele geçirmiş, bu akıl bilime, mantığa, felsefeye egemen olarak, gemi aziya almış; akıl ölçüsünü kaçırarak azgın akıla dönüşmüştür. Yirminci yüzyılda yaşanan toplu öldürmeler bu haddini bilmez akılı meşrulaştırma çabalarından doğmamış mıdır? İnsanın o çok güvendiği akılı kendisini onunla özgür hissettiği, kendi varlığını gerçekleştirdiğini düşündüğü akılı, bir egemenlik kurma, zulmetme aracı haline dönüşmemiş midir? "Bilim böyle emreder, akıl böyle buyurur" denerek, yaşamımıza yukarıdan indirilen bir balyoz olmamış mıdır? İşte, öyleyse, aklın bu tek yönlü, tek yanlı yorumundan çoğulculuğun, yerelliğin özgürlüğüne geçiş doğru değil midir?

Böyle bir akıl yorumunda; bu kendi düşüncelerim olarak söylemiyorum, yanlış anlaşılmasın bir yorum olarak anlatıyorum; böyle bir akıl yorumunda dikkat etmemiz gereken noktalar var. Yaşanan **sıgılık**, **kolaycılık**, "büyük" "derin" çerçeveleri aramaktan vazgeçmemize yol açan **yılgınlık**, görünüşteki çok seslilikle ortadan kaldırılacağı benzemiyor. İn-

sanlar hakkında, yaşam hakkında, sanat, din, felsefe, bilim hakkında oluşturacağımız kuramları, öyküleri çoğaltmak, alternatif düşünceleri, azınlıktaki görüşlerin sesini duyurma çabamızı gündeme kolay kolay getirmeyebilir.

Çağımızın bu manzarasında bir birine zıt iki görünüş var. Bir yandan teknolojiyi, teknolojiyle bütünleşmiş bilimi oluşturan **denetleyen, denetleyici akıl** egemenlik kurmaya çalışırken; yaşamı "hafifleten", "rahatlatan", "kolaylaştıran", "süsleyen", sözde özgürlük, sözde çok seslilik sağlayan **estetize eden akıl**, her türlü egemenliğe son verme çabası içinde! Bir yandan robotlaşmış "tek tipleşme" korkusu yaşarken, diğer yandan, farklılıklarımızın fark edildiği bir dünyada yaşadığımızı sanmanın hafifliği! Ne oluyor hayatımızda? Böyle bir hayatın sarmaladığı, bilim felsefe ilişkisine nasıl bakılmalı?

Konuşmamın son bölümünü, **NASIL BİR BİLİM-FELSEFE İLİŞKİSİ?** başlığı taşıyor.

Teknoloji yoğun insan yaşamında, Denetleyici Aklın egemen olduğunu söyledik. Sömürgeleştiren, büyüyüp güçlenmek, ele geçirmek isteyen bu akıl bizi robotlaştırıp sürü insanı haline getirmeliydi. Baskıcı "totaliter" devlet biçimlerinin oluşmasına yardımcı olmalıydı. Oysa, görünüşte özgür, çok sesli estetize edilmiş, rahat ve kolay, alt yapı sorunlarını, iletişim, ulaşım sorunlarını çözmüş, ufuk açan bilgi

ve üretimle donanımlı sanal gerçekliği yaratma yollarını keşfetmiş bir kültürle karşı karşıyayız. (Açlık, yoksulluk çeken ülkeleri görmezsek!) Bu ne garip bir karşıtlık, bir gerginlik, bir uyumsuzluktur?

Oysa özgürlük, çok seslilik, estetize edilmişlik, ufuk genişliği gibi olumlu, postmodern özelliklerinin yanında doğrusu altında, yaşananların **siğ**, **yılgın** ve **dar** biçimde yaşandığını görüyoruz.

Siğ yaşam, sorgulamayan, irdelemeyen, ayrıntıya inemeyen, inmeye kalktığında ayrıntıda boğulan bir yaşamdır. Dar yaşam bir örnek düşüncelerin, kalıplarla gerçekleştirilen akıl yürütmelerin, enformasyon bombardımanı altında canı çıkmışlığın yaşandığı bir yaşamdır. Yılgınlık ise siğ ve darlığın içinde bunalan insanın umutsuzluğunu, ısrarsızlığını, vazgeçmişliğini, ürkekliğini gösteriyor. Denetleyici akıl, tek tip denetlenmiş bir yaşam oluşturmaya çabaladıkça, yaşam, çoğulcu, zincirleri kırıcı, alternatifler arayıcı görünüşlerle tepki gösteriyor. Bu tepkilerin ardında siğlik, darlık, yılgınlık var. Denetleyici akıl, insan aklının yalnızca bir boyutu, ya da bir bileşeni. Denetleyici akıl, denetlemeye kalktığı **kozmik yapıyı**, evreni takındığı tavır gereği anlayamıyor. Evrenin uçsuz bucaksızlığı karşısında kendi sınırları içerisine sıkışmış denetleyici akıl, gerçekleştirdiği müdahalelerle, yetersiz kalıyor. Evrenin sonsuzluğunu anlamak, onunla bütünleşebilmek için

aklın diğer boyutlarıyla, duygularla, insan bedeniyle etkileşime, iletişime geçmesi gerekir. Oysa yaşananın sığılığı, darlığı buna olanak tanımıyor. Duygusal akılla, estetik akılla, felsefi akılla, aşkın varlıkla ilgilenen akılla etkileşim içinde olabilirse, denetletici akıl yumuşatılıp zenginleştirilebilir. Denetletici akıl haddini bilir de insanı insan yapan diğer öğelerle, (örneğin sanat, düşünce gibi) kucaklaşabilirse, bugünkü bilim ve teknolojiye, ekonomik ilişkilere, yönetim sistemlerine olan sığılık, darlık, yılgınlık yaratan olumsuz etkisi azalabilir.

Sığılık, darlık, yılgınlığın olmadığı, çoğulcu özgür, yaratıcılığa, sanata duyarlı, gerçekliğin farklı yüzlerini görmeye hazır, bunun için çırpınan, emek harcayan bir yaşam biçiminde bilime ve felsefeye, bilime, bilim-felsefe etkileşimine düşen görevler nelerdir?

Bilim denetleyici akılı tanıyıp sorgulayacak duyarlılığı ve istekliliği göstermelidir. Felsefe, bu konuda bilime yardımcı olmalı, onda bir felsefe duyarlılığı oluşmasına katkıda bulunmalıdır. Bilim kültüre, "yaşamın kendisine" duyarlı olmalıdır. Dallanıp budaklanmanın getirdiği genişlik, uzmanlaşmanın yol açtığı derinlikle birleşebilmelidir. Bu amaçla, bilim politikaları, çıkarlara, güç elde etmeye dayalı kaygı eşliğinde denetleyici aklın olumsuz etkilerini yok edecek biçimde oluşturulmalıdır. Bilim politikası, sığılık, darlık, yılgınlıktan kurtulmuş, denetleyici akılı derin ve geniş yaşam kaygılarıyla yu-

muşatmış, kalıplardan uzakta bir yaşam için bilimi hazırlamalı, bilim insanlarının gündemini belirlemelidir. Yaşama, kültüre, insanın duyu, akıl, beden ve çevresiyle yapısına duyarlı olan bilim elbette felsefeye de duyarlı olacaktır. Felsefe kaynağındaki üç damarlı çekirdeğine, bilim, sanat, din damarlarına duyarlı olmalıdır.

Felsefe, bilimin ve kendisinin köklerinde bulunan bilgeliği bilime hatırlatmalı, denetleyici akla yol göstermelidir. Denetleyici akli denetlemek için yeni bir denetleyici akıl oluşturmamalıdır. Çözüm, denetleyici akli başı boş bırakmak da değildir. Bilimi bilgece yaşayan insanlar, bilimin sorunlarına, araştırmalarına kendilerini **adayarak**, o araştırmalarda kendilerini ortaya koyarak, umut ve sevgi dolu yürekleriyle yaşıyorlar. Bu adanmışlık, umut ve sevgiyle desteklenirse, bilim ve felsefe arasında uçurumlar olduğunu savlıyan görüş zayıflamış olur.

Söylediklerimden şu da çıkarılabilir : Felsefeyle bilim arasında bir **yazgı** birliği vardır. İkisi de yaşama, insanın bu yaşamda oluşturduğu kültür etkinliklerine duyarlı olmalıdır. Bu duyarlılığı yitirdiği anda ikisi de kokuşur. İkisi de insan yüzüne, insan sömürüsüne duyarlı bir dünyada araştırma, düşünme namusunu, sorumluluğunu taşıyan etik kaygıyla insanın yaşama sevincini, coşku ve heyecanını arttıran bir işbirliğine, dayanışmaya, zenginleştirici karşılıklı etkileşimlere açık olmalıdır. Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Efendim biz de sayın konuşmacımız İnam'a teşekkür ediyoruz. Üstelik zamanı da çok iyi kullandığı için, ayrıca duyarlılığına teşekkür ediyoruz. Eski Yunan'dan, eski Yunan felsefesinden yola çıkarak, Socrates'ten, Aristo'dan yola çıkarak ve felsefenin kaynağında yer alan bilim, sanat, din kavramlarından hareket ederek günümüze geldi. Çağımızda sığ yaşam, dar yaşam, bilim, sanat, akıl ilişkisi bağlamında bilimle felsefenin arasında yazđı birliği olduğunda birleŐti ve bu konuyu önemle vurguladı değerli konuşmacımız. Söylenilenlerle ilgili olarak sorulmak istenen ya da yapılmak istenen katkılar olabilecektir. BaŐta da belirttiğimiz gibi diğer iki bildirimizin ardından tartışma bölümümüz yer alacak ve bunlara da yer verme Őansımız, fırsatımız doğacaktır. Biz sizi Şimdi kısa bir çay arasına davet ediyoruz, değerli konuklarımız.

İKİNCİ OTURUM

Başkan Prof. Dr. Ningur NOYANALPAN (TED Bilim Kurulu Üyesi) - Zannediyorum, herhalde mikrofon çalışıyor. Efendim izin verirsiniz küçük bir anımsatmada bulunmak istiyorum. Şimdi konuşmacımız slayt gösterecek. Dolayısıyla salonun kendilerine göre sol bölümünde oturanlar eğer arzu ediyorlarsa, daha rahat görmeyi arzu ediyorlarsa böyle geçmeyi düşünürler mi? Kendilerine göre sağ tarafa geçmeyi düşünürler mi? Buyurunuz efendim.

Acaba başka engel kaldı mı? O zaman izin verirsiniz slayt aletinin başına geldiğine göre ben konuşmacıyı 'Felsefenin Bilimden Beklentileri. Bilimsel Etik' konulu sunusunu yapmak üzere mikrofona davet edeyim. Buyrun sayın Yücel Kanpolat

Prof. Dr. Yücel KANPOLAT (A.Ü. Tıp Fakültesi Beyin Cerrahisi Anabilim Dalı Başkanı) - Efendim çok teşekkür ederim.

Ben doğal olarak felsefeci değilim. Amatörüm bu alanda. Ama ben en azından pratik olarak, biraz da pragmatik baktarsak, bilimin içersinde olduğumu söyleyebilirim. Gerçi bizim yaptığımız kaba bir cerrahi. Bilimin temel doğrularını yaşayarak görme şansına sahip olduğumuz bir alan. Bu alan içersinde baktığımız zaman da felsefe bazen lüks gibi görülebilir; ama biz yaşamda elimiz yandıkça, bu gerekliymiş

noktasına geliriz. Onun için bizim felsefe öğrenimimiz, daha doğrusu felsefeye ilgimiz biraz zorunluluklardan kaynaklanmaktadır; hevesten değil. Bu bakış açısıyla ben izininle önce; lütfen slayt. Şöyle bir durum tespiti yapalım istiyorum. Biz bir dünyada yaşıyoruz. Üzerinde yaşadığımız dünyanın aşağı yukarı güneşten kopan bir ateş topu olduğunu söylüyorlar. Bunun işte 5-6 milyar olduğu gibi tahminler var. Soğuma işi beklediğimizden çok daha çabuk olmuş. 100000 ila 60000 yıl arasında soğumaya başlamış dünyanın kabuğu. Sonra bu kabuğun üzerinde su buharına doymuş olan atmosferden yağın yağmurlar, yağın sular bir takım su parçacıkları denizleri oluşturmuş. Burada okyanuslar, kıtalar ortaya çıkmış, sonra bunlar sağa sola göç etmişler. Sonra önemli bir şey var. Bu güneşten gelen ultraviyole ışınlar, biz bunlara mor ötesi ışınlar diyoruz. Bu ışınların yaşamın oluşmasında, dünyanın bugünkü durumunun oluşmasında önemli yeri var. O dönemde serbest oksijen ve hidrojen çok yaygın, bütün uzayda çok yaygın. Bir de oksijenin oluşturduğu özel bir filtre mekanizması var. Bu filtre mekanizmasıyla yaşam arasında çok doğrudan, çok önemli bir ilişki var. Şimdi biz bir cansız doğadan bizim çevremizdeki doğanın, bizim ölçütlerimizde cansız olduğundan bahsediliyor; en azından uzayda ve bir canlı doğaya geçiş noktasındayız. Burada hidrojen çok önemli. Mekan tabii ki dünya. Zaman çok önemli. Ve burada bu zaman ve mekan içerisinde çeşitli yasaların

oluşturduğu bir evrimle bir süreçle yaşam oluşuyor. Burada yine en önemli mesele güneşten yeryüzüne gelen ultraviyole ışıkları. Bu ışıkların dalga boylarını biz antrosom olarak ölçüyoruz. Bunlardan 2600 ila 2800'lük dalga boylarının geçişine bizim bu etrafımızdaki oksijen filtresi izin veriyor. Öbürlerine izin vermiyor; çünkü öbürleri zaten yaşamla kabiletif değil, bizim anladığımız yaşamla kabiletif değil. Hatta biz bu ultraviyole ışınlarını ameliyathanelerde sterilizasyon için kullanıyoruz. Yani mikropları öldürmek için kullanıyoruz. Bu nasıl olmuş? Çok basit bir deneyle bunu görmüşler. Bu söylediğimiz zaman diliminde dünyanın etrafında yoğun şimşekler, elektrikler var. Yoğun miktarlarda hidrojen var. Oksijen var. Metan gazı var. Zaten elemanların çoğu başlangıçta gaz halinde, sonra ağır metaller oluşuyor. Deney tüpünde gösterilmiş ki yapay elektrikle, şimşekle yani amonyak, metan ile suyun birleşiminden ilkel hücrelerin temel maddesi olan proteinleri elde edebilmek mümkün. Bu, model alınmış bir görüş. İşte yaşamın buradan oluştuğunu söyleyebiliyoruz. Çünkü yaşam demek hücre demek. Hücrenin de temel maddesi proteinler ve nükleik asit. Bu söylediğimiz koşullarda yaşamın temeli olan üç ana proteinin oluştuğu bu gün kesin olarak biliniyor. Bunlar aleni, glisi bir de aspak. Pek çok protein türü tabii ki hücrenin yaşamında var. Slayt lütfen.

Sonuç; bu tuzlu suda sürüklenen ilk hücremizden zaman içerisinde ilk ilkel canlılar oluşuyor. Şöyle uzantıları olan canlılara benzer canlılar. Aynı biçimde de çamur içerisinde ve tuzlu suyun içerisinde de bitkilerin oluşmaya başladığını, sonra bunların karaya taşındığını. Sonra bu ilkel canlıların içerisinde biraz daha evrim sonucunun gelişmeye başladığını, sinir sisteminin bunların içerisinde oluşmaya başladığını; sonra balıklarda mesela ilk beyin taslaklarının oluşmaya başladığını görüyoruz. Burada dikkat etmemiz gereken; kaba hareketler için var olan fonksiyonu üzerine ilave bazı hareketlerle birlikte sinir sisteminin de omurilikten yukarıya doğru yavaş yavaş gelişmeye başladığını görüyoruz. Bakın bu bir kurbağa beyni. Bakın, sonra canlılar hem karada hem suda yaşamaya başlıyorlar. Bunlar meşhur anfibiyenler. Sonra bunların içerisinde yaşamın çeşitliliği başlıyor. Doğada uçabilen, yürüyebilen şeyler, bu biraz önemlidir, bir kaz beyni. Sonra da gelişmenin artışı görüyoruz. Bu gelişme süreci içerisinde de bizim yavaş yavaş hayatın çeşitliliği içerisinde yumurtlamak yerine karınlarının içerisinde yavrularını büyüten bir canlı tipinin oluşmaya başladığını görüyoruz. Bunlar da memeliler. Bu da bir memeli beyni. Dikkat ederseniz artık yukarı doğru büyüyen bir beyin kitlesi var. Özellikle frontal dediğimiz ön dokular ve frontal dediğimiz loplara. Sonra da bu grubun içerisinde bir yaratığın avlanmak için daha çok ön ayaklarını kullandığını, yani bunları el haline getirdiğini bu arada bunların

beceri sahibi olduğunu sonra da ne oluyor diye ayağa kalktığını. İşte bu bizim ilk atamız. Gözleri öne doğru geliyor. Bakış ve kavrayış üstünlüğüne sahip oluyor. Ve bizim düşünce açısından çok önemli gördüğümüz fonksiyonlara sahip oluyor. Yani görüyor, öğreniyor, alet yapıyor, muhakeme ediyor, kararlar veriyor, keşifler yapıyor, filan, filan, filan. İşte insanı insan yapan en önemli özellikler, bu söylediğimiz yapılanmanın içinde bulunuyor. Biz bu yapılanmayı bazen bozabiliyoruz. Nasıl? Buraları keserek. Şu guguk kuşunu hatırlarsanız. Orda prefrontal logo var. Yani frontal loplara keserler. O zaman ne olur? Yürür hatta konuşur. Belli işler yapar. Hatta belli görevler de yapar. Ama entellektüel olarak fonksiyon görmez. Bunu siz cerrahi olarak yapabilirsiniz, insanlar kendi kendilerine de yapabilirler. Okumazlar, görmezler, muhakeme etmezler, alırlar. Ahmet Hocam size gönderme yapıyorum. Veya siz toplum olarak yaparsınız. Bu böyledir, bu böyledir, bu doğrudur bu doğrudur, bunu Allah böyle söyledi, bunu kul böyle buyurdu, peygamber böyle buyurdu diyerekten, işte orada galiba. İşte felsefeci, düşünce gelir. Bu gerekli midir diye.

Slayt lütfen.

Şimdi ilk insanın tarih sahnesinde gördüğümüz ilk insanın en önemli meselesi beslenme. Barınma çok zor çünkü. Ha sonra bir yerlerde bunun kolay olduğunu görüyoruz. Burası

büyük nehirlerin deltaları ve insanın yavaş yavaş kafasını kaldırıp etrafa baktığını görüyoruz. İşte orada bizim hikayemiz başlıyor. Birileri ne var ne oluyor diye soru sorarlar. Birileri ne olup bittiğini hemen kavrayabilirler, işte şu resmi çizenler gibi. Onlar bilim adamından önce, felsefeciden önce hemen titreşimleri hissederler. Bu Haldun Taner'in lafı. Bilim adamından önce, felsefeciden önce toplumun, doğanın içerisinde var olan titreşimleri sezebilen insandır. Onlar sanatçılar. Ha bunların içerisinde kuralları denetleyip, değerlendirip yasalar koyanlar var. Aynı koşullarda değişmeyen kurallar; bunlar da bilim adamları. Ama bu bilim adamlarına neyin nasıl olduğunu, derinliği öğreten de felsefeciler. Bir de neden olmuş, canım işte şundan olmuş. Yüce güçlere itaat eden insanlar. Onlar da işte din adamları. Bu kompozisyon içerisinde biz buraya geldik.

Slayt lütfen.

Yazının bulunmasıyla bu ivmenin çok hızlandığını biliyoruz. Yazının bulunmasının amacı öyle bilim olsun, sanat olsun diye değil. Ticaret olsun yani yaşam olsun diye. Ve sonra da gücü elinde bulundurmak isteyenler; bunları belli yerlerde topladılar. Kütüphanelerde, belli bilgi merkezlerinde. Yaşam ve bilim bunların çevresinde daha hızlı gelişti. Onun için ben eğitimci olmadığım için, eğitim tarafını atlamıyorum; ama üniversiteli olduğum için en azından üniversite boyutunu söy-

lemeliyim. İlk üniversitelerin bunların bahçesinde geliştiğini biliyoruz. Bolonya Üniversitesi, Paris Üniversitesi Bolonya Üniversitesi Gretian adında bir keşif tarafından kurulmuştur. Yalnız dikkatlerinizi çekerim; ama o kurulduğu dönemde 1088'lerde devletten bağımsızdır, kiliseden bağımsızdır. İki temel meselenin üzerine kurulmuştur. Akıl yürütme yetisi, aklın üstünlüğü ve bağımsız, hür düşünce. 1987'de bizim de altına imza koyduğumuz Avrupa Üniversiteleri bu görüşü Avrupalılık Üniversitesinin temel görüşü, anayasası kabul etmiştir. Yani bizim üniversite' bilimi adına vazgeçilmez önceliğimiz bir aklın üstünlüğüdür, iki bağımsız hür düşüncedir. Gene Ahmet Hocama bir gönderme yapmak istiyorum. Bu iki en büyük sıkıntılarımızdan birisi de o denetlenmeyen, o doğru dürüst irdelenmeyen, o doğru dürüst geliştirilmeyen akıldır. Onun da günümüzün çok tehlikeli bir boyutu olduğunu söylemeden geçmeyeceğim. Biraz sonra oraya geleceğim.

Slayt lütfen.

Şimdi efendim biliyorsunuz üniversite eskilerde bir eğitim ve öğretim kurumuydu. Müşterisi öğrencilerdi. Bunlar belli yerlere gelirlerdi. Eğer iyi mal bulamazlarsa onun olduğu yerlere giderlerdi. O zamanki üniversite kavramı bugünkünden daha dinamik. Ee sonra Won Hunbold'un önerileriyle, biraz ütöpiktir, üniversite bir araştırma kurumu haline getirildi. Ve

belli yerlerde süratle bir üniversitenin üçüncü boyutu ortaya çıktı. Üniversite ürettiği bilgiyi ve malzemeyi topluma verdi arka bahçesinde. O arka bahçelerde de sanayi yeşerdi. Ve toplumlar geliştiler, zenginleştilediler. Fakat o zenginlikleri de üniversitelere geri verdiler, vakıflar yolu ile. Gerçek anlamda üniversite de bu vakıflardan aldıkları paralarla aslında üniversiteliyi üniversiteli yapan yerlere yatırım yaptılar. Nereye, kültüre. Nereye, sanata. Nereye, felsefeye. Yoksa üniversiteli meselesi salt bir bilgi meselesi değildir. Bir öğrenim meselesi, salt bir bilgi meselesi değildir. O salt bilgi meselesiyle biz bugünün, Frankensteinlarını yetiştiririz. Ama onlar yaşama önemli bir şey katmazlar.

Sonra bir başka boyuta geliyoruz. Üniversitenin eğitiminin bütün topluma açılması. Özellikle bilgi çağında bu çok kolay oldu. Bir çok kişiyi biz üniversite eğitimin içersine bilgisayarlarla, internetle bağlayabilir duruma geldik. Bana göre üniversitenin asıl önemli fonksiyonu bundan sonra başlıyor. Üniversite bu çok kirlenen değerler ortamında bir çözüm kurumu da olmak zorunda. Onun için ben üniversiteliliği daha doğrusu bilgeliği, bu boyutuyla çok önemsiyorum. Benim yaşımın oldukça geçmiş bir zamanında öğrenmeye başladığım bir şey ama bu cerrahlıktan bence önemli. Bu doktorluktan da önemli, bence bu profesörlükten çok çok daha önemli. O nedenle biz eğitim hayatımıza bir şeyleri katmak zorundayız.

Bunların başında matematik geliyor. Matematik düşünmeyi öğrenmek, bu ilkokul çağında önemli. Ama lise çağında felsefe eğitimi çok önemli. Vaktiyle insanlar zaten bunu görüp yapmışlar Rönesansta. Ama şimdilerde nedense biz bunları bilmeyen insanlar yetiştiriyoruz. Bunların aldığı puanlar önemli değildir. Bunlar irdelemeyi bilmiyorlar. Bunların yaşamın ve olayların derinliğine bakmak alışkanlıkları yok. İşte bunun için felsefe eğitimi gerekli.

Slayt lütfen.

Şimdi bakın. Biz bir çağda yaşıyoruz. Bilim çağı, teknoloji çağı, enformasyon çağı; bu işte eskiden belli toplumlar olmak çok önemliydi. Mesela bir dönemde sanayi toplumu olmak çok önemliydi. Şimdi de biz övünüyoruz mesela. Türkiye'de bütün Amerika'nın havlularını biz yapıyoruz. Aman ne kadar önemli. Halbuki Amerika garip bir takım saçma sapan sanayilerini zaten Amerika'nın dışına taşıyor. Yani sizin havlu yapmanız hiç önemli değil. Yakın zamanda da otomobil yapacakmışız. Geçmiş Cumhurbaşkanımız büyük bir övünçle açıkladılar. Ee tabii otomobillerinde belli parçalarını siz yapacaksınız. Dünyanın belki de en ünlü otomobillerini siz de yapacaksınız. Ama o insanlar bilgisayar bile yapmayacaklar. Bilgisayar programları yapacaklar. Siz 150 tane otomobil satacaksınız, bir tane bilgisayar programı alacaksınız. İşte bu bilgi çağı. Ha bilgi çağında iyi şeyler var. Üretim ucuz, kolay.

İşte gen mühendisliği gelmiş, üretim patlaması yaşanmış. Enformasyon teknolojisi gelmiş. Kokoreççiler bile internet kullanır hale gelmişler. Doğru bunlar güzel ama bir yığın başka şey de var. İşte mikro cerrahi ile biz harikalar yaratıyoruz. Minik minik damarları birbirine dikiyoruz. Çok yakın zamanda hücreleri terbiye etmeye başlayacağız. Yani belli hücreler alacağız, onlardan kültürler yapacağız, onların genetik formlarını değiştireceğiz, sonra da insan vücudunun neye ihtiyacı varsa enjekte edeceğiz, onu salgılayacaklar. Bunlar hayal değil. Biz göreceğiz. Ama bunlarla birlikte başka bir sıkıntı var.

İnsanlar bilmiyor. Eee bilim, bilim içinde de Frankenstein'lar artık çok rahat çıkabilecek durumdalar. Biliyor musunuz; mesela şempanze rahminde insan üretmek bugün mümkün. Belli bazı kadın dernekleri sperm bankaları kuruyorlar. Belli bazı terörist örgütler istiyorlar ki kendi terminatörlerini yetiştirmek için işte şu hücreyi alıyorlar, bu hücreyi alıyorlar erkek kadın birleştirecekler ve kendi askerlerini yetiştirecekler. Peki bu kadar kirli bir dünyada örnek ne? Yani kim adam edecek? Dinler dersenez, dinler bu dinamığın uzağında. Çünkü Ahmet hocam gene söyledi bilgi çok çabuk geliyor. Ben hala doğruluğundan kuşkuluyum. Eee çünkü üç defa aynı konuşmacıdan dinledim. 1000'li yıllarda bilginin ikiye katlanması için bin yıl geçiyormuş. Bugün

2.6 yıl geçiyor. Şimdi yaşanan, bu kadar hızlı bilgi akıdan bir toplum içerisinde siz belli değerleri nasıl koruyacaksınız, nasıl koruyacaksınız? Bunu yani 2000 yılının 3000 yılın öncesinden kaynaklanan, yani insan hayatını düzenleyen anlayışlar ko-yamaz ki. O da sadece inanç, sorgulama da yok. O zaman yeni bir sisteme ihtiyaç var. Onun için ben eğitimde ün-versitede iki meseleyi çok önemsiyorum. Bunlardan bir tanesi yaratıcılığı, o içimizdeki hasarı çocuğun korunmasıdır; çok önemli. İkincisi etik. Etik deyince de bana göre Fadime'nin uçkuru değil, bir yaşam biçimi. Ben size ufak bir iki örnek vereceğim, zamanımı aşarsam lütfen bağışlayınız.

Çok kısa, slayt lütfen. Biz bugünlerde hep Galatasaray'la övünüyoruz. Oysa bu asırda çok önemli bir olay yaşadık. Bir Türk sinir cerrahı hocamdır demekle övünebilirim. Mahmut Gazi Yaşargil 100 yılın cerrahı seçildi. Gazi hoca da sadece ameliyathanede çalışan bir insan değil. Tabi ben kendimi onunla kıyaslamak gibi bir saygısızlık içinde olamam ama hep ona özenirim. Gazi hocanın yaşamını ben oldukça iyi bi-liyorum. Hatta bu satırları da beraber yazdık o da benim bir onurumdur. Ben bu satırları tekrar incelediğimde bizim ara-dığımızın bunların içerisinde olduğunu gördüm. Bakın bölüm bölüm neler diyor hoca. Lise eğitimini anlatıyor." Seçkin öğ-retmenlerimizin ders programlarından hariç, bilim, sanat, felsefe alakası, devamlı çalışma disiplini, bize verdikleri di-

yalektik düşünme anahtarı, bize aşıladıkları doğa ve insanlık sevgisi, hayat yolumuzu daima aydınlatmıştır. Fransızca ders veren, mütealalara gelen Nurullah Ataç hocamız yazılarıyla yoğun uğraşır, ara sıra kalkar sıralar arasında dolaşır, bazen efkarlanır Verline, Rimbaud, Baudelaire'den şiirler okur Fuzuli'ye geçer Orhan Veli'ye atlar, edebiyatın püf noktalarının nasıl gerçekleşebileceğini açıklar, her zaman dil bilgisinin, bugün gene tartıştık, uygarlığın gelişmesindeki önemiyetini vurgulardı. Hoca, bize akşamları Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde verilen edebiyat konferanslarına gitmeyi öğretmişti. O zamanki Kültür Bakanı Hasan Âli Yücel'e şahsen ve neslim adına teşekkür etmeyi borcum, boynumun borcu bilirim. 1940 Ekim ayında bizler klasik Latince sınıfının ilk öğrencileri olduk. Çin, Hint, Helen çağının yeni çağlara kadar büyük sayıda klasik eserleri önümüze serilmişti. "Bölüm bölüm alıyorum." Birey ve toplum arasındaki çelişkileri bu eserlerde yepyeni bir açıdan aydınlatan, birbirimizi kısmen tutan veya hiç tutmayan fikirleri, düşünceleri öğretmenlerimiz ve arkadaşlarımızla devamlı tartışırdık. Beyinlerimiz sanki eski hamam usulü keselenmiş, kırk bir defa yıkanmış, arka dekoru Yunan trajedi resimleriyle süslü bir sahne ortasında çırılçıplak, dünyaya yeniden gelmiş gibiydik. Sevinmiştik ama şaşırmiştik, bir şeycikler öğrenmiş ama daha cahil düşmüştük. Kanatlarımız büyümüş ama tüyleri eksik, dünya önümüze açılmış ama hangi yöne uçacaktık." Sonra bir başka

bölümden. "Kendisine birşeyler birşeyler anlatıyorlar, o anda karar verdim, Viyana'ya gidip bu cerrah ve filozofun talebesi olacaktım. Cerrah ve filozof. Çantamda iki sevdiğim kitap vardı, birisi Leibniz'in Monaden felsefesi öbürü Voltair Ruben'in Hintli upanişatların felsefesi. Hintlilerin felsefesi gibi, giren kolay çıkamaz, ben de parmağımın ucunu değdirmiştim. Lise çağındaki bir çocuk."

Slayt lütfen.

Efendim biz eğitim eğitim diye kendimizi paralıyoruz ama bu eğitimli bir çocuk değil, beni çok etkilemiştir, Thomas Edison. Okula götürmüşler, öğretmenleri bakmış, yok demiş bundan adam olmaz. Allah'tan annesi sahip çıkmış. Edison hikayesini hepiniz bilirsiniz ama Edison'un yaşam dinamızındaki tek kitap çok önemli "Doğal Felsefe Okulu" diye bir kitap.

Slayt lütfen.

Şimdi bakın şurada siz eğitimci olarak ne dersiniz; ama konuşmayı zorlukla öğrenmiş, öğretmenler yeteneksiz bulmuş, fizik öğretmeni yeterince zeki değil demiş bundan fizikçi olmaz, sen en iyisi bunu doktor yap demiş. Hayatı boyunca doğru dürüst bir iş yapmış bir insan değil. Yani her şeyi düzensiz. Banyoda bile bir garip traş oluyor, manyak mı ne adam, yani oturduğu yerde sabunla traş oluyor. Pantolonları

hep ütüsüz, filan filan filan filan, tek hobisi var, o da keman onu da berbat çalıyır. Çok kötü çalıyır. Kim bu adam? Ben hep ön sıradada oturanlara sorardım, buna kızınızı verir misiniz diye. Bu adam, Albert Einstein.

Slayt lütfen.

Bana göre insanlık tarihinin en büyük dahisi, Leonardo da Vinci. Eğitimi ne? Yani Türk Eğitim Derneği kolejinden mezun değil. Eee bir gayri meşru evliliğin üstelik, daha doğrusu birleşmenin ürünü, ama yaşadığı yer doğa ortamı, bir amcası var. Bazılarına göre itin biri ama diyor ki ne kadar görürsen o kadar öğrenebilirsin ve içinde bir takım insanlara göre o şeytanca öğrenme tutkusunu ilk atan bana göre.

Da Vinci ne? Ressam, heykeltıraş, botanikçi, mühendis, mimar, genetikçi, anatomist, atlet, çok büyük bir kılıççı ama kılıcını kınından hiç çekmemiş. Büyük bir doğa aşığı, bu nedenle vejeteryan. Yani felsefe bize ne öğretir? Felsefe bize bunları öğretirse, böyle bakmaya yardım ederse işte o zaman derinlikleri görebilmek mümkün. Peki ordan ne çıkar? Bakın neler çıkmış. Çok az bir kısmı. Müthiş bir gözlemci, müthiş bir sorgulayıcı. Şimdi bakın acaba şu ayağa doğru kalkan hayvanda erek postuna gelmiş insana yani Da Vinci bir şeylerle varıyor eminim. Şimdi biz bunu görmeden, biz bunu anlamadan biz bel ağrılarını nasıl açıklayabiliriz? Biz erek postunu anlamadan insanın doğum mekanizmasını nasıl

açıklayabiliriz? Biz gövdenin öne gelişini anlamadan oftalmolojiyi nasıl açıklayabiliriz? İşte bu sorgulayıcı akıl eğitim için çok önemli. Onun için köy enstitüleri çok başarılı. Niçin köy enstitüleri çok başarılı? Çünkü köy enstitüleri o sorgulayan çocuğu hiç öldürmemiş; hep oynayarak öğrenmiştir.

Slayt lütfen.

Leonardo da Vinci müthiş bir belgeleyici; bulduğu her şeyi yazmış. İşte o kadar cilt kitap. Odasının içersinde bir gününü dahi işsiz geçirme diyor. Günümüz insanların en önemli meselesidir. Günümüz insanları zamanı kullanmasını bilmiyorlar. Uygarlığın bir parametresidir diyorlar, ne kadar iyi kullanabilirseniz zamanı o kadar uygarsınız. Slayt lütfen.

Bütün kesimlerin anası tecrübedir. Tecrübeden doğmayan ilimler zannımca boştur ve yanılmalarla doludur. Hiçbir araştırma matematik bir ispattan geçmeden bilim adını almaya layık olamaz.

Da Vinci'nin işi Santa MarianOwe hastanesinde, oraya sık sık gidiyor, hastalarla görüşüyor. Hastalarıyla görüşmelerinin verilerini bazen otopsilerde arıyor. Ve bir ressam, anatomist olarak girdiği yerden bir bilim adamı olarak çıkıyor. Bizim bugün beyinde lokalizasyon yapmak için esas aldığımız sistemi tabii Da Vinci daha o yıllarda düşünmüş, çizmiş; ama her

malin bir müşterisi olmalı ki satılabilsin. Kimse almamış. Kontak lensi de o zaman düşünmüş, paraşüdü de o zaman düşünmüş, tankı da o zaman düşünmüş.

Slayt lütfen.

Gene bakın Da Vinci aylarca uçan kuşları izlemiş. Bir kuş matematik yasaları ile çalışan bir makinedir. İnsan bu makineyi kopya edebilir. Hemen arkasından ekliyor. Bütün bunlara kuşun ruhuna sahip olmadan sahip olmak hiç bir şey ifade etmez. İnsanın buna da sahip olması lazım.

Buradan yola çıkarak uçmayı dener, bu aleti yapar ama kötü bir şeyle, maalesef başarısız olur. Daha doğrusu başarısız değil de; ama heyecanına bakın. Büyük kuş yakında gökyüzüne tırmanacak. Şeşele dağının arkasından doğacak, bir kainat harikası olacak ve Floransa şehri bu zaferle anılacak. Slayt lütfen.

Ben Da Vinci'yi uzatmayayım. Ama bunu galiba bir çok insan burda iyi anlıyor. Nasıl yaşamam gerektiğini anladığımda nasıl yaşamam gerektiğini gördüm. Slayt lütfen.

Efendim ben etik işi için çok fazla konuşmayacağım. Bir bilim adamı yaşamı size takdim edeceğim. Bu bana göre mübarek bir kadın. Bu kadın Marie Curie. Benim bir şansım oldu, Marie Curie'nin izlerini Varşova'da sürebildim. Onun için bazı resimlerle, herhalde hoşunuza gidecektir, size Marie

Curie'yi anlatayım. Marie Curie Polonya'nın işgalde olduğu bir dönemde doğmuş, annesi koyu katolik bir müzik öğretmeni, babası bir fizik öğretmeni. Baba bir milliyetçi, o nedenle okuldan alınmış. Paralarını da bir borsa tacirine; ben bunlardan para kazanırım size diye; kaptırmışlar, parasız da kalmışlar. Bunlar çok nitelikli çocuklar, babaları da bunun farkında, bunları okutmak istiyor.

Gönüllü üniversiteye benzeyen bir üniversite var. Bu üniversitenin paralarını öğrencilerin aileleri ödüyor. Yalnız üniversitenin ders programına bakın biraz ilginç; bana ilginç geliyor : Etik var, filozofi tarihi var, tarih var, ekonomi var, estetik var, sosyoloji var. Halbuki biz olsak neler koyarız. Gönüllü bir eğitim.

Sonra bunlar okuyamadıkları için bir yol buluyorlar. Marie Curie çalışıyor, kardeşini gönderiyor, kardeşi sonra okuyor. Onu Paris'e aldırıyor, Paris'te çok zor bir hayatı var. Oradan Sourbone'u bitiriyor, Sourbone'da o zamanlar bir adam var, o adam da garip bir adam. Bu bir Fransız doktorunun oğlu Pierre Curie; bu adam da doğduğu zaman babası bakmış ki bu çocuk biraz ağır, iyisi mi ben eğiteyim demiş. Eğitimde en önemli olan bilim ve matematik sevgisini aşılamiş buna evde çalıştırarak. 16 yaşında bu çocuk Sourbone'a girmiş; 19 yaşında mezun olmuş, asistan olmuş, 23 yaşında da Sourbone'da öğretim üyesi olmuş.

Her ikisi beraber çalışırlar, sonunda beraberlikleri duygusal da olur, işte evlenirler, iki de çocukları olur.

O yıllarda röntgen yeni bulunmuş; 1900'dür, ilk röntgendir Nobel mükafatını alan. Röntgen ışınlarının içerisinde farklı bir şeyler var. Bunu aramanın peşindeler. Bekerel'in deneyleri, tecrübeleri var. Marie bununla ilgilenmekte, Pierre bununla ilgilenmekte ve bunlar giderler üniversiteden bir yer isterler. Bunlara damı akan, altında yalıtımı falan olmayan bir bodrum, hangar verilir. Orada 8.5 ton maden cevherini bu iki insan hiç yardımcıları olmaksızın (biz bazen bilim adamı olarak kendimizi yere göğe koyamayız; aman efendim bu devlet yardım etmiyor, falan da filan da diye) Marie'nin maaşı olmaksızın, burada çalışırlar. Sonunda radyoaktivitesi olan ilk kez bizmutu bulurlar. Sonra bir başka element bulurlar, ona polonyum adını verirler, sonra da radyumu bulurlar. Radyumu buldukları zaman olağanüstü büyük paralar teklif edilir, reddederler, bu insanlığın, bilimin malıdır diye.

Şimdi böylelerine kafayı yemiş diyorlar günümüz Türkçe'sinde. Nobel Fizik ödülünü alırlar Bekerel'le birlikte.

1906'da Pierre Curie ölür. Ölüm sebebi de çok acı aslında, bir arabanın önündedir, ama çok yoğun radyoaktivite aldığı için onun önünden kaçamaz ve orada ölür. Bütün ailenin yükünü, çocukları, dede Curie alır.

Marie Sourbone'da kürsü başkanlığına getirilir; ilk defa ta-

rihte bir kadın kürsü başkanı olur, ama Fransız Akademisine de başvurusu reddedilir kadın olduğu için. Sonra 1911'de Marie, Kimya Ödülü'nü de alır, tarihte ilk ve son, yani ondan sonra kimse böyle bir onura sahip olmadı. Süremi çok aşım, özür dilerim.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız Ordusu'nda bir tane röntgen cihazı yokken Marie bunu farkederek, 200 tane röntgen cihazı üretir. Gene farkederek ki teknisyen yok, teknisyen okulu açar, 150 tane teknisyen yetiştirir. Efendim bana ne, ben bilim adamıyım, ben kendi işime bakarım diyen bir insan değil. Bunun için bunu söylemek istiyorum.

Bütün bunları yaparken hemşiresi, yardımcısı, kurs öğretmeni, filan filan filan filan kızı Iren Curie, o da daha sonra kocası ile birlikte Nobel Kimya Ödülünü alırlar.

1920'de bir gazeteci gelir, konuşurlar, der ki "Sen bir kadınsın, senin hiçbir şeye merakın yok mu?" Der ki "Bir gram radyumum olsa çok iyi" "Sen ürettin zaten" "Yok der bizim kürsüde" Gazeteci etkilenir, Amerika'ya gider, kampanya açar, zenginlerden onar bin dolar toplayacak. Zengin hep aynı zengin, üç kişi verir, öbürleri vermez. Bunun üzerine kadınları kampanyaya çağırırlar ve para toplanır. Marie gelir, Beyaz Saray'da Harding'le beraber ödülünü alacaktır. Sorar kime vereceksiniz? Sana vereceğiz derler, kime vereceğiz. Hayır der, enstitüye bağışlamazsanız kabul etmem.

Ve 1934'de kan kanserinden ölür, aldığı yoğun radyoaktivite nedeniyle. Ama Fransız Hükümeti 1995'te Pierre Curie ile birlikte onun kemiklerini Saseks'teki aile mezarlığından alıp Fransız kahramanlarının defnedildiği Panton'a koyarlar.

Şimdi efendim ben lafı uzattım, tekrar özür diliyorum. 2000'li yıl, işte yeni milenyum falan. Bunlar güzel hoş laflar. Enformasyon teknolojisi var, teknoloji çağı diyoruz çağımıza, bilgi toplumu yapacağız diyoruz. Ama acaba maliyeti ne olursa olsun bu lafı söyleyeceğim. Bir takım insanlar var; bunlar hem iyi aile çocukları, hem çok iyi eğitim görmüşler, hem doktoralar yapmışlar, Amerikalarda okumuşlar, siyasete atılmışlar. Ben hep öğrencilere soruyorum 'Bunlardan olmak ister misiniz?' diye. Onlar 'Hayır' diyorlar. Peki bunlarda ne eksik? Bunlarda bilgellik eksik. Onun için bana göre bilgi olmalıdır tabii, ama yaratıcılık da olmalıdır, sanat da olmalıdır, kültür de olmalıdır ve felsefe olmalıdır. İşte bize o derinliği felsefe ve kültür verir. Süremi aştığım için ben özür diliyorum, işte onların adı da Cahit Arf'tır, Aydın Sayılı'dır, Sayın İnan'dır. Ben sabrınıza çok teşekkür ediyorum, burada bitiyorum, çok teşekkürler.

Efendim, sayın konuşmacıya çok teşekkür ediyoruz. Bu güzel bildiriye bölmek içimden gelmedi, bağışlayın. Sayın Aşkar'ı davet ediyorum, buyurun efendim.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Başkan Prof. Dr. Petek AŞKAR (TED Bilim Kurulu Üyesi)

- Efendim sabah oturumumuzun üçüncü bildirisini sunmak üzere Yard. Doç. Dr. David Grünberg'i kürsüye davet ediyorum. David Grünberg ODTÜ Felsefe Bölümü öğretim üyesi; buyrun.

Yard. Doç. Dr. David GRÜNBERG (ODTÜ Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi) : Sayın Başkan, değerli üyeler, sayın konuklar bildirimim konusu eğitim-felsefe ilişkisi üzerinde olacak. Eğitim ve felsefeyi bir çok şekilde ilişkilendirebiliriz. Ben bu bildirimde dört tane ilişki biçiminden söz edeceğim. Bunlardan bir tanesi belli bir etimolojik analize dayanan ve sonuçta eğitimle felsefe arasında içkin bir ilişki olduğunu söyleyeceğim türde bir ilişkilendirme olacak. İkincisi ise çok bilinen bir felsefenin alt alanı olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında daha çok ortaya çıkmış olan eğitim felsefesi yani eğitimin felsefesi bağlamında eğitimle felsefe arasındaki ilişkiden söz edeceğim. Bir üçüncüsü ise tarihsel kavramsal bakış diyeceğim bir ilişkilendirme biçimi olacak. Yani tarihte genel olarak bilimle felsefe arasındaki ilişki nasıl olmuştur, bilimlerin felsefeden, felsefeyle olan ilişkileri bağlamında daha sonra felsefeden kopuşu biçiminde ve bu tarihsel gelişimi sonucunda felsefenin bilimler arasında kendine özgü nasıl bir yeri olduğunu söyleyecek bir ilişki olacak ve dolayısıyla bu bilim

eğitimi bu felsefe eğitiminin karşılaştırması anlamındadır; bize ışık tutacak. Sonuncu ve dördüncü ilişkilendirme ise bu sefer felsefenin eğitimi ve öğretimi konusudur. Bu dördüncü konuya bu bildirimde değinmeyeceğim. Sizin de tahmin edebileceğiniz gibi bu konu aslında öğleden sonraki panelin konusunu oluşturuyor. Felsefenin eğitimi, öğretimi nasıl olmalıdır ve bu eğitim öğretim bağlamında felsefeye özgün varsa sorunları nedir? Dolayısıyla ilk üç bağlantılama üzerinde durmaya çalışacağım.

Birincisi eğitimle felsefe arasında içkin ilişkidir diyeyim, ilişkiyle başlayacak olursak. Öncelikle ben üniversite eğitimi ve dolayısıyla üniversite kavramının kökenini ne olduğunu biraz indelmeye çalışıp, kısa bir tanımıyla karşılaştırıp, iki kavram arasında içkin bir bağlantı olduğunu söylemeye çalışacağım. Hepinizin bildiği gibi üniversite kelimesi latince universitas kelimesinden türemiştir ve orta çağdaki üniversitelerin kuruluğu da bu terimi karşılar ve o universitas teriminin anlamı gerçekte ister bir ister birden fazla birimden oluşmuş olsun, yasa gereği bölünmez bir bütün anlamını taşır.

Buna bir şey daha eklemek istiyorum. Genellikle bir çok kez bu argüman ileri sürülmüştür. Genellikle bu argümanın ileri sürülmesi felsefenin özellikle ölkemizde önemini yitirmesi, daha doğrusu yanlış politikalar nedeniyle felsefeye her eğitim basamağında daha az yer verme çabasında, üniversitenin

anlamında aslında felsefenin için bir şekilde var olduğu iddiasını ortaya koymak için, arada bir ortaya konulan bir şeydir ve bir çok yöneticinin aslında gözünden kaçan bir şeydir. Şimdi aslında benim de epey yeni olarak öğrendiğim bir şey daha eklemek istiyorum. Bu çok bilinen aslında latince kelimenin kökeninin dışında modern Yunancada eski Yunancada olmayan üniversite karşılığı panepistemyon kelimesidir. Panepistemyon kelimesi modern Yunanca'da üniversite demek. Ancak Antik Yunancada bu kelimeyi bulamazsınız, nedeni de çok açık. Çünkü üniversite tabii ancak Orta Çağ'da ortaya çıkmış olan bir şey. Yani antik Yunanda üniversite yoktu. Bildiğiniz gibi Platon'un akademisi vardı ve Aristoteles'in lisesi vardı. Bunlarda zamanımızda bir çok eğitim kurumunun isimlerini oluşturuyor. Akademi de kısmen üniversite olmasa bile bazı bilim topluluklarına verilen bir isim olarak ortaya çıkıyor ama hiç biri üniversitenin anlamını vermiyor. Bu bölünmez bir bütün olmaya özel.

Panepistemyon; pan artı episteme kelimelerden oluşan bir sözcük. Bildiğiniz gibi episteme bilgi demek, bilgi bilim demek. Yani panepistemion bilgilerin, bütün bilgilerin bölünmez bütünlüğünü temsil eder ve dolayısıyla modern Yunancada bu üniversitas kelimesini en iyi karşılayan bir yunanca kelime düşünülmüş, hatta görüldüğü gibi bir anlamda üniversitas kelimesinden daha da fazla tanımlayan bir kelime olarak or-

taya çıkıyor. Ben oldukça yeni öğrendim ve oldukça etkilendim aslında bu kelimenin üniversite için kullanılıyor olmasından.

Şimdi felsefenin ne anlama geldiğini kısaca değinmek istiyorum. Daha ayrıntılarını aslında panel esnasında girmeye çalışacağım ama burada sadece bağlantılama anlamında üniversite kavramının ne açıdan bir içkin bağlantısı vardır anlamında. Kısaca felsefenin ne olduğuna bakacak olursak; geleneksel olarak felsefenin amacı, gerçeğe ilişkin bilgiye ulaşmaktır herkesin bildiği gibi. Burada gerçekten kastedilen şey, gerçekliği olduğu gibi tümüyle bilme amacı taşır. Yani varlığı çeşitli bölümlere ayırarak bu bölümlerin özel bilgilerinden çok varlığı varlık olarak bilme çabası vardır. Dolayısıyla bir panepistemion kelimesinde olduğu gibi tüm varlığa ilişkin bölünmez bilgiye ulaşma çabası vardır. Bu anlamda görüldüğü gibi aslında üniversitenin amacında da sadece bölük pörçük bazı özel alanlara olan çeşitli bilgi kümelerinin yan yana gelişi dışında bir de bunların bütünlüğünü sağlayan bir amaç da güdülmektedir. Şimdi dolayısıyla şöyle akıl yürütülebilir: Eğer felsefe olmazsa, yani bütün bölümler olsa bir üniversitede, ama felsefe bölümü olmazsa bir anlamda bir okul bir yüksek okullar topluluğu haline gelecektir; ama bunların bütünlüğünü sağlayan bir öge yok olacaktır. Yani gerek üniversitas gerek panepitemyon kelimesinde olan bu birlikteliğin tümlüğünü sağlayan öge yok olacaktır. Bu anlamda

eğitimin özellikle üniversite eğitiminin felsefeyle içkin bir bağlantısı olduğunu söylemek sanırım yersiz olmayacaktır.

İkinci olarak bu çok bilinen bir bağlantıdır. Aslında diğer konuşmacılarda bu konuya kısmen değindiler. Çok bilinen bir gerçek birçok bilim dalının felsefeden koparak bağımsız disiplinler haline geldiği görüşü vardır, daha doğrusu bu tarihsel bir olgudur.

Örneğin herkesin çok iyi bildiği Newton'un başyapıtının ismi Principia Mathematica Philosophia Naturalis yani Mathematical Principels of Natural Philosophy, yani Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri.. O zaman tam fizik nosyonu bile oluşmamıştır. Bir anlamda fizikten doğa felsefe anlaşılıyor, doğa felsefesi anlaşılıyor. Yani hepsi, bir anlamda bütün bilgi alanları felsefenin içinde olan alanlardır ve psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimler çok daha sonra koparak bağımsız bilimler haline gelmiştir. Böylece bütün bilim alanlarının kökeninin felsefe olduğunu tarihsel bir olgu olarak görüyoruz. Bu anlamda tabii felsefenin genel olarak eğitim kavramı içerisinde özel bir rolü olduğunu düşünmemiz gerekir. Yani felsefe eğitiminin diğer kendisinden kopan bağımsız bilgi alanlarının eğitimine de belli bir anlamda bir katkısı olması gerekiyor. Bu katkıyı koparttığımız zaman başka bir deyimle eksikli olacaktır. Bu diğer bilim alanlarının veya diğer etkinlik alanlarının felsefeden tamamen bağımsız olarak incelenmesi, eksikli bir

eğitimi bize getirecektir ve böyle bir tehlike olduğunu düşünüyorum özellikle kendi ülkemizdeki eğitim söz konusu olduğunda.

Buna bağıntılı olarak gene çok bilinen Bernard Russel'in, 20. yüzyıl İngiliz felsefeseccisi; bir sözü vardır :

'Bilim, felsefenin başarılarından oluşur, bize kalan başarısızlıklar ise felsefeye kalır.' Gerçi bu olumsuz anlamda yorumlanmamalıdır, iki yöne çekilebilir bir anlamda. Çünkü bir kere olumlu açıdan bakıldığı zaman bu başarılı dediğimiz bilim alanları felsefenin doğurduğu alanlardır. Yani felsefe olmasaydı bu kendi içinde yetkin dediğimiz bilim alanları zaten ortaya çıkmayacaktı. Dolayısıyla bu boyutla bakıldığı zaman bile aslında felsefenin bir başarısı vardır. Kendisine geriye kalan başarısız denilse bile bu anlamda en azından bir başarısı vardır. İkincisi ise, tabii ki bu hiçbir zaman sonlanmayacak; çünkü ilkece sonsuz bilim alanları olduğunu düşünmemiz gerekir potansiyel olarak. Dolayısıyla felsefenin salt görevi bu olsaydı bile yeni bilim alanları oluşturulmasındaki rolü her zaman kalacaktır ve ortaya çıkan bilim alanlarının biraradalığının ortaya çıkarılması için yine felsefenin çok önemli bir rolü olacaktır. Son örneklerden yani yeni bilim alanları ortaya çıkışı bağlamında son örneklerden birini söyleyecek olursak Edinboure'da eskiden School of Epistemics diye bir bölüm vardı. Yani bir tür felsefenin alt alanı epistemolojiye, bilgi kuramına yoğunlaşmış bir felsefe alt alanının eğitimini veren

bir kurum. Bu daha sonraları son on onbeş sene içinde "cognitive science" denilen yeni bir bilim alanına yol açmıştır. Tabii "science" diyoruz biz artık deneysel olması anlamında, bir "science" bölümü haline gelmiştir. Tamamen gözümüzün önünde ortaya çıkan bir olgudur herkesin gözlemlediği. Dolayısıyla dediğim gibi buradan da belli bir kavramlaştırma; tarihsel olguları gözlemledikten sonra böyle bir kavramlaştırmaya da gidebiliyoruz. Onun için tarihsel kavramsal bağlantı demiştim bu ikinci bağlantıya. Yani felsefenin her zaman yeni bilim doğurma potansiyeli vardır. Dolayısıyla her zaman bilimlerin eğitiminde felsefenin rolü olacaktır zorunlu olarak.

Şimdi üçüncü konuya gelmek istiyorum ki bu konu daha önce de söylediğim gibi 20. yüzyılın ikinci yarılarında oldukça yerleşmiş sayılan ve bu adla adlandırılmış dergilerin yayınladığı bir alandır yani eğitim felsefesi. Bilindiği gibi genellikle her alanın felsefesi potansiyel olarak mümkündür, eğitim felsefesi olması da çok doğal bir şeydir. Yani ne demek eğitim felsefesi? Eğitim alanına felsefece bakış demektir. Yani felsefeyle eğitime nasıl bakarız çünkü eğitime tek bakış tabii ki felsefece değildir. Başka şekillerde de eğitimi indeleyebiliriz. Mesela eğitim sosyolojisi olabilir. Eğitim psikolojisi olabilir, eğitim tarihi olabilir ve bunun gibi; ama bunlardan hiçbiri eğitime felsefece bir bakış değildir. Başka bilimler açısından eğitim olgusuna bir bakıştır. Dolayısıyla ben bu eğitim felsefesi bölümünde felsefe açısından

eğitime bakıldığında felsefeyle eğitim arasında ne gibi ilişkilerin ortaya çıkacağını irdelemeye çalışacağım. Bu sırada aslında salt felsefenin değil daha somut Şeyler söyleyebilmek için felsefenin çeşitli alt alanları açısından eğitime bakıldığında ne gibi ilişkiler bulabiliriz sorusuna aslında indirgenmiş oluyor. Bu alt alan nedir, kısaca değinmek istediğim felsefenin alt alanı, bir kısmı oldukça geleneksel felsefe alt alanlarıdır; örneğin mantık, epistemoloji, etik, estetik, sosyal ve politik felsefe, yani siyaset felsefesi, hukuk felsefesi, bilim felsefesi ve zihin felsefesi. Şimdi bu alt alanlar bağlamında eğitime baktığımızda acaba eğitimin doğasına ve amaçlarına, metotlarına acaba felsefe ne gibi bir katkıda bulunur, nasıl bir ilişki ortaya çıkartır. Kısaca bu alt alanları eğitim olgusuyla ilişkilendirmeye çalışacağım.

Mantıkla başlayacak olursak, genel olarak mantık geçerli akıl yürütmenin kurallarını pratik olarak ortaya koyan bir felsefe alt disiplini olarak tanımlanır. Mantık tabii böyle tanımlandığında aslında çok fazla bir Şey söylemeden bile mantığın nasıl bütün bilim alanlarında bir rolü olduğunu görebiliriz. Çünkü akıl yürütme, bu terimi ne kadar geniş bir alanda kullanırsak kullanalım, ki mantığı da bu kadar geniş anlamda kullanabiliriz, ille normal sembolik bir disiplin olmak zorunluluğu da yoktur mantığın, o bir parçası olarak düşünülebilir. Bilimin her türlü bilimin alanında akıl yürütme mutlaka var olacaktır. Dolayısıyla akıl yürütme var olduğu

zaman mantık genel akıl yürütmenin biçimlerini doğru düşünmenin kurallarını ortaya koyan felsefe alt disiplini olduğuna göre bunları gerek matematik eğitiminde gerekse doğa ve sosyal bilimlerin yöntemleri tartışıldığında ister istemez mantığın kurallarının ne olduğunun da öğretilmesi gerekmektedir; yani zorunlu bir parçasıdır. Bu anlamda bunlar zaten gizli olarak aslında vardır. Yani matematikçi örtük olarak aslında mantığın kurallarına dayanarak matematiksel ispatlarda bulunur ve matematiğin temelleri denen özel bir alan vardır. Matematiğin temelleri aslında mantığa dayanır tamamen ve bilindiği gibi matematiğin mantığa indirgeneceği iddia edilmiştir. 20. yy başlarında Russel ve Whitehead'in çalışmasında, daha sonra birinci dereceden mantığa değil ama ikinci dereceden mantığa indirgenebileceği söylenmiştir. Dolayısıyla matematiğin temelinde aslında mantık yatmaktadır. Öte yandan doğa bilimlerinde ve sosyal bilimlerde çeşitli akıl yürütme biçimleri kullanılmaktadır ve bunlarda dedüktif ve endüktif mantık veya probabilitate mantığı gibi mantıklara aslında dayanır ve onlarda temel bulur.

Epistemolojiye geçecek olursam; epistemoloji, bilgi nedir? bilginin türleri nedir? bilgi sahaları nasıl farklı gösterilebilir? doğruluk nedir? gibi soruları yanıtlamaya çalışan felsefe alt disiplin grubudur ve görüldüğü gibi olay bilgi nedir gibi sorularla başladığı zaman bu tür kavramların her türlü bilim

alanında yerini bulacağı çok açıktır, çünkü daha önce söylediğim gibi felsefe genel olarak bilginin ne olduğunu ve bilgi iddiasının nasıl haklı gösterilebileceğini, bilginin genel olarak hangi türlerle ayrılabilceği sorularını sorar. Buna karşılık çeşitli bilim adamları ise kendi varlık alanlarına ilişkin aynı soruları sormak zorundadır.

Bu kısıtlı alanla ilgili sorulara kökten bir yanıt verebilmek için ister istemez saf epistemolojik sorulara geri gitme gereği vardır; yoksa temelden yoksun bir biçimde sorulara ancak sığ yanıtlar verme durumunda kalırız. Böylece epistemolojinin bilim eğitiminde ne kadar önemli bir rol oynayabileceğini görebiliyoruz.

Üçüncü olarak, etiğe geçecek olursak, etiğin genel olarak eğitim felsefesinde kendine özgü bir önemi olduğu söylenir; çünkü sadece etik sonradan yalnızca eğitimin amaçlarının önceliklerinin ne olması gerektiğini değil, aynı zamanda eğitimin kendisinin var olmasının gerekip gerekmediği konusunu da kendisine amaç olarak edinir. Yani bir eğitimin var olması, eğitim hakkının var olmasını savunmasının kendisi etik bir sorundur ve herkes için eğitim hakkının var olması dolayısıyla etiğin çok önemli bir rolü olduğunu tüm eğitimciler kabul etmektedirler. Bugünün özellikle üniversite eğitimindeki bazı etik konuları sıralayacak olursak; örneğin çok kültürlülüğün ders programını etkilediği görüşü son zamanlarda çok yay-

gınlaşmıştır, çünkü çok kültürlülük 20. yüzyılın ikinci yarısında çok önemli bir kavram oluşturmuştur. Bu kavramın getirdiği etkiye dayanarak da ders programlarının yeniden düzenlenmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. İkinci bir etik sorununun eğitimi etkilemesi bağlamında adaletsizlik ve siyasi çatışmalar karşısında üniversitelerin tarafsız kalıp kalmaması konusudur. Çünkü bilindiği gibi bazı toplumsal olaylara üniversitelerin kayıtsız kalması beklentisi vardır. En azından bazı ülkelerde bu söz konusudur; halbuki bunun doğru olup olmadığı, üniversitelerin, üniversite gibi çok önemli kurumların, bilim öğretilen kurumların, bu gibi önemli kavramsal kurumların bir katkısının olmamasının bir etik sorun olduğu düşünülmektedir. Başka tartışılan üçüncü sorun etik bağlamında üniversiteyle şirketler ilişkisinin dürüstlüğü etkileyip etkilemeyeceği sorunu. Tabii bu sorunlar çoğaltılabilir; ama görüldüğü gibi etiğin üniversite eğitimi ve genel olarak eğitim açısından bakıldığında çok önemli katkılarının olduğunu görülebiliyoruz.

Bir sonraki felsefe alt grubu estetik. Estetik, sanat ve edebiyat eğitiminin amaçlarının ve değerinin ne olduğunun tartışılmasını gündeme getirir ve son zamanlarda özellikle estetik deneyiminin yalnızca duygusal değil aynı zamanda "cognitive" yani bilişsel olduğu saptanmıştır. Şimdi eğer gerçekten bu böyleyse sanat eğitimi, sanat ve edebiyat eğitiminin

bilim eğitimine dolaylı açıdan katkıda bulunacağı düşünülmüştür. Çünkü sanat eserlerinin yorumlanması çabasının algılamamızı olumlu bir biçimde yönlendirdiği, inceleme yönümüzü arttırdığı bildirilmiş, böylece diğer bilim alanlarındaki yaratıcılığımızı arttırıcı bir rol oynadığı söylenmiştir. Dolayısıyla bütün bu düşünceler kabul edilip gündeme getirilirse, artık sanat ve edebiyatın bilimin bir antitezi değil tam tersine en azından buradaki bağlamda olumlu bir yönde sanat ve edebiyat eğitimin bilim ve matematik alanında olumlu bir katkısı olacağı gündeme gelecektir. Öyleyse estetikte bu tür tartışmalar söz konusudur.

Siyaset felsefesine gelecek olursak, siyaset felsefesi özellikle eğitimin yurttaşların yaşamındaki önemini ve devletin eğitimdeki rolünün ne olması gerektiği konularını gündeme getirir. Bilindiği gibi çok eski bir tartışma vardır. Eğitimin, üniversite eğitiminin özellikle devlet destekli devlet güdümlü olup olmaması görüşü söz konusudur ve bu tartışma devam etmektedir. Türkiye'nin mesela özelleştirme eğitiminin özellikle üniversite eğitiminin devlet güdümlü olup olmaması tamamen özelleştirilmesinin gerekip gerekmediği gündemde bir konudur ve siyaset felsefesi bağlamında eğitime kanalize edilmiştir. Bir sonraki felsefe altlarına gelecek olursak hukuk felsefesinden kısmen söz etmek istiyorum.

Hukuk ve eğitim ilişkilerine dayanan sorunlar söz ko-

nusudur. Yani bazı eğitim sorunlarının yasalarla düzenlenmesi gerektiği tartışmalarını gündeme getirir hukuk felsefesi bağlamında. Örneğin eğitimde eşitliğin sağlanmasında ırk, dil, din ayrımı veya özürlü olmanın hiçbir ayırım yaratmadığının yasalarca güvence altına alınması sorunu vardır. Özellikle özürülerinin eğitim sorunu, Türkiye için çok önemli bir sorun teşkil etmektedir. Yani en modern üniversitelerde mesela ODTÜ'de bile özürülerin rahatça dershaneye gitmesini, kütüphaneye gitmesini sağlayacak hiçbir mekanizma geliştirilmemiştir. Halbuki bu yasal olarak yasalarda örneğin konmuş olsa bunların bazı yaptırımları olacaktır. Böylece bu anlamda bir fırsat eşitliği sağlanmış olacaktır. Bilim felsefesine geçmek istiyorum.

Bilim felsefesini aslında mantık ve epistemolojiyle birlikte düşünmemiz gerekir. Bilim felsefesinin aslında genel olarak eğitimdeki önemi oldukça açıktır. Çünkü tek tek bilimlerin eğitimi söz konusu olduğu müddetçe tabiki bunların bağlamında bu tek tek bilimler bağlamında ortaya çıkacak metodolojik sorunlar gündeme gelecektir ve bunların bir birliğinin olup olmadığı genel bir yöntem olup olmadığı; bir diyelim bilimsel hipotezin sınanmasının genel bir mantığının olup olmadığı hep bilim felsefesinin sorunlarıdır ve dolayısıyla tek tek bilimler söz konusu olduğunda bu tür genel sorunların bu tek tek bilimlerin sorunlarını kanalize ederek tartışılması ge-

rekmedir. Son olarak zihin felsefesinden söz etmek istiyorum.

Zihin felsefesi herkesin de kestirebileceği gibi zihnin nasıl öğrendiği sorusunu, bu soru da eğitimi doğrudan ilgilendiren birşeydir. Çünkü zihnin nasıl çalışıldığını biz tam anlamıyla bilebilirsek o zaman eğitim programlarımızı da ona göre yönlendirebiliriz. Gerçi bu anlamda söylenildiği daha çok psikolojinin, "cognitive science"ın ampirik çalışmalarında vardır; ama felsefe ve bilim ilişkisini göz önünde bulundurduğumuz zaman bu anlamda da felsefenin katkısının her zaman ortada olacağını ve hiçbir zaman tamamen psikolojinin ve felsefeden kopan diğer ampirik bilimlerin bu konuda son noktayı koymaya yetkin olmayacağını ve felsefeye her zaman gereksinim duyulacağını söylememiz lazım.

Şimdi kısa bir sonuçtan söz etmek istiyorum. Dört tane ilişkilendirme biçiminden söz etmiştim. Bir tanesi daha çok etimolojik bir analize dayanarak eğitimle felsefe arasındaki ilişkiyi ortaya koyuyordu. Diğer sonradan gelen iki ilişkilendirme biçimi ise tarihsel kavramsal bakış ve eğitimin felsefesiydi. Dördüncü konuyu yani felsefenin eğitimi ve öğretimini panelin konusu olduğu için burada dışlamıştık. Şunu söylemek istiyorum. İlk bakışta birinci ilişkilendirme yani felsefeyle eğitim kavramlarının içkin bir ilişkide söylenmesi bir alanda sadece etimolojik bir analize dayanıyor gibi gö-

rünebilir. Ancak geçen olgulara baktığımız zaman yani felsefenin bilim eğitiminin tarihine baktığımız zaman ikinci ve üçüncü ilişkilendirme biçimi birinci etimolojik analize hak vermektedir ve onu desteklemektedir. Teşekkür ederim. (alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Grünberg'e çok teşekkür ediyoruz. Çok kapsamlı ve bütüncül bir konuşma yaptı. Şimdi efendim beş dakikamız var, belki bir on dakika daha alıp, tartışma bölümünü açabilirim. Gerçi sayın konuşmacılarımızla panelde öğleden sonra da hep birlikte olacağız; ama yine de programa uyalım diyorum, bir onbeş dakikalık tartışma bölümünü açıyorum. Bütün konuşmacılarımız burda buyrun. Çok teşekkürler. Katkıda bulunmak isteyen soru sormak isteyenler lütfen. Buyrun hocam.

Prof. Dr. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU - Ziyafete teşekkürler. Ancak şunu bekliyorduk. Bu ziyafetteki her yemek hemen ondan sonra bir etkileşimle alınabilseydi, tartışabilseydik, daha rahat olurdu. Bunu paylaşmak istedim. Kuşkusuz sunulanları tartışmak, onlarla ilgili etkileşimde bulunmak ayrıca önem taşıyor. Katıldığımız katılmadığımız veya anladığımız anlayamadığımız birçok konu gündeme geldi. Bir kısmı çok önemli. Örneğin işte eğitim felsefesinden söz edildi. Belki de şunu sormak gerekir. Felsefeciyiz, eğitim yapıyoruz, bunun bir zararı var mı? Veya bunu tartışmak söz konusu. Bir yerde belki ben yanlış anladım. Bilim eşittir deney gibi durum ortaya çıktı. Bu kadar kesin bir sınırlama acaba doğru

mu yanlış mı meselesi. Sonra çok kültürlü üniversite, eğitim programlarının bütünleştirilmesi konusu tartışılması gereken bir konu. Değınilerek geçilemeyecek kadar önemli bir konu. Ayrıca ben inanmak istiyorum ki o akımla ilgili sınıflamasında zaman zaman rastlıyoruz yeni bir kavram kullanıyorlar eleştirel akım diyorlar. Acaba bu iki sınıflamasında bütünleştirmeye çalışan bir yaklaşım mı belki onun tartışılması yararlı olabilir. Sayın Kanpolat bize değerli ve güzel örnekler verdi. Bu örneklerin ben iki sınıfa ayrılmasını şöyle düşünmeye çalıştım. Birisi sağlam beynin içinden geçen örnekler, bir de nerdeyse hiç eğitim almamış veya eğitim uygulamalarından pek istediğimiz gibi yararlanmamış örnekler. Burada bir değerlendirme yapmak gerekiyor galiba. Herhalde sayın Kanpolat o değerlendirmeyi öğleden sonra yapacaklardır. Çünkü Yaşargil'in sağlam bir eğitimle bir bilim adamı olmasıyla yahut Einstein'in eğitimle ilişkisindeki farklılık herhalde tartışılmalı veya bir açıklamayla netleştirilmeli diye düşünüyorum. Ben bunları paylaşmak istedim.

BAŞKAN - Çok teşekkürler efendim. Buyrun hocam.

Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ - Arkadaşımızın soruları tabii genişliğiyle tartışılabilirse çok iyi olur ama bir günde bu zaman zarfında tabii bunların tartışılması zor. Zaten bu sorular var olduğu için galiba bu şekilde anlaşıldı. Tabii zaman daha geniş olsa daha rahat şekilde tartışılabilir.

BAŞKAN - Çok teşekkürler. Birbuçukta tekrar görüşmek üzere. Hoşçakalın.

PANEL

Başkan Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ (TED Bilim Kurulu Üyesi) - Ahmet Bey buyrun. Başka kim var. Kanpolat var. Evet buyrun. Sizi ortaya alalım.

Değerli meslektaşlarım toplantımızın öğleden sonraki paneline hoşgeldiğiniz için teşekkür ederiz. Hoşgeldiniz.

Hatırıma bir fıkra geliyor, böyle uzun konuşan konferansçı konferansın sonuna bakmış ki dinleyenlerin hepsi gitmiş bir kişi kalmış, orada demiş ki beni sonuna kadar dinlediğiniz için özel bir teşekkür borçluyum demiş, adam da demiş ki efendim ben sizi dinlemedim ben sizden sonraki konuşmacıyım demiş. Şimdi ben de merak ediyorum acaba sizler bizden sonraki konuşmacı mısınız diye. Evet. Şimdi sabahtan bugünkü çalışmamızın üç önemli renkli tebliğini dinledik. Bazı arkadaşlar haklı olarak bu bir ziyafetti dediler. Kısa kısa olmakla beraber birbirini tamamlayan çok önemli üç konuşma oldu ve her konuşmacı arkadaşımız sözlerinin bir yerinde fırsat ve zaman bulup bazı konuları öğleden sonraki panele bıraktıklarını belirttiler. Haklı olarak zaten toplantının tasarımında da biz öyle düşünmüştük. Herşeyi bir defada söylemeyelim. Öğleden sonra bu işe devam edelim. Üç konuşmacımızı zaten panel masamızda görüyorsunuz bir de dördüncü arkadaşımız daha eklendi. Neslihan Karanfil. O da bu işin uygulamasını, pratiğini yapan bizim konuştuğumuz

biraz soyut, teorik konuları uygulayan bir arkadaşımız. Şimdi hep birlikte konumuzun bütünlüyci kısmına yani bu işleri böyle yapıyoruz, böyle düşünüyoruz ama sorunları, bazı sorunları nasıl çözebiliriz sorusuna yanıt bulmaya çalışacağız.

Hep söylendiği gibi o insan haklı deyip yücelttiğimiz yeteneğimiz bir taraftan olayları bölerek parçalayarak inceleyerek derinine inmeye çalışıyor uzmanlaşmaya çalışıyor; fakat uzmanlaştıkça yalnızlaştığını hatta kendisine yabancılaştığını ve topluma yabancılaştığını görüyor ve sonra bu bulgularını diğerleriyle görüşerek tartışarak diyalog halinde yeniden bütünleştirmeye çalışıyor. Felsefe, felsefenin bilimle ilişkisindeki genel kural da bu. Bütün bilimler felsefeden doğuyor. Ama geliştikçe felsefeye dönmek gereğini duyuyorlar. Bizim toplantımızda biraz böyle olacak. Sabahleyin biraz böl-dük bölüştük. Gerçi bir dairevi perspektif içerisinde sürekliliği, gelişmeleri de gördük. Bugünkü toplantımızda bu panelde bu parça buçuk veya eksik kısımları bütünleştirmeye çalışacağız. Üç saat kadar vaktimiz vardı. Bunun yarısını hemen hemen kullandık. Fakat yetki alacak birisini bulamadığımız için kendi kendimize yetki verip toplantıya başladık. Saat şimdi ikiye geliyor. Üçü çeyrek geçse filan bir ikramları varmış derneğimizin o ikram içinde tekrar bir çay kahve molası vereceğiz. Ondan sonra ikinci kısmında geri kalan zamanda da bir saat on beş dakika kadar toplantıyı bitireceğiz.

Evet sabahleyin yapılan sunuşlardan sonra şöyle bir dilekçe gündeme geldi. Acaba tartışmaya, biraz daha soru sormaya biraz daha geniş zaman ayırsaydık daha mı iyi olurdu gibi. Tabii olabiliirdi ama böyle düzenlenmiş. şimdi arkadaşlar birbirlerini dinlediler. Toplantımızın, yahut panelin bu ilk bölümünde biraz sabahleyin söylenenleri sunulanları hatırlatma baabında, biraz eksikleri tamamlama amacıyla ama daha çok sunucuların diğer arkadaşlarla diğer sunucularla bir iletişim kurmasını arzu ediyoruz yani onlar birbirlerine atıfta bulundular ama şimdi daha doğrudan yani genel tarihi perspektifi sunan Ahmet'in veya Yücel'in bilimle ilişkisi, Grünberg'in bilim felsefe ve eğitim ilişkisi konusunda belki kendi eksiklerini tamamlarken birbirlerine soracakları, birbirlerine yöneltecekleri sorular olabilir. Onlara da yer vererek bir bütünlük sağlamaya ve aklımızdaki bazı soruların yanıtlarını bulmaya çalışacağız. Bu amaçla ben gene de genel tarihi perspektiften başlayıp aynı sırayı takiben ilk sözü Ahmet'e vermek istiyorum. Belki sabahleyin o güzel konuşmanızı tekrarlamadan bize hatırlatmak için söze nerden başlayıp ne tarafa doğru yatırmak isterdiniz, buyrun efendim.

Prof. Dr. Ahmet INAM - şimdi bizim kültürümüz, belki geleneğimizden felsefeyle olan ilişkimizi belirleyen, üzerinde düşünülmesi tutumlarımız var. Bir yandan felsefeye çok kayıtsız kalıyoruz. Bu kayıtsızlığımız zaman zaman kayıtsız kalan

insanlara hatırlatıldığıında evet felsefe çok önemli. Muhakkak felsefe okutulması gerekli diyorlar. Ama hayatlarında hiçbir değişiklik olmuyor. Sadece felsefenin önemini geçiştiriyorlar. Önemli bir şeydir, ben de çok severim vakit buldukça okurum diyorlar o kadar. Yani entellektüel olmanın kaçınılmaz koşullarından biri de felsefeyle ilgili olmak ve birkaç felsefe kitabının kütüphanesinde bulunması o kişinin. İşte Sofinin Dünyası gibi kitapları belki buldurmak, okumak filan bir de fırsat bulurlarsa felsefenin ne kadar derin erdemli, yüceltici bir şey olduğunu söyleyip kendilerini de o derinliğin bir parçası olarak görmeleri.

Şimdi bu tuhaflığın yanında başka bir tuhaflık bizim kültürümüzde, Batı da da biraz var. Felsefe çok önemli diye kabul ediliyor; fakat o önemli olan şey tıpkı Osmanlının bilimi devşirmesi gibi; çünkü Osmanlıda ilk yüksek öğretim kurumlarının açılması askeri yenilgiler sonucunda olmuş, yani bakıyorki Osmanlı yeniliyor neden yeniliyoruz. O halde gavurun herhalde toptüfeği var bunu nereden buluyor bunu yapabilmek için okul yapmak gerekir. Bakıyor hayatında bir takım eksiklikler var. Düşünceleri zaman zaman düğümleniyor ve kendinin dışındaki bir takım insanlar çok olağanüstü şeyler söylüyor felsefe adını kullanarak filan. O zaman diyor ki bizim hayatımızda eksiği bulduk: Felsefe. Bu, felsefeden kuş çıkar tutumudur. Yani felsefeden kuş çıkmaz.

Felsefeye böyle bakmak yanlış. Biz mantığa da böyle bakmışızdır. Ben hatırlıyorum değerli hocam Cemal Yıldırım 68 olayları sırasında beni odasına çağırmıştı. Bak dedi sana bir şey söyleyeceğim dedi. Neden bu terör var bizim üniversitelerde biliyor musun? Çünkü bu çocuklar mantık okumamışlar. Mantık okusalar bütün bu terörizm ortadan kalkacak. Yani felsefede böyle bir şey. Felsefe okudunmu insanlar felsefi düşünmeye başlayacaklar ve akıllı olacaklar. Bu felsefeden kuş çıkarma tutumunun gayri felsefi olduğunu ve felsefeye hiç yakışmadığını söylemekle başlayalım. Bu kadar kolay bu kadar basit bir şey değil. Yani bir takım dersleri koyacaksınız işte bir senede üç saat mecburi bir felsefe dersi koyarsak bütün sorunları çözersiniz. Hayır. Bütün sorunları belki başlatırsınız. Çünkü felsefe adını alan herhangi bir dersi koymak veya herhangi bir kitabı öğrencilerin kafasına geçirmeye uygulamaya sokmaya çalışmak çok anlamlı değil. Çünkü felsefe öyle bir etkinlik ki doğuşundan kaynağından gelen bir şey bu. Yani Sokratesin Agorada gençlerle günlerce tartışarak oluşturduğu, büyüttüğü, beslediği baktığı bir şey. Siz onu kitap haline getiriyorsunuz belli kalıplar halinde anlatıyorsunuz. Bir bakıyorsunuz felsefe tarihine, idealistler bir yanda realistler bir yanda, sanki futbol maçı yapılır gibi karşılıklı tartışıyorlar; bölümler, kalıplar, böyle anlatılan bir felsefe tamamen amacının tersine bir işlev görüyor genç insanların kafasında. En azından şuna bakıyor, bu felsefe çok değerli

diyorlar ama bana işte bana felsefe öğretmeye gelmiş insana bakıyorum felsefe öğretmeni ve felsefe okuyan doğru dürüst biri olsa işte bunun gibi olacak öğretmenim gibi olacak. Demek ki felsefe bir işe yaramıyormuş. Yarasaydı öğretmenim birşeye benzerdi. Dolayısıyla felsefe okutmanın çok zor ve müthiş ahlaki ve insan karakteriyle ilgili bir yanı var. Sokrat'tan bunu görüyoruz. Yani felsefe öğrenilmez. Belki de biraz abartılı ve cilalı bir sözle söylersem felsefe olunur. Yani insan felsefe olur ve felsefe nedir gösterir. Yoksa bir takım notlara, kitaplara bilmem nelere bakıp, işte Kant bunu buyurdu, Russel bunu söylüyor, filan demekle olacak iş değil. O yüzden felsefe eğitiminde tabii diğer eğitim dallarında da belki öyledir ama felsefede bu çok önem kazanan bir şeydir. Yani örnek olarak; felsefeci insan nasıl bir insandır? felsefe insanda ne gibi tutum değişikliğine yol açar? Bunu kendi yaşamış dibe geçirmiş olduğunuz tutum değişikliği ile öğrenciye örnek olarak anlatabilirsiniz. Yoksa bu neye benzer. Hırsızlık yapma ahlaklı ol diyen ama kendisi hırsızlık yapan ve ahlaksız olan bir babanın vaazına benzer. Çocuk o vaazı dinlemiyor. Dolayısıyla siz felsefeyi kalıplarla aktarmaya kalktığınızda veya kitaplarında tabii kaçınılmaz darlığı ve yüzeyselliğinden kaynaklanan sorunlar yüzünden felsefeyi çarpıtılmış bir biçimde gence sunabilirsiniz. Çok büyük bir tehlikedir. Ama haklı olarak felsefe okutan arkadaşlar diyecekler ki işte son sınıfta okutuluyor, son sınıftaki öğrencilerin bir çok sorunu var.

Üniversiteye girmek için kimse bizi dinlemiyor. Çocukların kafası uygun değil falan. Doğrudur kabul ediyorum. O zaman şöyle bir şey düşünüyorum felsefe eğitiminde yapılması gereken temel şey olarak. Felsefeye karşı insanın insan ruhunda, insan düşünce ve duygularında; çünkü felsefenin saf düşünsel bir şey olduğunu sanmıyorum; duyguları da içeren birşeydir, duygularla da yapılır, onsuz olunmaz. Yapacağımız en önemli şey karşımızdaki insanda felsefe merakını, felsefe hassasiyetini, duyarlılığını uyandırmak. Çünkü sanıyorum yaşadığımız yaşam bizi felsefeye künt, felsefe geçirmez insanlar haline getiriyor. Yani kafamızdan ruhumuza felsefe sızıyor, geçmiyor. Kitaplar alıyoruz okuyoruz okuyoruz okuyoruz anlamıyoruz. Bir sürü insan gelir bizim bölümlere. Ya Hoca bir sürü kitap aldım, hiç hayatta bir kelime olsun anlamadım. Galiba sorun şurda. Sorusu yok ki anlasın çünkü cevabı okuyor. O okuduğu cevaplar neyin sorusudur işte galiba felsefe eğitiminde o problemi görmek soruyu yaşamak, felsefe sorusunu anlamak çon önemli. Yani yanıtlardan önce soru sorabilmek, soru soramayan bir kafanın yanıtlar konusunda duyarlı olailmesi, onları anlayabilmesi yorumlayabilmesi kendi diliyle anlatabilmesi olanağı pek yok. Onun için kaçınılmaz olarak basmakalıp yapmak zorunda kaldığımız felsefe derslerinde hiç değilse bazı duyarlı öğrenciler için bu tip bir felsefece soruşturma, felsefe sorusu sorma kıvılcımını herhalde öğrenciye, öğrencinin kafasına çakma imkanı olabilir diye dü-

şünüyorum. Onun için felsefeyi öğretecek insanların böyle sorularla haşır neşir olmuş, belki biraz eski deyimle böyle sorularla hemhal olmuş insanlar olması lazım. Yani lanet olsun şimdi on saat derse gireceğim. İşte bir sürü rahatsız edici öğrenciler beni dinlemeyecekler, arkada konuşacaklar, problem çıkaracaklar. Bende bu sevmediğim bela şeyi anlatmak zorunda kalacağım. Böyle bir tutumla derse girdiğiniz zaman herhalde felsefe adına yaptığınız şeylerin hiç felsefeye yakışan bir tarafı olmayacak yani öğretmenleri suçlamak için söylemiyorum. Aynı problemlerle üniversitede biz de karşılaşıyoruz; yani on sekiz yaşında öğrenci karşımızda esniyor, dışarıya bakıyor belki bahar gelmiş güzel bir şey ama yüreğinde felsefeye karşı hiçbir titreşim yok. Herhalde kabahat bizdedir. Öyle bir titreşim yaratamadığımız için. Fakat felsefi heyecanla karşısına dikildiğimiz gençler herhalde bu kaçırdımı nedir, karşınızda garip garip kelimeler söylüyor, kendi kendine heyecanlanıyor, yani ne acayip adam bu, yani o zaman da garip ve tuhaf bir insan konumuna geliyorsunuz. Galiba sanat eğitime benzer bir yanı var felsefenin. Çok uzatmayacağım, bitiriyorum. Yani resim yapmak isteyen resim yapmadan yaşayamayacak insanların atölyeye gelmesi gibi bir şey olmalı. Bu hem üniversitede hem liselerde belki orta öğretim, eğitim düzeyinde böyle olmalı diye düşünüyorum. Yani bunun mecburi ders olduğu zaman işte Türkiye kurtulur veya Türkiye'deki yobazlığın sebebi felsefe

derslerinin kaldırılmasıymış gibi bir sürü görüşleri sürülüyor doğrusu gülümsüyorum, çünkü bu felsefeden kuş çıkar tutumu çünkü siz felsefeyi o şekilde okutursunuz ki her türlü yobazlığın ve totaliter anlayışın sebebi felsefe olur. Yani felsefe kelimesinin kendisinde bir büyü yok. Felsefi tutumun, tutumu kazanmış insanların bunu aktarmasında büyü var olabilecektir. Bütün mesele öğretmenler olarak şapkamız varsa önümüze koyalım ve düşünelim. Ben böyle bir tutumu kazanmış isem yahut kazanmaya çalışıyorsam; çünkü felsefe biliyorsunuz bilgelik değildir, bilgelik seviyesidir. Dolayısıyla sevgi peşinde gidiyoruz. Başa ulaşırsınız ulaşamayız, büyük olasılıkla ulaşamayız. Ama genç insana bunu anlatmalıyız yani ben kendimi içtenlikle bu işe adanmış bir insanım. Tenis oynarken de, baklava yerken de, televizyon seyredirken de felsefeye bu felsefeyle birleşmiş, felsefeyle haşır neşir olmuş, felsefeyle muhabbet içindeki ruhumu belli edebilirim. Karşımdaki genç insan onu sezer. İşte bu yeter. Yani sizden bir sürü nutuk, bir sürü malumat öğrenmeleri gerekmiyor. Sizden tavır öğrenmeleri gerekiyor. Demek ki felsefi tavır buymuş, felsefi bakış buymuş. Bunu veremedikten sonra bir yığın malumatı zaten onlar Platon'un hayatını, Aristo'nun teorilerini Spinoza'yı zaten ansiklopediden okuyabilirler. Sizin örnek insan, örnek felsefeci olarak onlara görünmeniz ve onlara felsefeci nasıl bakar, nasıl düşünür, nasıl duyar göstermeniz gerekir diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Çok güzel çok sağolun. Ahmet'i dinlerken hani felsefe nasıl öğretilmez umarım şimdi daha iyidir. Bizim lisede son sınıfta bugünkü gibi korkutan bir üniversite giriş sınavı yoktu, yalnız teknik üniversitede bir giriş sınavı vardı. Bizide o sınava hazırlarlardı, aman girin mahcup etmeyin okulumuz iyi puan alsın gibi. Bir de felsefe hocamız vardı adını anmıyım saygısızlık olmasın, geldi birinci derste birinci sorusunu sordu dedi ki 'devlet nedir'. Ne güzel dedim soruyla başlıyor hoca. Yaz dedi, cevap, bir devlet milletin hukuki şahsiyet kazanmasıdır, nokta dedi. Tam ikinci soruya geçiyordu, ben cevabı duyar duymaz gayri ihtiyari gık yaptım güldüm, şöyle bir döndü, kızmış bir şekilde kim gıkladı dedi. Arkadaşlar bana bakınca ele verdiler yanıma geldi, şiddetli bir edayla neresini beğenmedin dedi. Estağfurullah hocam beğenmemek elimizde mi dedim. Ama bu cevaptaki o hukuki şahsiyeti bilmediğim için kendime güldüm dedim; anlayamadım cevabı, o dedi on yedinci sorunun cevabıdır. Yani sen şimdi bu devletin hukuki şahsiyet olduğunu öğren on yedinci soruda ben milletin hukuki şahsiyet kazanması onu devlet yapar diye onu da o şekilde tanımlıyacağım. (Gülüşmeler). Şimdi tabi bu felsefe adına büyük bir felaket ve ben o yıl iki şeyden nefret ederek mezun oldum bir felsefe, bir de tarih. Sonradan felsefenin ne olduğunu keşfettim; yani böyle felsefe okutacaksanız hiç okutmayın. Seni dinlerken küçük bir anım tazelendi (Gülüşmeler), depreşti, onu anlatayım. Efen-

dim eee sonunda herhalde başka tartışmalar da olacak. Zamanı geçirmeyelim. Buyrun Yücel Bey size sıra geliyor. Bu panele bıraktığımız tamamlayıcı gözlemler tabii kendi şeyleriyle sınırlı olmayabilir, diğer arkadaşlarında söylediklerine de ğinebilirsiniz.

Pröf. Dr. Yücel KANPOLAT - Şimdi ben Ahmet Hocam'dan hep çok etkileniyorum. Onun içinde Ahmet hocayla başlıyorum. Şimdi bizde hastalar ölünce biz genellikle cerrahlar şunu yaparız. Bu anesteziiler zaten çok kötüdür işte ameliyatta çok iyi olduydu, ama işte hasta da şöyle oldu, asistan da şöyle çektiydi falan ama yani otopsi sonunda bize neyin ne olduğunu gösterir. Onun içinde yani hep tekrarlıyorum; ama doğru olduğu için tekrarlıyorum. Ahmet beyin dediği gibi biz önce kendimize bakmalıyız, biz ne yapıyoruz? Şimdi ben bir cerrahım, cerrahinde daha dar bir alanında çalışan bir cerrahım. Ben 45-50 yaşlarında farkettim ki ben birşeyler anlatıyorum anlatıyorum ama benim anlattıklarımın öğrencilere bir yararı yok. Ben bir metodoloji değişikliği yapmak zorundayım. Ne yapayım, bir kere ben bir cerrahiye anlatabayım bu cerrahi nerden çıktı sonra baktım o da olmayacak. Bari tıbbı anlatmaya çalışayım tıp nerden çıktı o da olmayacak. Ondan sonra ya bu bilgi nerden çıktı üniversite nerden çıktı falan derken ben ondan sonra bu hayat nerden çıktıyı anlatmak zorundayım. Şimdi bizde iyi felsefe tamam

doğru hakikaten yani felsefeden kuş çıkılmaz ki yani niye felsefe lazım niye eğitim lazım yani eğitimi biz niye alıyoruz. Ama yani felsefe dönüp dolaşıpta yeni bir skolastik düşünce sistemini bize enjekte etmekse ki bir çok yerde bu yapılıyor. Ben böyle bir felsefe anlayışın da böyle bir eğitim anlayışını da pek doğru bulmuyorum. Bizde ne yapılır, biz öğrencilerin karşısına çıkarız yahut hastaların karşısına çıkarız, deriz ki bu kesin doğrudur. Sırtımızda profesör cüppesi biliyorsunuz üç meslek grubu cüppe giyerler, hakimler, hekimler bir de öğretmenler. Pardon hekimler, hakimler, üniversite hocaları. Şimdi bu cüppelerin özel anlamı var. Bu cüppede biz vicdanımızla baş başa olduğumuzu da en azından karşı tarafa anlatmak zorundayız. Bu vicdan muhasebesi nasıl yapılacak? Yani biz kendi kendimize soru sormuyorsak biz yaşama ait soru sormuyorsak biz bilgiye ait soru sormuyorsak o zaman biz bunu geliştiremeyiz. Biz bunu geliştiremeyince de yüzeyde varolanın arkasını göremeyiz. Onun için bu derinlik için bizim bu sorgulayıcı sisteme ihtiyacımız var. Ama bu herşeyden önce bir beceri işi yani onu becerecek insanlarla felsefe gerçekten bizim yaşamımızda çok önemli yerlere bizi atabilir. Ama o yoksa Ahmet beyin gösterdiği tehlike söz konusu olur; biz felsefeyle öğrencileri kaybederiz. Şimdi günümüzde çok önemli bir takım değişikliklerin var olduğunu biliyoruz. Ama günümüzde uygarlık adı altında süratle tek tip bir yaşama itiyoruz. Çünkü enformasyon teknolojisi bizi hep şunu zorluyor:

İşte şunu ye, şunu giy, şunu kullan hatta işte şöyle bilgisayara bak şu programla hallet falan falan falan falan diye. Bakın birkaç örnek vereyim. Gene tıptan vereceğim. Bir tarihte Amirakada hep posasız yiyeceklerin yenmesinin doğru olacağı görüşü savunuldu. Hatta ekmek tü kaka edildi. Uzun yıllar insanlar konserveler az posalı yiyecek yediler. Oysa insan oğlunun vücudunun en eski tanıştığı madde ekmek; yani bir defa ekmeğin insan vücuduna zararlı olabileceğini düşünebilmek yani basit bir mantıkla yani insanın evrimine aykırıydı. Sonra ne oldu çok basit şeyler yapıldı. Gittiler affedersiniz köylülerin dışkılarını tarttılar gündelik, bir de şehirlilerin dışkılarını tarttılar. Sonra bu tartılardan baktılar ki işte dışkısı fazla olan çünkü onlar posalı besleniyor, yani onlar çok çağdaşlaşmamışlar, modernleşmemişler yani bilimle tanışmamışlar, yani onlar da işte öyle zavallı adamlar onlarda bağırsak kanseri daha az oluyor. Sonra genel görüldü ki onlarda bağırsakta düverer kiloiz de daha az oluyor. Şimdi bunun sebebi bu bir toplumsal epidemiydi. Şimdilerde neye zorluyorlar. İşte hamburger ye oraya git, işte coca cola iç, işte falan filan filan filan. Belki bizim meyan kökü şerbeti daha iyi coca coladan belki şalgam suyu daha iyi. Ben bilmiyorum, çünkü şalgam suyu en azından toplum içerisinde uzun süre denemelerden geçmiş. Ama Sprite'ın aynı yerden geçtiğini bilmiyorum ben. O yüzden işte bu sorgulayıcı şeylere ihtiyacımız var. Bizim toplumumuz da buna çok yatkın bir top-

lum değil. Çünkü bizim toplumumuz hep otoriteye alışık yani evde bir kere sen sus sen sorma diyorlar. Sonradan çocuklar beğenilmiyor. Bizim için kuralları hep başkaları koymuş şimdide kadar. Din, din de buyurucu bir din, yani itaat esas. Soru sormaya yatkın değil. Şimdi bunların üzerine siz bir eğitim sistemi kuracaksınız. Ben bir eğitimci değilim; ama yani bu eğitimin içerisinde ben biraz özgürlük olsun istiyorum. Hiç özgürlük yok. Ben bu eğitimin içerisinde biraz oyun istiyorum. Hiç oyun yok ve bu eğitimin içerisinde ben biraz bakayım, ya bu nerden oldu diye bir sorayım diyorum, bu da yok. Bu kadarı bile olsa bence yeterli. O zaman biz işte o dahi çocukları öldürmeyebiliriz, bunların çoğu ölmüştür. Anadolu'da da belki binlerce belki milyonlarca var. Ama sus demiştirler, işte ezmişler, vurmuşlar, kırmışlar, itaate zorlamışlardır hep. Yani o kadar iyi çocuktan da sonunda pek fazla iyi bir malzeme çıkmaz. Yani o içimizdeki soru soran o canlı o muhakeme eden, o itiraz eden, bu olmaz diyen çocuğu bence öldürmeyelim. Ben şimdilik bu kadar söyleyeceğim, teşekkür ederim.

BAŞKAN - Çok teşekkür ederiz, güzel tamamlanıyor, sizi dinlerken küçük bir anekdot. Bizim bir mimarlık hocamız vardı. Proje dersinde atölyeye gelir, eleştirir verir, şunu şöyle yapın bunu böyle yapın, şu dergideki şu örneğe bakın filan; fakat hemen hemen her atölye sonunda derdi ki bir yere bir

proje yapıyorsanız o projenin inşa edileceği yere gidin ve çevrenize bakın. Orda bir takım yapılar göreceksiniz. Bugünkü moda ya hiç uymayan bir takım çatılar göreceksiniz detaylar göreceksiniz. Orada biraz zaman geçirin ve o detayların mantığını kavramaya çalışın. Mesela bir binada bak bir yerleşmeye gidersiniz bakarsınız ki bodrum katı yoktur. Sorun, bu insanlar neden bodrum katı yapmıyorlar, bir gerekçesi vardır; çatılar diktir veya yatıktır, sorun neden böyledir. Bunların biz cevabını bilemeyiz ama oradaki insanlar bunu yıllardır denediler ve buldular. Onun bir gerekçesi vardır. Bunu biz öğretemiyoruz, burada size çünkü dünyanın neresinde ne iş yapacağınızı bilemiyoruz. Biz bu hocayı çok severdik. Tesadüfen bize buruları söylediğinden 20 yıl sonra benim yolum tekrar düştü. Okula gittim, ilk hatırıma gelen bu hocayı ziyaret etmek oldu. O günlerde emekli olmuş. O akşam da bir şehrin büyük otellerinde beş yıldızlı bir otelde öğrencileri kendisine bir veda yemeği veriyorlarmış. Veda yemeğinden öte böyle bir jübile gibi birşey. Adam bekardı, bütün hayatı öğrencileriyle geçiyordu filan. Hocaya bir dünya turu almışlar. Her yerde öğrencileri var, karşıyorlar, gezdiriyorlar. Hocanın böyle son günlerinde ona mutlu bir dünya seyahati hazırlamışlar. Bana da haber verdiler. Ben dedim ki gidebilir miyim; tabi siz de çok uzak yerden geldiniz diye beni hocanın yanına oturtular. Onur konunun onur konuğu gibi işte bir yerde fırsat buldum. Hocam bugün sizi dedim ziyaret ettim ve gördüm ki 20 yıl

önce sorduğunuz soruları yine sormuşunuz altına da yazmışınız cevabın şöyle olmasını bekliyordum diye dedim hala aynı soruları soruyorsunuz. Şöyle içildi içildi dedi ki evladım dikkat ettin mi dedi aynı soruları soruyorum ama cevaplar değişti dedi. Şimdi bakınız bu adam mimarlık hocasıydı; fakat işini bir felsefeci gibi yapıyordu. Çünkü bize cevapları değil de soruları soruyordu ve sorular değişmiyor, temel sorular büyük ölçüde aynı, cevaplar değişiyor. Eğitimimizin büyük sıkıntısı biz soruları, soru sormayı, sorgulamayı bir tarafa bırakıp, cevaplara öncelik veriyoruz. Galiba sıkıntımız burada. Güzel arkadaşımı dinlerken bu anektodu hatırladım. Allahtan çok kalabalık değil her konuşmacıdan sonra bir anektod bulamayabiliriz. (Gülüşmeler)

Evet efendim şimdi işte üçüncü arkadaşımız, David Grünberg bakalım o ne diyecek. Çünkü o eğitimle ilgili konuları sona bıraktığını açıklamıştı.

Yard. Doç. Dr. David GRÜNBERG - Evet, yani felsefe öğretiminde felsefe öğretiminin sorunları veya felsefe eğitimi yapılırken karşınıza çıkan veya çıkabilecek sorunlar üzerineydi. Yani dördüncü biçimde felsefeyle eğitimi bu şekilde ilişkilendirebiliriz demiştim, ama tabii burda yine de sorunlar vurgulanacak hem felsefe öğretimi olacak konu ama bu öğretimde çıkabilecek sorunları dile getirmeye çalışacağım. Panelin konusuna sabit kalarak ben temelde iki noktada

odaklaşmaya çalışacağım. Bir tanesi oldukça soyut bir tartışma sonucu felsefede, felsefenin özel olarak öğretiminde yaşanan bir sorun olarak çıkan bir şeyi irdelemeye çalışacağım. Buna karşılık ikinci bir sorun ise tam tersine oldukça somut ve ülkemizde felsefe öğretimini ilgilendiren bir sorun olacak. Bu daha çok kullanılan dili yani felsefe öğretirken Türkçe veya yabancı dil öğretiminde karşımıza çıkmış olan bir ikilemi vurgulamaya çalışacağım. Önce birincisiyle başlamak istiyorum.

Birinci sorunu ortaya koymak için, felsefe nedir sorusuna tekrar geri döneceğim. Sabah bölümündeki konuşmama gönderide bulunacağım, çok az bir tekrar belki olabilir. Ancak boyutu başka bir yere taşıyacağım; yani direkt felsefe nedir sorusunu yanıtlamaktan çok, felsefe tek tek bilimler, üçüncü olarak sanatla edebiyat üçlüsünü bir araya getirerek belli bir noktada bir ayırım olduğunu ve bu ayırımın felsefeye özgün olan ayırımdan kaynaklanarak kendisine özgün bir sorun olduğunu ve bu sorunun felsefe öğretiminde özel olarak ortaya çıktığını vurgulamaya çalışacağım. Şimdi demiştik ki felsefenin konusu gerçekliğin tümüdür yani gerçekliği tüm olarak kuşatarak o tüm kuşatılan gerçeklik hakkında bilgi bulma çabasıdır demiştik. Buna karşılık tek tek bilimleri ele aldığınızda her bilimin kendisinin kısıtlı bir gerçeklik alanı olduğunu söylemiştik. Bu kısıtlı gerçeklik alt alanının hakkında bilgiler ver-

meye çalıştığını söylemiştik. Şimdi bu durumu felsefenin konusunu ve tek tek bilimlerin konusunu karşılaştırdığımız zaman görüyoruz ki eğer biz tüm gerçeklik hakkında bilgi iddialarında bulunan bir text, bir metin yazmaya çalışırsak bu yazılan metin ister istemez oldukça karmaşık, soyut ve güç anlaşılan bir metin olmaya mahkumdur. Bir anlamda konunun gereği felsefe metni böyle olmak durumundadır. Özellikle tek tek bilim textleriyle karşılaştırıldığı zaman yani başka bir deyimle tek bir bilimin özelliğinin, örneğin fiziğin konusunu göz önünde tuttuğumuz zaman fiziksel gerçeklik denilen gerçeklik alt alanını tanımlamak, sınırlamak ve dolayısıyla üstüne konuşarak bir text yaratmak ve daha kolay anlaşılır çok fazla yorumu olmayan bir text yaratmak bir felsefe metnine göre çok daha kolaydır. Çok daha kolay olduğu içinde tabii bunun öğretimi bir felsefe metnine göre daha kolay olacak. Şimdi felsefeyle bilimin dolayısıyla tek tek bilimleri daha doğrusu konuları bazında böyle bir karşılaştırmaya koyduktan sonra sanat ve edebiyata geçmek istiyorum. Şimdi sanat ve edebiyatta da sanat ve edebiyat metinleri en azından bazı sanat ve edebiyat metinlerini de çok fazla yoruma açık olan metinler olduğunu biliriz. Bu anlamda felsefe metinleriyle bir koşutluk olduğunu görüyoruz. Yani hem felsefe metinlerinin zor anlaşılır hem de çok yoruma açık olduğunu söylemiştik. Bu sanat ve edebiyatta da aynı özellikleri gösterir. Ama burada çok önemli fark olduğunu vurgulamak istiyorum. Her ne kadar

felsefe metinleri yoruma açık metinler olmasına rağmen biz felsefe metinlerinde tek doğru olan bir yorumun bulunmasını isteriz veya en azından geleneksel felsefenin gereği öyle bir doğrunun olduğu sağlamasına dayalı felsefe metni çok yoruma açıktır. Ama yani bir tane doğru yorumu vardır. Bilimden nasıl bilimden ve bilim textinden tek bir doğru yorum bekliyorsak felsefe textinde de tek bir yorum bekleriz genellikle. Bu bilimde çok kolay başarılır yani o tek yorumu bulup onu öğretmek çok daha kolaydır ama felsefede çok yoruma açık olduğu için o tek doğru yorumu bulup bir de artı onu öğretime dökmek son derece zordur. Şimdi aynı zorluk sanat ve edebiyatta söz konusu değildir; çünkü sanat ve edebiyatta tam tersine fazla yoruma açık birden fazla yoruma açık olması yorum zenginliği zaten sanat ve edebiyat metninin istediği birşeydir. Yani ne kadar çok yoruma açık olursa o kadar değer kazanır. Halbuki felsefe metni öyle değildir; çok fazla yorumlandığı anda değerini yitirir. Bu anlamda bilimle koştur. Şimdi dolayısıyla bu üçlüyü bir araya getirdiğimiz zaman felsefe öğretiminin kendine özgü böyle bir zorluğu olduğunu düşünüyor; onun için felsefeyi öğretmek oldukça zordur. Gerek tek tek bilimlerde gerekse sanat ve edebiyatla karşılaştırdığımız zaman bu çok genel olarak soyut bir usullama sonucu saptamaya çalıştığım bir felsefe öğretiminde ortaya çıktığını düşündüğüm bir sorundur. Şimdiyse çok daha

fazla somut ve özellikle kendi ülkemizde karşı karşıya kaldığımız felsefe öğretiminde çıkan bir sorundan söz etmek istiyorum. Bu felsefenin özellikle üniversite de öğretilen felsefeyi ilgilendiriyor ama bu liselerde de söz konusu olabilir. Kendi üniversitemi göz önünde tutacak olursam örneğin bütün dersler ingilizce yapılıyor; başka üniversiteler Boğaziçi üniversitesi ve bunun gibi bazı üniversitelerde eğitim dili ingilizce biliyorsunuz. Felsefe dersleri de ingilizce okutuluyor. Şimdi burada bence bir ikileme karşı karşıyayız. Bir yandan ingilizce ve bazı batı dilleri fransızca ve almanca gibi dillerde son derece çok sayıda felsefe metni vardır. Yani felsefe literatürü açısından çok zengindir. Bu dilde yazılan felsefe eserleri. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında bu metinlere ulaşabilme açısından sanki ingilizce eğitimi yapmak bir avantaj gibi karşımıza çıkıyor. Öte yandan şöyle buna karşıt olarak şöyle birşey de var. Tabi ingilizce eğitimi yapabilmek için de ana dili ingilizce olmayan öğrencilere de ingilizce öğretebilme sorunu söz konusudur. Ama bu ülkemizde doğru dürüst yapılmıyor; ne yazık ki. ODTÜ'de bile gerekli ingilizce verilmiyor. Anımsarsanız söylemiştik ki felsefe metinleri çok zor metinlerdir ve çok yoruma açıktır demiştik. Dolayısıyla anlaşılması çok zor olan metinler olduğu için ingilizce düzeyinin eğer ingilizce dilinde eğitim yapılacaksa ingilizce düzeyinin çok yüksek olması gerekir; yani üniversite ortalamasının epey üs-

tünde olması gerekir ki doğru dürüst eğitim yapılsın. Şimdi ikilemin ikinci ayağına gelecek olursak öte yandan diyelim ki türkçe eğitim yapalım demek ingilizce yürüyemiyor; çünkü ingilizceyi öğretemiyoruz. Bu seferde türkçe yazılan felsefe metinlerinin sayısına niteliğine baktığımız zaman son derece yetersiz olduğu gerçeğiyle karşılaşyoruz. Özgün felsefe, türkçe olarak yazılan özgün felsefe eser hemen hemen yokken çeviri ise oldukça yetersiz sayıdadır. Böyle olunca türkçe eğitim yapabilme zorluğu ile de karşılaşyoruz. Dolayısıyla tam bir ikilem olduğunu düşünüyorum felsefe eğitiminde. Yani türkçe veya ingilizce mi öğretilim sorularıyla başladığımız zaman her ikisi de çıkmaza giriyor ve bence bu sorun felsefe eğitiminde çok önemli somut bir sorun ülkemizde karşılaşılan. Bence çözüm önerileri üretirken her ikisini de çözmemiz lazım sadece bir tanesiyle yetinerek uzun vadede iyi çözüm üretemeyiz diye düşünüyorum. Çünkü ingilizce ve bu diğer batı dilleri felsefe eğitiminde çok önemli yani bir şekilde mutlaka çözülmesi lazım. Yani ne kadar türkçe açığını kapayacak olursak olalım öte yandan yabancı dil eğitimine de çok önem vermemiz gerekir, eğer felsefede belli bir yere gelmek istiyorsak. Ben şimdilik burda bitirmek istiyorum. Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Ben sabahki sunuşlarını tamamlayan arkadaşlara çok teşekkür ediyorum. Çünkü her açıklamada yeni

yeni anektod fırsatı veriyorlar bana. Bir tanesinde şöyle söyleyim. Geçen yıllarda Paris'te bir süre kaldım. Günlük gazetede bir dizi yazı çıkıyor gazetenin editörü onu yönetiyor. Bir de okuyucu mektupları yayınlanıyor, özetlenerek. Konu o yıl ki bakanlar yazısı sonra felsefe sorusu yani sınav yapılmış, soru sorulmuş, ama gazete okuyucuları o soru hakkında yorumlar yapıyorlar; yani yoruma açık dediniz ve yani bir tabi gazeteyi tanımıyorum ama bir fransıza sorduk, bu bizim bir geleneğimiz dedi, sınavı yaparız geçen geçer, kalan kalır ama toplum dedi o soruyu bütün bir yıl boyunca tartışır. Yoruma açık yani yalnız sanat ve edebiyat değil felsefe soruları tartışmaları da yoruma açık. Zaten yoruma açık olmasaydı felsefe önemini kaybederdi; çünkü hayat değişiyor, bilimler değişiyor, felsefe de ona bakış yeni sorunlar ortaya çıkıyor, onlara yeni çözümler bulmak için veya yeni bakış açıları veya yeni sorular üretmek için konunun tartışılması lazım. Şimdi bir ara zannediyorum Ahmet söylemişti, felsefe bizim beynimize geçmiyor gibi; çünkü biz yani girdiğimiz sınavda sorulan soruyu unutuyoruz. Ama toplum bir yerde bunu bütün bir yıl tartışarak soruyu gündemde tutuyor. Bu açıdan belki Batıdan alacağımız örnekler var. Yani tabi felsefeyi belki anlamadığımız için önemsiyoruz. Anlamadığımız için bize bu sene bir de yanlışlık yapıldı zannediyorum. Üniversite giriş sı-

navında ÖSYM'nin açıklamasına göre diyor ki bu bilim sorularına çok fazla diyor tepki geliyordu; bu sene sosyoloji, psikolojik sorularını azalttık, felsefe sorularını arttırdık diyor. Yani felsefe sorularını artırmakla ne olacak ki? Yani eğer siz onu kalıp olarak öğretmişseniz; işte Aristo ne demiş cevap verdi gibi, Platon ne diyor cevap verdi gibi, felsefe eğilimi belki o felsefe tarihi olabilir. Ama herhalde bir felsefe sınavının felsefe tarihine dönüştürülmemesi gerekir ve de tabii bilimde de konu biraz benziyor o kadar da ayrı değil, yahut benzerlikler ve farklılıklar da var. Hacettepe Üniversitesinde bir doktora sınavı hatırlıyorum. Benim adayım sınava girdi. Başka üniversiteden gelen bir hocamız doktora adayına bir soru sordu. Soru aynen şöyleydi. Sosyoloji kiminle başladı dedi. Öğrencim bana baktı, ben ona baktım. Üyeler birbirine baktı herkes birbirine baktı ve herkes böyle (Gülüşmeler) yalnız soruyu soran arkadaş cevap bekliyor ve hatta dediki adaya, sen benim filanca tarihte filanca üniversitede öğrencim olmuşsun senin bunu bilmen gerekir. Belki burada öğrenmedin; ama oradan hatırlaman gerekir. Çocuk böyle yaptı; bende jüri başkanına döndüm efendim çok ilginç bir soru ama dedim bu soruyu dedim herhalde adayımız bilemiyor, ben de bilemiyorum. Onun için bu soruyu dedim, biz sonra aramızda bir tartışsak. Jüri başkanı dedi ki doğrusu ben de bilmiyorum bu sorunun cevabını dedi ve soruyu geçiştirdik. Adayımız pek

başarılı olmadı önemli değil; bu sınavda kaldı sonraki sınavda geçti. Fakat işte ordan çıktık, yemeğe gittik, yemek sırasında hatırlattım dedim ki böyle bir soru vardı ertelemiştik acaba dedim bu soruyu soran arkadaşımız lütfederseniz acaba bu sorunun cevabı neydi diye. Dedi ki bunu bilmiyecek ne var dedi işte şey dedi August Comte'la dedi, Durkheim'la bitti ya da Max Weber mi? bitti dedi. Peki dedim biz ne yapıyoruz. Biz dedi onların yaptıklarını anlatıyoruz. (Gülüşmeler) Şimdi bakın sosyolojiyi böyle anlatıyorsanız onu liseden kaldırmak belki en iyisidir. Yani August Comte'la başladı, Weber'le bitti diyorsanız o sosyoloji olmaz. Sosyoloji tarihi de olmaz, sosyoloji tarihinin bir dönemi olabilir. Bu insanlara ne bir eğitim kazandırır, ne sosyolog yapar, ne de felsefi bir eğitim sayılabilir. Ama bu çok yakın tarihe kadar üniversitelerimizde egemen olan falanca bilim nasıl başladı, kiminle bitti. Bir defa öyle bir başlangıcı ve sonu olan bir deneyim bir macera gibi şimdi. Tabi olaya biz dışardan bakıp ergene havası yahut eşboş havası kolay gelirmiş. Biz böyle dışardan eleştiriyoruz. Bir de bu işi yapanlar var tabi felsefeyi öğretmeye çalışanlar var, yahut özendirmeye çalışanlar var. Öğrencilerini sıkmadan, usandırmadan, esnetmeden, uyutmadan. Aramızda bir arkadaşımız var. Bir de onu dinleyelim, bakalım onlar neyle karşılaşıyorlar sınıfta. Buyrun Neslihan.

Neslihan KARANFIL (TED Ankara Koleji Felsefe Öğretmeni) - Çok teşekkür ediyorum. Evet pratikte kesin olarak nelerle karşılaşırız bunları dile getirmeye çalışacağım. Öncelikle sorun pratikte. Daha sonra da pratikte biz neler yapıyoruz. Konuşmamın son bölümüne doğru da öğrencide gözlemlediğim zihinsel süreçlere değineceğim ki benim için de önemli olan kısmı orası. Felsefe öğretimi ile soran, sorgulayan, kalıplaşmış düşünceleri aşan, düşünce sınırlarını zorlayan yaratıcı, benzeri gördüğü kadar karşıtını da gören insanlar yetiştirmeyi hedefliyoruz. Bizim zihnimizde bu var. Şu an sizlerin de bizim de istediği insan tipi bu. Bu insan tipini yetiştirirken doğal olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın bize sunduğu bir program var. Bu programdaki hedefleri sizler için çıkardım; 22 tane hedefimiz var. Ahmet hocam diyecekki bu hedeflerde benim de katkım var. Ama ben küçük bir eleştirimi yine de yapacağım. Bu hedeflerin hepsi kavrama düzeyinde. Birkaç tanesini okuyorum. Felsefenin gereğini kavrayabilme, bilgi felsefesinin konusunu kavrayabilme, bilimin değerini kavrayabilme, ahlak felsefesinin konusunu kavrayabilme, siyaset biliminin 2. ana konusu olan birey-devlet ilişkisini kavrayabilmek gibi 22 hedef. Bu okuduğum hedeflerin tümü kavrama düzeyinde. Oysa felsefe öğretimi ile biz neyi hedefliyoruz dedik. Yani tez yapabilen, bir fikri sentezleyebilen, yaratıcı olabilen, sorgulayabilen, insan yetiştirmeyi hedefliyoruz dedik. Bu anlamda şu anda bizim bağlı olduğumuz

program gereği hedefimiz bizi felsefe eğitimine, oğretimine değil; ama felsefe tarihi oğretimine götürüyor. Burası kesin. Yani bizler felsefe tarihi okutuyoruz. Bu anlamda Ahmet Hocamın felsefeden işte kuş ıkımayacak demesine biz oğretmenler de katılıyoruz. Ama sorunun tabi doğrusu daha doğrusu problemi yaşayan doğrudan bizler olduğumuz için biraz da cevap verme zorunluluğunda hissediyorum kendimi. şimdi bu sorunların başında; birincisi müfredatı kapsamlı buluyoruz, biz oğretmenler olarak, çünkü bizim haftada iki saat dersimiz var. Ama buna çözüm üretilemez mi, retilbilir. Bazı niteler çıkarılabilir. Bu tercihler çok zor bir tercih ama çıkarılabilir. Bu çok güzel bir bütünlüğü de vardır aynı zamanda müfredatın yani kendi içinde bir bütün veya bir ders metinlere bağlı tartışma dersi olarak artırılabilir. Yani yine felsefe tarihi dersi yapalım ama bir ders te tartışma dersi olarak bizim için ayrılabilir. İkincisi, ders kitaplarından şikayetimiz var. Çünkü ders kitaplarımızın değişmez bir ezberci niteliği var, yani ezbere yöneliyor. Konunun içine girmeyeceğim, derinleştirmeyeceğim, hepiniz bu konuda bilgi sahibisiniz. Bu çok büyük, çözülemez bir problem değil. Nasıl kurtulunabilir? Oğrenciye önceden metin dağıtabilirsiniz, oğrenci okuyabilir size sonra geriye getirir, tartışabilirsiniz veya kitaplardan metinler biçiminde düzenlenebilir. Ortaklık sağlayamama gibi bir kaygı var ise oğretmene bir el kitabı, yardımcı bir kitap düzenlenebilir. Bunlar çözülemez problemler

değil benim gözümde. Üçüncü de bunun sebebi sırf kitap değil; öğrencinin pasif olduğu bir öğrenme sistemi ve ezbere dayalı bir ders işliyoruz. Şimdi bu sorundan kurtulabiliriz. İşte nasıl? İşte sistemleştirilmiş eğitim bilimciler çalışmış, öğrenci merkezli yani öğrencinin aktif olduğu eğitim sistemleri var. Bu sistemlerde çocuklar kendileri okuyorlar, getiriyorlar, sınıf içinde tartışıyorlar, öğretmen bir yönlendirici olarak kalıyor. Yönlendiriciliğini iyi yapması koşuluyla herşey öğrenciye bırakılabilir. İyi yönlendirici olmazsa çocuğun başı boşluğa kayması da mümkün. Tehlikesi de var ama bugünkü paradigmal bakış içinde bu merkez, bu sistem biliyorsunuz ki onay alıyor yani hepimizin dilinde olan bir sözcük ne yapalım; öğrenci merkezde ders yapalım, öğretmen pasif olsun, öğrenci ise aktif olsun. Buna ben de canı gönülden katılıyorum. Ama şunu da biliyorum ki istenilen seminerler bizlere verilsin. Biz eski sistemimizden kolay vazgeçemiyoruz. Bunu sorgulama alanı değil diye bunu burda kapatıyorum. Bir başka sorun şu, öğrencimiz okula ve derse nasıl bakıyor? Yani öğrencinin bakış açısı. Öğrencilerimizi biz okula alıyoruz. Öğrencilere sanat, estetik, duygu kavramlarını bile unutturacak kadar sanata, estetiğe ve duyguya yönelik dersleri, adı olan önemleri olmayan hatta orda gösterdikleri başarıyı başarıdan saymadığımız dersler olarak sunuyoruz. Çocuğu lise sona alıyoruz. Çocuk lise sona geldiği an, inanın o kadar büyük bir el çabukluğuyla felsefeyi aynı kategoriye alıyor ki, o el ça-

bukluğuyla felsefe duyguya yönelik, sanata yönelik dersler gibi algılanıyor. Şimdi bu algıyla derse aldığınız öğrencilerden birçok bilgiyi bilmesin demiyorum, soruyu sormasını bekliyor öğretmen. Kendi adıma da bunu söyleyebilirim, kendi arkadaşlarım adına da söyleyebilirim. Soru sormasını bekliyoruz, oysa çocuğun algısal dünyasında önemli bir yeri yok. Felsefe dersinin bu da bitecek, notu da alınacak, not almazsam da ortalamayla geçerim, böyle bir ders. Şimdi biz böyle bir derste neler yapabiliyoruz. Neler yapabiliyoruz? Sonra değineceğim özür dilerim. Şimdi bu öğrenci gruplarını da kategorize etmek istiyorum. Şimdi bunlar içinde MF öğrencileri var. Şimdi bu MF öğrencileri için yani Matematik-Fen öğrencileri için felsefe dersi inanılmaz yük. Gerçi ders işleme saatlerinde MF sınıflarından daha hoşnutuz o ayrı bir konu; ama yük görüyor MF öğrencisi. Bu ders benim için gerekli değil, çünkü pragmatik bir yaklaşımı var. Üniversite sınavında o soruları yanıtlamayacak öyle olunca da bu dersi okumasına gerek yok. İkinci grup öğrencileri Türkçe-Matematik. Daha yüksek bir motivasyon var, TM öğrencilerinde. Ama bu motivasyonun sonunda gözlemlediğimiz şey o dersi ezberlemek; soru sormak değil.

Yani TM öğrencilerine böyle bir motivasyon var olduğunu söylüyorum ama sonunda elde ettiğimiz şey ezberlemek oluyor.

Çok ilgili olan öğrenciler yani TM, MF karışık; çok ilgili olan öğrenciler de bize şunları söylüyor, hocam iyi güzel ben felsefeyi seviyorum okumak da istiyorum ama bunun lisede ne işi var. Bunu biz okuyalım. Güzel bir ilgi alanı olarak okuyalım. Ama lisede bize notlu bir ders olmasın. Bir başka sorunu da size şöyle sınıflandırmak istiyorum. Alışkanlıklarımızı terk edememe alışkanlığı. Şimdi öğrenciyi bu eğitim sistemi içine aldık. Hemen her derste de dogmatik bilgiyi ona yükledik, sorgulamasın dedik, sorgulamadan elimize aldık; yani sorgulamayı hiç öğrenemediği gibi sorgulamanın gerekliliğini de hiç öğrenmeden elimize aldık. Çocuğumuz bizim bu alışkanlığı kolay kolay bırakamıyor. Şimdi iki ders saatinde bu alışkanlığı yıkması beklenen kimler; biz öğretmenler. Eğer sihirli değneğim olsaydı inanıncı kullanırdım. Kullanmamam için hiçbir neden yok ve benim gibi diğer arkadaşların bu okulda değil, bütün okullarda böyle düşündüğünü sannediyorum. 2 derste, 2 ders değil belki on dersde olsa biraz sonra değineceğim, zihinsel süreçle de çözülmesi özellikle kısa sürede çok zor. Sizin de aynı dilekler içinde olduğunuzu zannediyorum. Yani olsa da sihirli değneğimiz kullansanız diye düşüneceğinizi zannediyorum. Şimdi bu alışkanlığı terk edemediğimiz zaman felsefe dersi yapmaya çalışırken tekrar neyle karşılaşırız? Felsefe tarihi dersiyle ve tarihi de dersi de gerekli bunu hepimiz biliyoruz. Yani bu kavram bilgisi bir genel kültür, bunları bilmeden temellendirme ya-

pamayacağıında biliyoruz. Öğrencimize bu ders gerekli ama eğer beklediğimiz şey sorgulamaysa o zaman yapılacak eğitimin tarzı ve türü tamamen değişiyor. Şimdi değerli konuklar, bunları pratikte gördüğümüz sorunlar olarak sundum. Biz bu sorunlara karşın ve bu sorunların içinde neler yapıyoruz. Burada değinmek istiyorum ve belki bunu biraz da mutlu olun yüzünüz gülsün diye yapıyorum. Çünkü üzülüyorsunuz. Sizler de bu toplumun içinde benim gibi bir birey olarak yerleriniz var, daha iyi şeyler bekliyorsunuz. Öyle olunca belki birşeyler yapılıyordur bir bakalım neler yapıyoruz?

Şimdi ders saatinin içinde bugünkü düşünce sistemimize egemen olan iki değerli mantığın zihnimizi olasılıklı doğru ve yanlışlara nasıl kapadığını anlatmaya çalışıyoruz; yani bir egemenlik var ki düşünce sistemimizde doğru ve yanlış, bundan kurtarmaya gayret ediyoruz. Bunun yerine hepiniz biliyorsunuz ki bir olasılık mantığı var, quantum mantığı var. En azından 3 değerli mantık var, en azından 4 değerli mantık var. Yani doğru ve yanlış diye iki sınır değil. Doğruya yakın olan doğruya yanlış olan şeyler var. Şimdi felsefenin içinde 2 değerli mantığın doğduğunu çocuk zaten biliyor. Aristo kim? Aristo mantığın kurucusu babası herşeyi. Nihat Tuğrul hocama gönderme yapmak isterim. Şimdi Aristo bunu buluyor ama felsefe durağan ki, felsefe durağın değil ki, felsefe çok değerli mantığı da buluyor. Felsefe olasılık mantığını da bu-

luyor. İşte bizim dersteki, süreçteki yapmaya çalıştığımız şey bu. Çocuklar, felsefe durağan bir şey değil, yani bunu kelimeyi kullanarak değil bunları anlatarak felsefe durağan değil. Felsefe dinamizmi içinde düşünsel bir dinamizm taşıyor. Felsefe bir lüks değil, felsefe yaşamın ta kendisi, bunu kazandırmaya çalışıyoruz. Bunların da belki her öğrencide olmayacağını siz de tahmin ediyorsunuz. Ama bunu bir öğrencide bile yakalamış olmak inanın bizi mutlu ediyor.

Şimdi bunları öğretmeye çalışırken derslerin dışında da birşeyler yapmaya çalışıyoruz. Bunlara biz ders dışı etkinlikler diyoruz ve Ankara Koleji felsefe zümresi olarak felsefe olimpiyatlarına öğrenci hazırlıyoruz. Bir arkadaşımız düzenli çalışarak bu olimpiyatlara öğrenci katıyor. Yani birinci olmadık ama önemli olan hazırlama süreci. Bunun dışında bu sene ilk kez gerçekleştirdiğimiz bir felsefe günlerimiz oldu. Bunda da işte panel, konferans, oyun, sunu üç gün sürdü, bu tarz bir çalışmamız oldu. Küçücük bir felsefe klubümüz var. Çok az sayıda öğrencimiz var, çünkü felsefenin deryasına kaptıracak öğrencimiz o kadar çok yok. Şimdi bunların dışında tek tek her öğretmenin yaptığı bilimsel çalışmalar var. Bu bireysel çalışmalara öğretmeni kısıtlayan herhangi bir güç yok. Doğal olarak ben kendi yaptığım bireysel çalışmalardan örnekler vereceğim.

İlkini 5 yıl önce gerçekleştirdik. Bir öğrenci grubuyla oturuyoruz bazen 3, bazen 4, bazen 7 kişi olabiliyor, böyle bir

esnekliği var. Senaryo yazdık bir cümle benden, bir cümle öğrenciden, bir cümle birimizden, bir cümle diğerimizden şeklinde. Açıkçası yazdığımız bu senaryoyu da oyunlaştırdık. Burada neleri işledik? İlk yaptığım çalışmada bilim felsefe ilişkisini işledik. Adına da genetik ve gen etik koyduk. Genetiğin evriminde bilim felsefe ilişkisini işledik. Bu çalışmadan da mutlu olduk. İkincisinde etik konusunu ele aldık ve bir yandan filozofların görüşleri artı normal hayatta karşılaştığımız ahlak alanına ilişkin problemleri, yani bir dramı bir anlatı gibi etik alanında bir çalışma yaptık. Onu sahneledik. Onu çok beğenmedik yani ben beğenmedim daha doğrusu. Sonra bir de estetik adlı bir çalışma yaptık. Burada da yine bu alandaki görüşleri topladık yazdık ama çeşitli nedenlerle oynayamadık. O oynanacak duruyor. Şimdi bunların hepsini kaydettik. Bu kayıtları öğrencilerimize derslerimizde sunuyoruz. Bu sununun sonucunda doğal olarak izleyen öğrenciler pasif ama pasif halde olsa da yapılan bu etkinliklerden bir pay alıyor. Çünkü öğrencinin yaratabileceğini görüyor. Öğrencinin bilimsel ve özgür düşünce gücüne sahip olduğunu görüyor, kendisinin yapabileceğini görüyor. Yani değerli konuklar bu tür çalışmalar ders dışındaki bu çalışmalar, öğrenciyi zadece zihniyle değil duygularıyla, bedeniyle herşeyiyle bu çalışmaya katıyor. Yaşıyor, onun için bu tür çalışmalardan tümümüz mutluyuz. Benim yalnız biraz daha var anlatacaklarım.

Başkan - Tabi siz iki hakkınızı birlikte kullanıyorsunuz.

Neslihan Karanfil - Birlikte mi kullanayım, bitireyim mi?

Başkan - Tabii illa bir saat konuşmanız şart değil ama yalnız bir arada kullanabilirsiniz. Çay molasından sonra geleceğiz; belki bazı şeyleri sorularda açabilirsiniz. Çay molası da olduysa. Hayır siz bitirin ondan sonra.

Neslihan Karanfil - Peki o zaman ben izninizle konumu bağlayacağım.

Başkan - Hayır siz karar verin.

Neslihan Karanfil - İzin veriyorsanız devam edebilir miyim? Şimdi bu çalışmalar mükemmel miydi diye de sormak istiyorum. İnanın ki asla mükemmel değildi, öyle çok kusurları vardı ki, öyle komik kusurları vardı ki. Bu kusurlara rağmen ben bu çalışmaların, yine de gerekli olduğunu, devam etmesi gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi bir de uzunca bir örneğim var. Şimdi bu örnek 98 yılı öğretim yılının ilk dersinde üç sınıfta uyguladığım bir örnek. Derslere girmeden önce, yani daha doğrusu müfredata normal başlamadan önce çocuklara ilk derslerde biraz ısınma yaptırıyoruz. Şu soruyu sordum ve kaydettirdim öğrencilere. Öyle bir toplum düşünün ki bu toplumun öğretmenleri 5 ile 25 yaşları arasında, öğrencileri de 26'yla 40 yaşında. Bu toplumda öğretmeni sınırlandıran, ne öğreteceğine karar veren herhangi bir güç yok. Yani bu anlamda serbestsiniz. Peki siz şu an 16-17

yaşındasınız, gençsiniz, o toplumda olsaydınız öğretmen olacaktınız. Biz 40 yaşındaki insanlara ne öğrettirdiniz dedim. Bunları izninizle size okumak istiyorum. Çünkü bu örneğin özel bir amacı var. Bu amaç bütün panellerde çalışmalarda bizim gözümüzü öğretmenlere kitaplara müfredatlara yöneltiyor. Oysa ben istiyorum ki bizim çocuklarımız ne düşünüyor, neredeler, yani 16-17 yaşındaki çocuklar neredeler bunu görelim ve birkaç öğrencinin cümlesiyle de bunu size ifade edeceğimi sanıyorum. İsimleriyle okuyorum öğrencilerimiz;

Gizem : Ölüme yaklaştıkları ve geçmişlerini sürekli anmaya başladıkları için hayatı sevmeyi ve hayata bakış açısını öğrettirdim (Gülüşmeler). **Alper** : Teknolojik gelişmeleri kabul etmeyi öğrettirdim diyor böyle bir isyanı var bizi beğenmiyor. **Doğaç** : Kalıpların dışına çıkmayı öğrettirdim diyor. **Simge** : Kendimi yargılamak zorunda kalmadan yanlış yapmanın tadını öğrettirdim diyor. (Ne kadar güzel) **Ceren** : Vurdum duymazlığı ve hoşgörüyü öğrettirdim diyor. Burada da bir yorum yapmak istiyorum. Vurdum duymazlık kelimesinin üzerine biz saatlerce karamsarca düşünebiliriz, ama onlar için bu kavram çok tatlı geliyor ve bu bir disiplinsizlik değil inanın kaygısızlık, isyan aslında bu yani vurdum duymazlık isyan. **Tuççe**: Herkesin farklı olduğunu kabul ettirmeye çalışırdım. İnsanların monoton yaşamlarından, kalıplardan kurtulmalarını ve görüş farklılığının ülke için iyi, iyisi olduğunu en iyisi olduğunu öğrettirdim. Böylece çeşitlilik oluşur, çevrelerini ra-

hatsız etmemek koşuluyla farklı görüşleri ortaya koyabilirler diyor. **Mehmet** : Öğretmeye gerek yok. Asıl öğretmen kendileridir diyor ve daha sonra da tepki alacak arkadaşlarından, böyle bir polemik başlayacak. **Kazım** : Oyun oynamayı öğretirdim diyor. **Özge** : Her insanın içinde bir çocuk vardır; onu bulmayı öğretirdim diyor. **Doğaç** : İnsanlara değişik açılardan bakmayı öğretirdim. **Laçın** : Gülmeyi öğretirdim diyor ve polemik burda başlıyor. **Gizem** : Hayatı bütün olarak almak gerekir, gülmek olmaz, ağlamak zamanı ağlamak, gülmek zamanı gülmek. Laçın karşı çıkıyor, 40 yaşındaki insan topluluğu daha değişik şeylerle meşgul, gülmeyi unuttukları için gülmeyi öğretirdim. **Gizem** : Her 26-40 yaş arası iş stres olmayabilir. Madem hayal üzerine konuşuyoruz muhakkak iş olmak zorunda değil diyor. **Alp** : Bu tartışmayı bitiriyor sözüyle. Çalışmak olmasaydı bir döngü olmazdı. Çalışıyorlar çocuklar rahat etsin diye. Sonra gülmeyi unutuyorlar. Böyle bir kısır döngü diyor. **Evren** : Ben hayatı iyisiyle kötüsüyle sevmeyi öğretirdim. **Mehmet** : Kendi kendine öğrenen insanlar bizden bir şey öğrenmek isterse bu fırsatı tekrar elde etmek isterdim diyor. **Levent** : Öğretmeyi öğretmek isterdim. Herkes öğrendiklerini başkasına öğretsin diye. **Olgaç** : İnsanlara bir şeyi tam olarak öğretemeyiz. İnsanlara yol gösterici olabiliriz. Onların düşünmesini sağlayabiliriz. Mehmet'e hem katılıyorum, hem katılmıyorum. Mutlu olmak kendiliğinden öğrenilir. Yol göstererek zamanı kısaltabiliriz. İlk olarak şu anı

gösterebiliriz diyor. **Ali** : Mizacı ve duygulara yönelik şeyleri öğretemem. İlahiyat öğretirdim bari ahirette işe yarasan diye integral falan öğretmem diyor. Şunu söylemek istiyorum. Onlar için 40 yaşındaki insan çok yaşlı (Gülüşmeler). Böyle bir sorun var tabii. **Burak**: herkes kendisi öğrenir diyor, asla öğretme niyetinde değil. Çok güzeldi.

Burada her iki öğrenci grubuyla da karşı karşıyayız. Yani ikisi de var azınlıkta da olsa bir grup öğrencimiz sorgulayıcı bir düşünme sistemine sahip örneğini dinledik. Konuşmamın devamına bu defa bu niteliklere sahip öğrencilerde ne gözlemliyoruz yani çocuk almaya hazır, çocuk düşünüyor, çocuk kaliteli, çocuk yaratıcı ama sorun yine devam ediyor. Şimdi bu soruya da biz şimdi soruyla bakmak istiyorum. O da şu, biz öğrendiklerimizi belleğimizde kodlarken bilgiye göre mi kodluyoruz yoksa bilginin doğruluk değerine göre mi kodluyoruz. Böyle bir soruyla tartışmak istiyorum. Şimdi ve fikrim ilk sınıflama yani ilk kapı ilk ana kapı burda. Yücel Hocamdan da destek almak istiyorum. Çünkü işin biraz beyin ve zihin yönüyle de ilişkisi var. İlk kapı doğru ve yanlış kapısı bizde. Yani bilgiye göre değil, işte felsefe ne bileyim çiçek bilgisi, botanik bilgisi, sosyal hayat böyle değil. Doğrular, yanlışlar, ilk kapı bu şekilde. Biz sınıflamayı böyle yapınca bilincin ilk kapısı doğru ve yanlış kapısı olarak ayrılıyor. Şimdi öğrencilerimiz de bizler gibi yani burada sadece öğrenci için de bakmıyorum

konuya, biz de böyleyiz diye düşünüyorum. Şimdi bir kez doğru kapısından attınız mı o bilgiyi; asla içindeki bir parçayı alıp yanlış kapısına çekemiyorsunuz. Bir kez yanlış kapısına attığınız zaman da alıp doğru kapısına çekemiyorsunuz.

Umarım bilimsel bir hata yapmam ama bir örnek üzerine de bunu çalışmak istiyorum. Şimdi şunu da söyleyeyim; hatta örneğe de başlamadan. Böyle olunca bağlantı kopuyor. Yani bilgi atılıyor ama bilgi işe yaramıyor. Bilgi geri dönüşüm kutusunda yani kullanılmıyor, duruyor orda bir yerde, ama bu kopuk tellerde birşey var hocam yani bir sorun var, o bağlantı bir şekilde kopuyor. Şimdi hepimizin bildiği bir örnekle başlayalım. Gazali kim? Bağnaz bir filozof. Doğru mu? Yani Gazali zihnimizin yanlış kapısında mı doğru kapısında mı. Gazali yanlış kapısında. Aristo önemli bir filozof olarak hangi kapıda. Doğru kapısında; Aristo asla yanlış kapısında değil. Şimdi Aristonun ciltlerce kitabı var. Ciltlerce bilgisi var. Onların da hepsi doğru kapısında. Şimdi bir tanesine örnek. Aristo doğru kapısında Tanrıya mutlak varlığa ulaşmanın yolunu neyle görüyor. Aristo akılla, Gazali ise hepimizin bildiği imanla, sezgiyle yani tasavufçuluğun diliyle söylersem aşkla, sevgiyle, tutkuyla ulaşılabileceğini söylüyor. Şimdi tasavufçuluğu da işin içine katalım. Tasavufçuluk hangi kapıda. Doğru kapısında. Şimdi ne dedi bize Gazali imanlarla ulaşılır dedi. Ordaki sezgi iman, aşk, sevgi, tutku asla bir araya gelip Gazaliyle tasavufçuluğu bu noktada kesiştiremiyor, kesişmiyor mümkün değil. Hiç-

birimizin zihninde belki mümkün değil ya da bir çoğumuzun zihninde değil. Şimdi böyle olunca Aristo akılla mutlak varlığa ulaşmaya çalışıyor. Şimdi hepimizin zihninin yanlış kapısında kiliseden orta çağdan, skolastikten ruhban sınıftan izler var ve bunlar hep yanlış kapısında yani ruhban sınıfını onaylayanımız var mı? Yok. İnsanlığa çektirdiği acıları bilmeyenimiz var mı? Yok. Yanlış kapısında. Şimdi ben soruyorum. Akılla ulaşmak; yani Tanrıyı akılla bilmeye kalkışmak aracı bir sınıfı araya koyar mı koymaz mı yani ruhban sınıfların oluşmasında Orta Çağ Aristo dan etkilenirken bu düşünceden de etkilenmiştir. Yani arada akıl var. Arada akıl olduğu için doğrudan doğruya ruhban sınıf var. Şimdi bizler bir taraftan ruhban sınıf istemiyoruz; ama Aristo bizim için çok önemli bunu asla ayıklamıyor zihin. Çünkü Aristo doğru tarafta. Onun bir fikrini alıp diğer tarafla sentezleyip birleştiremiyoruz. Bir taraftan eğer ben Tanrıya yani beynimizde böyle bir merkez oluşmuşsa evrimsel süreçte yani herkes bir yaratıcı güce inanmak durumundaysa vs. vs. Ben sezgiyle bilirsem eğer aşkla bilirsem Tanrıyı bilmek istersem benim bir aracı sınıf ve ruhban sınıfa asla ve asla ihtiyacım olmayacaktır. Eğer ben ruhban sınıfı bu toplumdaki atarsam zaten özgür düşünmenin zeminini ve toplumu, yani aracıyı atarsam, özgür düşünmeye de zemin hazırlamış olurum. Hocam hata yapmıyorum değil mi? Peki şimdi burda şunu söylemek istiyorum. Binlerce yıl birikmiş, öğretilmiş gelmiş bilgiler var. Bunların herbirisi zihnimizi

şaşkın hale getirmiş ve olaya zihnimiz bize oyun oynuyor diye bakmak istemiyorum. Biz zihnimize oyun oynuyoruz diye bakmak istiyorum. Şaşırtmış durumdayız. Sadece bizim değil, işte böylece çocuklarımızın da zihini karışık. Tarih dersini düşünün, din dersini düşünün on beş derste gelenek ve görenek tanımı öğreniyor. Bu öğrenci onbeş derste aile tanımı öğreniyor ve lise sona geldiğinde aile tanımı yapamıyor. Şimdi herbirisi bir yerde. Bu nedenle benim bütün dileğim, isteğim çalışmaların sıkıntılarının hangi yöntem üzerine yoğunlaşmasında değil, hocamın çalışmalarında yani zihinsel süreçlerin çözümlenmesine yönelik çalışmaların ilerlemesini diliyorum.

Başkan - Efendim izin verirsiniz bu yürekli felsefe öğrenmeni arkadaşımıza ilk sabahleyin söz vermedik ama şimdi söz vermekle ne kadar isabet ettiğimizi görüyorum.

Hep beraber bir alkışlayalım. (Alkışlar)

Neslihan Karanfil - Teşekkür ediyorum.

Başkan - Şu bakımdan alkışlamak ihtiyacı duydum. Eğer felsefe tarihini böyle anlatıyorsa o felsefe yapıyor. En azından felsefeyi öğretmiyorsa, böyle felsefeyi özendirdiği kanısındayım. O bakımdan sizi yürekten kutlamak istiyorum. Efendim her konuşmacıdan sonra küçük bir anektod anlattım. (Gülüşmeler) Şimdi Neslihan arkadaşımı ondan mahrum bi-

rakırsam biraz öksüz olacak. Gene küçük bir anektodla bitirelim. Kendisini dinlerken yani felsefe tarihi Sofinin romanı gibi de anlatılabilir değil mi, sorularla cevaplarla çağlar boyunca değil mi bu kadar popüler olması bu kadar baskı yapması Türkiye'de bile yani felsefe başka türlü de anlatılabilir, sevdirebilir, öğretilir diyebilir. Şimdi galiba temelde bir şey var bizim eğitim düşüncemizde; biz öğretmeye kalkıyoruz hatta bunun adı öğleden sonraki bu panelimizin adı felsefe öğretimi. Belki felsefe eğitimi dememiz daha mı iyi olurdu düşündüm şimdi. Evet şimdi Sofi'nin rüyasını da hatırladım. Felsefe tarihi bir anlamda belki düşünceler tarihidir. Bir anlamda medeniyet tarihidir değil mi? Eğer o açıdan bakarsanız şimdi bunu iyi yapamadığımız biliyoruz. Ama bunu çok iyi yapanlar var mı? Var ama sayıları çok değil. Bu sabah adı geçti işte Bertnard Russell işte şey Whitehead. Bunlar 1925'lerde o Principia Mathematica'dan sonra şeye davet edilmişler, Colombia Üniversitesine bu iki hoca iki felsefeci epistemolog mantıkçı hepsi bir arada medeniyet tarihçisi, Colombia Üniversitesinde medeniyet tarihi veriyorlar. Verdikleri bu medeniyet tarihi o kadar popüler, o kadar tartışmalı olmuş ki bir iki sene sonra bu ikisinin işine son vermişler. (Gülüşmeler) Toplumdan öylesine tepki gelmiş bu medeniyet tarihine. Ben Colombia'ya gittiğimde 62'de 63'te hocamızın teşvikiyle üniversitenin ders kataloğuna baktım. O medeniyet tarihi dersi hala var, koduyla. Hatta şu bölümde verilirse bu

kodla, bu bölümde verilirse, şu kodla Teacher's College falan altında da bir not var. Bu ders 1925'te açılmış, 1927'de devam etmemiş diye. Uygun hocalar bulunduğu takdirde yeniden açılacaktır diyor bu notta; yani bu medeniyet tarihi düşünce tarihi çok kolaylıkla bir üniversite müfredat programına konulabilir ama bu işin hakkıyla yapılması o kadar da kolay değil. Bu da küçük bir anektod olsun. Çaydan sonra sizin sorularınızı bekleyeceğiz. Onun için lütfen sorularınızı hazırlayınız. Çünkü felsefe seminerindeyiz. Biz de cevaplarınızı bulmaya çalışacağız. Şimdi çaya buyrun efendim.

Başkan - Genel olarak ya da bir arkadaşımıza sorunuzu sorabilirsiniz. Daha doğrusu soruyu ortaya atın. Kim cevaplar diye de düşünüyorum. Söz serbest, bir saat on dakikamız var.

Prof. Dr. Hüseyin Başar (Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi) - Ankara'da felsefe öğretmeni yok mu? birinci sorum. İkinci sorum Ankara'da ki üniversitelerde felsefe dersi okuyan öğrenci hiç mi yok? Çok teşekkür ederim.

Başkan - Al iki soru (gülüşmeler)

Evet şimdi bütün soruları alıp toptan mı cevaplayalım yoksa böyle bu soruyu cevaplamaya mı çalışalım? Felsefe öğretmeni yok mu? Felsefe öğrencisi yok mu? Peki iki soru, kim cevap vermek ister buna? Bir defa felsefe eğitimi yapan bölümler var.

Evet yani neredeler demek istiyorsunuz herhalde değil mi? hani neden burada yoklar, yahut neden duyurulmadı, onlar burda kendi seslerini duyurmadılar demek istediniz herhalde öyle anlamak istiyorum. Olsalar çok iyi olurdu. Hem felsefe okuyanlar, hem felsefe okutanlar olsaydı daha etkileşimi bol bir toplantı olurdu.

Yani aslında siz de demek istiyorsunuz ki onlar varlar; fakat ortada yoklar. (Gülüşmeler) Onlar varmış yani öğretmenler de varmış, öğrenciler de varmış ama burada aramızda değiller demek istiyorsunuz.

Neslihan Karanfil - Ben itiraz ediyorum; öğretmeniz ve burdayız. (Gülüşmeler)

Başkan - Ama siz ama başkaları da var yani sadece sizlerle sınırlı değil.

- Ankara'da felsefe öğretmeni yok mu?

- Birkaç tanesi aramızda.

- Niceliği niteliği hafif bir toplum olduğumuzu kabul edersek herhalde sorun çözülmüş oldu.

- Ben genelde biraz itiraz edebilir miyim?

- Buyrun.

- Efendim yani burada bir eksik var. Hocam da ondan rahatsız. Üç öğretmenimiz burada ilgileniyor çok ilgililer diye

yani öğrencilerin gelmemesini mazur mu gördük. Acaba biz duyurmakta bir sıkıntımız oldu mu? Yahut biz yeterince müşteri oluşturamadık mı?

- Evet.

- Yani mala müşteri olacak ki piyasa oluşsun. Yani evet, yani malınız çok iyi. Felsefe her eve lazım. Ama kimseden talep etmiyor. Eee böyle durumlarda biz biraz kendimize dönelim derim. Yani onun için iş gene bizde. Ben en çok sonralarda yani muhtaç olduğum kudret damarlarımdaki asil kanda mevcutturun ne demek olduğunu kavradım. Onun için cevap bençe burada Sıfır Rh pozitif (Gülüşmeler). Peki şimdi aslında bir öğretmen arkadaşımız sabahleyin böyle 3-5 kişi ayakta toplantının başlamasını beklerken ben öğrencilerime söyledim; bugün ders yapmıyacağız ama hepinizi burda bekliyorum. Üstelik sınavda da soracağım demiş yani tehdit bile başatmedi. Yani o da çare etmedi. Ona rağmen gelmemişler. Tabi özgür bırakılmaları daha güzel olur, ama zorlasanız da, bırakmasanız da müşteriniz bu kadar, David birşey söylemek istermiydiniz bu öğretmen, öğrenci var mı yok mu?

David Grünberg - Yok pek birşey eklemek istemiyorum da. Ben soruyu önce yanlış algılamıştım, yani bir eleştiri gibi gördüm.

Sandım ki önce olumsuzlama gibi hissetmiştim. Ne felsefe öğretmeni var, ne felsefe öğrencisi var.

Bu toplantı için değil, Ankara'nın genel durumunu yansıtıyormuş gibi bir serzeniş diye yorumladım; ama yanlış anlamışım sonra teşekkür ederim.

Çünkü o anlamda çekilebilir gibiydi sanki.

Başkan - Ben şimdi canla canan arasına girmeyeyim, yorum da yapmayayım; ama öyle bir eleştiri de yok değildi sonradan sonraya.

- Yani bilmiyorum o konuda çok bilgim yok açıkçası.

Yani sizde bir miktar haklısınız yani bu soruyu böyle algılamakta peki bir de felsefe yani felsefe öğretmeni olduğu ilan edilmiş. Felsefe ve dersi adına konuşan acaba Neslihan alınmış oluruk da diyebilir ki beni de saymıyormusunuz.

- Ben de onu söyleyecektim.

Ben hemen sayıya girerek bu işin aslında bir önyargıdan kaynaklandığını düşünüyorum. Problem o kadar büyük ki diyor felsefe öğretmenleri ve öğrencileri, paneller bu problem çözülemez. Bu nedenle burda değiller veya Alev Alatlının söylediği gibi bu paneller birer karşılıklı alkışlama komitesini oluşturur. Bu nedenle burda değiller diye düşünüyorum.

Evet belki yani soruyu biraz daha filozofça ele alırsak bunun yanında başlayan sebepler çevre koşulları da olabilir. Şimdi ben biraz sabahleyin yani soru sorma döneminde hakkımızı kullanırken bir felsefeci aileden bahsettim. Karı koca bütün bilimler bilgiler felsefeden gelir ve felsefe gibi. Bu ailenin adı Will ve Arial Duranth. Ben bu 2 kişiyle kütüphanede tanıştım. Şahıs olarak değil de kitaplarıyla mimarlık öğrenimi yaparken mimarlık tarihi hocamız bize bir soru bir ödev verdi. Mısır piramitleriyle, dedi, Mısırdaki o zaman geçerli olan yaygın olan din arasında acaba nasıl bir ilişki olabilir. Mısır piramitleri bir mimarlık eseri. Acaba Mısırdaki din, eski Mısırdaki din, nasıl bir dindi ki böyle bir mimarlık ortaya çıktı. Böyle biz şaşırarak kaldık ne yapacağız dedik. Kütüphaneye gidin dedi dolaşın, birşeyler bulun, yazın. Kütüphaneye gittim açık raf sistemi. Bununla ilgili birşey ararken bir seksiyona girdim. Karşımda bir kitap duruyor. Felsefenin hikayesi. Story of philosophy. Ben liseden öyle bir antifelsefeci olarak gelmişim ki Allah böyle bir çarpıldım doğru mu okuyorum? History of philosophy olabilir. Felsefenin tarihi philosophy of philosophy de olabilir. Tarihin felsefi, hukukun felsefesi, felsefenin hikayesi yani felsefesi biraz tahtından indiren küçümseyen biraz aşağılayan ama herkes bunu okuyabilir diyen bir kitap adı. Allah Allah demek felsefenin de hikayesi varmış. Ben ödevi unuttum. O kitabı aldım ve elimden bırakamadım. Ve o zaman anladım ki felsefe denen şey o hocamın bana sorduğu devlet nedir sorusuna

verdiği cevap değilmiş, başka birşeymiş felsefe ve işte insanlar bazı şeyleri tesadüfen keşfedebilirler. Bu ölü noktayı nasıl aşacağız bilemiyorum. Biz sorulara devam edersek yeni anekdotlar da bulabiliriz. Bu anektod biraz arkadan geldi. Evet; yani bazı çok ciddi şeyler şakacıktan başlayabilir. İşte o demincek Yücel arkadaşımızın bahsettiği o içimizdeki çocuğun; beni o kitaba çeken içimdeki çocuktuktu. Felsefenin öyküsü işe oradan başlamak; yahut Sofinin romanında olduğu gibi bir mektup alıyorsunuz içinde bir soru kimsin diye soruyor. Hadi bakalım cevap ver. Belki çocukları böyle sorularla veya soru sorma durumunda bıraktığımız zaman felsefe yapmaya başlayacağız. Felsefe dersiyse değil de efendim başka sorularınızı bekliyoruz. Siz el kaldırmıştınız. Ningur Bey buyrun.

Böyle iki değerli üç değerli yorumlara açık sorular sormayın lütfen. Cevaplamakta zorlanıyoruz.

Prof. Dr. Ningur Noyanalpan - Belki söylemem gereken TED Bilim Kurulu üyesi olduğum efendim. Belki anımsayacaksınız bu konu ortaya atıldığında en fazla üzerinde durmuş olduğumuz sorulardan bir tanesi felsefenin bilimden ne beklediği idi. İzin verirseniz ben neden buna yönelmiştik bir de onu küçük bir şekilde anımsatmak istiyorum. Bir projeksiyona göre 2050 yılında bilim bugünkü durumuna göre 1000 misli katlanacak. Eğer bugünkü verilerle hesap edecek

olursak 250-300 misli katlanacakmış gibi, ama ivmenin artacağı bir 2050 yılında 100 misli katlanacağı; bunun sonucu olarak ta insanoğlunun artık doğal ölümle ölmeyeceği ön görülüyor. Yani 2050 yılından sonra insanoğlu bazı fantezi şeylere göre hesap yapanlara göre doğal ölümle ölmeyecek. Peki bu durumda felsefe bilimden ne bekliyor. Yani insanoğlunun yozlaşması, yaşamının müthiş bir şekilde değişmesi, duygularının değişmesi açısından ele alınacak olursa felsefenin bilimden beklentisi nedir? Bu konuda bir yorum duyabilirmiyim sizden. Çok teşekkür ederim.

Başkan - Buna Amerika'da 64 dolarlık soru diyorlar.

Evet önce panelistlerin söz hakkı var buyrun efendim. Tabi amaç şu, biz burda sorular karşısında çaresiz kalırsak siz panelin yardımına koşabilirsiniz.

Sizden de cevap gelebilir. İlla cevabı bizden beklemeğin. Hatta böyle soruları soran arkadaşlarımızın cevabı vardır da asıl bizi tahrik etmek için baştan çıkarmak için de sorabilirler.

Prof. Dr. Ningun Noyanalpan - Hocam, bilim kurulunda yeterince başınızı ağrıtırıyorum burda yapmayayım onu.

Başkan - Peki burada yapmayacaksınız onu evet.

Prof. Dr. Yücel Kanpolat - Galiba ihale bende kalıyor.

- Yani size bakıyor herkes, var bir keramet herhalde.

Şimdi bu çok amerikanvari bir düşünce biçimi. Gene hiç soru cevap olmadan rakamlar üst üste yazılıyor ve bir sonuca varılıyor. Evet yani binli yıllarda bilginin ikiye katlanması aşağı yukarı bin yıl gerektiriyordu. Şimdi 2,5 yıl gerektiriyor diyorlar. Biz bu hızla gidersek işte bu da böyle olacak bu bir bilgisayar mantığı. Yani bu bir bilim adımı mantığı da değil. Efendim insanoğlu 50 yıl sonra ölmeyecek. Ölmezlerse birbirlerini öldürürler bence en azından...

Zaten başladılar.

Şimdi, peki insanoğlunu yüzyıl yaşatalım. E yüzyıl yaşadıklarınızın ne olduğu da ortada. Yani kalsiyum metabolizması bozulmuş, cildi bozulmuş, prostatı bozulmuş, rahmi bozulmuş, o bozulmuş, bu bozulmuş, eğitim yani bu da şu söylediğimiz hani o tuzlu suda dolaşan hücreden buraya aşağı yukarı 3 milyar yılda gelmiş.

3 milyar yılda gelmiş siz Amerikalı işte bu bilgisayar bilimcileri karar verdiniz ki 50 yıl sonra kimse ölmeyecek, tuzusunu kurun ne diyim; yani ama bu yanlış ve bu bilim değil. Ya bilim adamı bunları hesaplarken kışın biz genetikle uğraşıyoruz da acaba doğa içerisinde belli insanların da sakat olmasının bir hesabı var mı? Bence vardır herhalde.

Genetiğin yaptığı yanlışlıkların bir mantığı var.

Ha peki siz bunları kaldırdınız. İsrail bir dönem denedi biliyorsunuz. Bütün çocukları özel küvezlerde mikroptan arındırarak yaşattılar. Sonra onların bütün mekanizmaları iflas etti hepsi öldüler. Onun için bugün dünyada böyle bir mani yaşıyoruz biz. Bu bir hastalık yani insanlar bayılıyorlar böyle kolay reçetelere böyle ye, böyle iç böyle giyin, böyle seks yap. İşte şu kadar yap, şöyle yaşa, böyle yaşa, ya bu, bu, bu bence bilimin de yaşamın da doğasına aykırı. En azından ben bilime ve yaşama ve doğaya böyle bakmak istemiyorum.

Peki yani siz şimdi kanserin geninin bulunduğuna inanmıyorsunuz doktor bey?

Efendim (gülüşmeler), bakın, bakın bi şey var. Şimdi vaktiyle kanser çok fazla değildi. Şimdi kanser daha fazla. Vaktiyle ağrı çok fazla sorun değildi. Şimdi daha çok sorun. E peki bu kadar farmakoloji geliyor. Ben ağrıdan biraz anlıyorum. Bu kadar teknik geliyor. Niye sorun? Çünkü siz ne yaptınız? Ortalama insan ömrünü arttırdınız. 70-80'e çıktı.

İnsan ömrü artınca ne arttı, yıpranma arttı. Onun için dejenere hastalıklar arttı. Peki başka ne arttı, tahriş de arttı. Onun için kanser de arttı. Şimdi biz yani tabii kanser geni şimdi bakın kanser geni diye bir gen yok bir çok gen var. Yani 30 bin civarında protein türünün içerisinde şu kadar çok gen, evet siz bu genlerden birisini bulabilirsiniz. Yani meme kanseri azalabilir, şu olabilir, bu olabilir, bu olabilir, bu olabilir

ama kanser genetik bir sorun ise o gene devam eder, kendisinde. Belki de devam da etmelidir. Çünkü bunu ben nasıl "belki diye" karşılıyorsam bilim adamı dediğimiz diğer insanların da olayı belki de diye karşılaması gerekir. İşte o belki de demezsek deriz ki 50 yıl sonra kimse ölmeyecek.

Başkan - Şimdi genetikçi dinledik. Ben biraz onu tahrik etmek istedim; ama teğet geçti çok fazla üzerine varmadı. Ben bir amatör insan bilimci olarak, öğrenci olarak ben de tepkimi vermek istiyorum. Gelecekle ilgili bu soruyla ilgili bugünlerde bir kitap çıktı. Geleceğimizin ıllıllığı adını taşıyor. Yeni çıktı bu kitap, kitabı henüz görmedim. Bir tanıtma yazısı elime geçti; internette geldi. Haberiniz olsun. Zeman Zeran adında iki Amerikalı yazmış ıllıllığımızın adı; yani medeniyet bizi nereye götürüyor. Bir defa bu yapılan projeksiyonlar var ya yani bilim işte geçen yüz yılda şu kadar zamanda katlanıyordu şimdi 2.6'da katlanıyor falan bu projeksiyonların bir mantık yanılığısı var; çünkü hayatın hem değıştığını söylüyoruz, hem de sanki değışmeyecekmiş gibi projeksiyonlar yapıyoruz. Halbuki sosyal olayların yahut çok sayılar büyük sayılar kanununa bağılı olaylarda görülen bir şeyler, değışmeler lineer değıldi. Değışmelen şeyin açılımı gibi probability eğrisinin açılışı gibi bir s eğrisi çiziyor, yani olay yavaş başlıyor, sıfır noktasından. Bir titreşimler geçiyor, on sene onbeş sene yirmi sene sonra yükselmeye başlıyor. Bir dönüş noktasından

sonra alçalmaya başlıyor ve onbeş yirmi yıl sonra episod bitiyor. Belki bu episodların başlama ve bitme süresi kısalıyor. Episodlar çok kısa bir zamanda dejenere oluyorlar, bitiyorlar, yenileri başlıyor, fakat böyle sürekli olarak giden bir şey yok. Mesela şöyle bir örnek vereyim. 1965'lerde ben insan bilim derslerine başladığımda yapılan projeksiyonlar 2000 yıllarında dünya nüfusunun 7 milyarı aşacağını söylüyordu. Ama 6 milyarı zor aştı. Yapılan projeksiyonlarda böyle bir şey var. çünkü yavaşlama var o hızla büyümüyor. Neden büyümüyor? Çevre koşulları bizim anlamadığımız bazı genetik şeyler bazı faktörler onu törpülüyor, hatta bizim başarı saydıklarımız bizim başarısızlığımıza dönüşüyor ve olay sandığımız kadar kötüye gitmiyor. Ama umduğumuzdan da daha kötüye gidebileceği muhakkak. Yani bu çeşit projeksiyonlara bakıp çok fazla korkmamak lazım. Bilimin her sorunu çözeceğine de o kadar da inanmamak lazım. Çünkü bilim bu başarısını hep parçalayarak daha küçük bir konuda daha çok bilerek yapıyor, buraya geliyor. Yani bir yerde başarısını maksimize etmeye çalışıyor; ama hangi alandaki başarısını kendi uzmanlık alanındaki başarısını yapıyor. Mesela ameliyatı yapıyor. Diyor ki ameliyat başarıyla sonuçlanmıştır, hasta şimdi diyor yoğun bakımdadır ve her şey mükemmeldir. İki gün sonra hasta gidiyor ne oldu yani mümkün olarak her şey yapıldı fakat hastanın ömrü vefa etmedi, gitti. Yani zorlarsanız o yoğun bakımdaki yaşama süresi biraz daha da uzatılabilir. Hatta önemli ki-

şilerde durum ciddidir, fakat ümitsiz değildir. Yani beklenmedik bir olay olursa hasta hayata dönebilir, ama hasta o arada çoktan bitkisel hayata geçmiş olabilir. Alistıra alistıra bunu bize söylüyorlar. Bilimden ümitli olalım; ama eğer bütün umudumuzu bütün varlık şartımızı bilime bağlar isek geleceğimiz hakikaten çok karanlık olabilir. Çünkü bilimin başarısı bir bütün olarak bilgilerin, bilgelerimizin doğru yerinde, zamanında ve bilgece kullanılmasına bağlı. Halbuki biz o bilgilerimizi çok parça buçuk ve çok özel maksatlarla özel çıkarlarımızı maksimize etmek için kullanıyoruz ve sonucunda bakıyoruz ki başarıda başarı, başarıda başarılı da olamıyoruz ve yeni umutlar yaratıyoruz. Mesela bugünün umutlarından bir tanesi globalizasyondur. Küreselleştığımız zaman bütün bu sorunlar ortadan kalkacak, savaş ortadan kalkacak; şu anda dünyada zannediyorum 7 ülkede 17 türlü savaş devam ediyor. Ama insanlar barıştan söz ediyorlar. Türkiye Cumhuriyeti yaşadığı bu mutlu barış dönemini sürdürebilmek için 120 milyarlık bir yenileşme projesi uyguluyor ordusuna, 120 milyar; depremin bütün zararı bütün bilançosu 15 milyardı. Biz 120 milyar dolar sarfedeceğiz, silahlı kuvvetlerimizin yeniden güçlendirilmesi için. Yani böyle; öyle bir dünyada yaşıyoruz ki rakkamlar, figürler, projeksiyonlar etrafımızda uçuşup duruyor; fakat nükleer enerjiyi tartışan okumaz yazmazlar durumundayız, yani olayı bilmiyoruz ama tad duyuyoruz, konuşuyoruz sanki bildiğimizi zannediyoruz ama glo-

bal olarak bütün bunların bileşkesi bizi nereye götürüyor, hiç onu bildiğimizi sanmıyorum, hatta bildiğini sananların da söyledikleri pek iyi anlaşılamıyor. Yani birşeyler söylüyorlar, tartışılıyor; yani mesela son günlerin, son yılların büyük tartışması, medeniyetlerin çatışması peki yani bu medeniyetlerin çatışması yeni mi çıktı. Dünya yüzyıl geçirdi, Avrupa bu yüzyılda, Avrupa ülkeleri, Avrupa medeniyeti kendi içinde çatıştı. Burada bir medeniyetler çatışması yoktu, aynı medeniyetin kendi içinde hesaplaşması ve çatışması vardı. Bu Sovyetler Birliği ortadan kalkınca bu sefer medeniyetlerin çatışmasına döndü. Yani Hristiyanlıkta başka dinlerin çatışması gibi. Yani o kadar çok bilgi, o kadar çok faraziye, o kadar çok fikir ortaya atılıyor ki, slogan ortaya atılıyor ki bizi şaşkınlıktan şaşkınlığa çeviriyor diye düşünüyorum. Ama bu bizim yorumumuz eğer senin daha güzel bir cevabın varsa seni de dinleyelim sorduğun soruya nereye doğru yürüyoruz.

Prof. Dr. Ahmet Inam - Şimdi bilimin katlanması diye bir deyim kullandınız. Orda kuşku var; yani şu kadar bir takım sayılarla şu kadar ilerliyor bu kadar artıyor filan dediniz, sanıyorum o ilerleme yahut artma yükselme deyimleri biraz değer yargılarımıza ilişkin birşey, yani gerçekten malumat olarak, bizim elde ettiğimiz malumat miktarı ölçülebilir şeylerle artıyor olabilir, ama o her zaman olumludur anlamına gelmemeli. Bilim felsefenin tabii benim sabahki konuşmamla

ilgili olarak söyleyim. Bilimin bu hali ne benim bir felsefe belli bir felsefe açısından bakarak söyleyebileceğim şey; şu bilim bu haliyle bu görünüşüyle ve bu araştırma yöntemiyle artık 19. yüzyılın bilimine benzemiyor. Çünkü çok büyük kavramların, dünyayı farklı gösterecek temel kavramların, temel sorunların çözümüne yönelik çalışmaların bilimi değil, teknolojiyle birleşmiştir. Ve teknik soruları çözüyor; yani eskilerin deyimiyle bir mühendislik problemi, tıp mesela bir çeşit mühendislik ve çözülecek ortada sağlık mühendisliği veya yapılacak daha hızlı taşıt yapmak, daha ucuza birşey maaletemek bu tip sorulara biz bilimsel sorular ve bilimsel problemler diyoruz. Ama bir açıdan bakınca bunlar bilim değil. Yani mesela Aristonun metafiziğinde söylediği üç çeşit ayrımını yaptığı üç çeşit bilgi vardır; teoria yani teorik bilgi, praxis yani ahlak bilgisi ve poesis üretim bilgisi. Şimdi o açıdan baktığımızda hiçbiri bunların kökten bir teoria olmadığı çıkıyor. Dolayısıyla bilimin ben sabahki konuşmamda öyle bir şikayetim vardı, yakınmam vardı, yani bilim temel konulara girme temeli bulma kaygısından uzaklaşmış. Bilim adamı, yine yeni yetişen gençler, modellemeler ve yeni daha kolay bilgisayar programları oluşturmanın teknik problem çözenin dışında gerçekten insanın yahut da evrenin varlığıyla ilgili temel metafizik problemlerin içine girmiyorlar, giremiyorlar. Çünkü bunlar metafizik problemlerdir, bilimin konusunu aşar diyorlar. Oysa bugün biliyoruz ki sabah ki konuşmamda da değinmeye ça-

lıştım, ayrıntıya girmeden. Bugün örneğin çok temel sayılar kuramının, matematikte temelde büyük problemler vardır, quantum mekaniğinin mantığında büyük problemler vardır. Teknik, teknolojik olarak derlemeler, görünen ilerleme gibi görünen şeylerin yanında, yani bir çeşit toplum mühendisliğinin, sağlık mühendisliğinin çözüm getirdiği sorunlarının yanında temeller hala boşlukta sallanmaktadır, onun için bilim kaç katlanırsa katlansın temellerinin boşlukta oluşuna bizim katlanmamız gerekiyor. Yani neden katlanalım buna? Neden temel problemler, araştırma konusu yapılmıyor? Mesela çok ilginç; matematik bölümlerine baktığımızda Türkiye'de matematiğin temelleri diye yanılıyor olabilirim matematikçi varsa düzeltsin matematiğin temelleri diye bir ana bilim dalı olması lazım. Mesela o ana bilim dalında kimse yetişmiyor. Ve diğer ana bilim dalları oradaki kadroyu alır kullanırlardı. Halbuki matematiğin temelleri tamamen matematiğin felsefesinin sorgulanabileceği, yapılacağı bir şeydir. Bu tip temel araştırmaları sanıyorum gündemi belirleyen ekonomi ve askeri kaygılar, ekonomik, askeri ve siyasi kaygılar izin vermiyor ve dolayısıyla temellere gidilmiyor. O yüzden felsefenin bilimden beklediği bilimin insan yaşamına ve kendi temellerine dikkat etmesi gereğidir. Böyle bilmem yüzüne bir milyona katlanarak bir marifet değil. Bir defa bilime herhalde böyle bir yapabilirse böyle bir uyarıda bulunması, ne yaptığının farkına var, hani o yüzyıllarca önce Delfi tapınağında

yazılan şey "kendini bil" yani orada bilim adamına böylesine bir bilinç kazandırmak gerekiyor. Sen birşeylerin ardına devamlı koşuyorsun; ama ne adına koşuyorsun bu sorunu niçin çözüyorsun, sen bir tıp uzmanı olarak veya bir mühendis olarak veya bir fizikçi olarak. Mesela benim oğlum fizik alanında doktora yapıyor. Nötron yıldızlarını çalışıyormuş; ama neden nötron yıldızlarını çalıştığını bilmiyor, çünkü hasbel kader iyi bir öğrenci olduğu için bir hocanın yanına girip orada o problemi çalışıyor, belki çalıştığı problemin bir ucu silah yapımıyla ilgilidir, bunu bilemiyor. Katı hal fiziği çalışan bir fizikçi, fizik aşkına çalıştığını düşünüyor. Ama o çalıştığı alanın sonuçlarını kim hangi silah için, hangi güç için kullanacak bilmiyor. Onun için bilimde, hocam da sabah konuşmasında projeksiyonla yansıtmıştı. Etik çok önemli; yani bilim adamına o etik sorumluluğun verilmesi gerekiyor. O da yine ders olarak değil de, tıp fakültelerinde veya mühendislik bölümlerinde verildiği gibi değil, iki saatlik üç saatlik amfide kalabalık öğrencilere terminoloji okutmakla falan filan olacak bir şey değil. Yani ahlak derslerini koymakla da olacak iş değil. Demek ki bilime bakışta bilim adamının kendine bakışında ve bilim eğitiminde kökten çerçeve değişikliğinin yapılması gerekir ve bu bilmem kaç katlanmaların da bir marifet olmadığını söylemek lazım. Yani siz, sizin yaptık, yaptığınıza bilim diyorsunuz ama siz teknisyensiniz, siz tamircisiniz. Yani bir şeyi ufak ufak düzeltmeye çalışan kişisiniz. Bilim daha başka birşeydir. Onun

için bunun köklerine gidin ve ne bileyim Newton'un, Einstein'nın uğraştığı sorunlara bakın, biraz bilim tarihi veya daha eskilere de gidebilirsiniz. Aristotelesin boğuştuğu problemlere bakın ve bilim problemlerinin nasıl birşey olduğunu o zaman anlayabilirsiniz. Felsefe belki bilime bunu söyleyebilir. Bilimden de böylesine bir bilinçlilik bekler. Eğer bu bilinçlilik kazanılmazsa bu malumat sarhoşluğu insanlığı nereye götürür bilemem. Bu sarhoşlukla uzatılan ömrün ne anlamı vardır; onu da bilemiyorum doğrusu. Yani uzatılmış zaman konusunda hocam bir şeyleri söyledi belki ama uzatılmış yaşam, eğer irdelenmemiş bir yaşamsa Sokrates'in dediği gibi yaşamaya değmez.

Biz belki bir geçiş olarak söyleyip etik kelimesini türkçeye çevirmekte biraz zorlanıyoruz, işte ahlak, davranış falan gibi. Belki etosla etik biraz yani ahlakın kendisinden ziyade belki ahlaki değerlerin sorgulanması gibi bir şey di mi; yani etostan geliyor.

Prof. Dr. Yücel Kanpolat - Galiba benim konuşmamda bazı kısımlar eksik kaldı. Ben çok teşekkür ederim Ningur Beye. Birazcık bu globalizm meselesi içerisinde etik meselesini ben açmak istiyorum. Şimdi yeni bir dünya görüşüyle gerçekten herkesi aynı biçimde düşündüren, herkesi aynı modele kabule zorlayan bir şey dikte ettirilmeye çalışılıyor. Bunun içerisinde de evet bu bir bilgi çağıdır. Ama bana göre

bu bir firma çağdır. Company'ye eşittir. Ve company dayatmaktadır topluluğa. Bakın bugün dünyanın çok ciddi sorunlarından bir tanesi bu kampanyaların yönettiği bilimsel stratejilerdir. Ben en azından şöyle söyleyeyim. Mesela bizim alanımızda eskiden yapılan belli ameliyatların bugün şekli değişmiştir. Sebep; firmalar çok basite mal olabilecek bu ameliyatlar için veya yapılmaması gereken ameliyatlar için çok pahalı aletleri üretmişlerdir. Bunların tanıtımını da çok iyi yapmışlardır. Bu ameliyatları yapan insanların ceplerine de çok iyi paralar koymuşlardır. Bu aletlerin bugün gramı altından daha pahalıdır dünya genelinde. Türkiye'de bile bunlara akıl almaz paralar akıtılmaktadır. Şimdi acaba bu gerekli midir? İşte bilim bence orda başlamaktadır. Ama bu günün en ciddi sorunlarından bir tanesi bu. Allah'tan sistemin kendi içinde dinamikleri var. Bir süre sonra sigorta şirketleri dönüyorlar, diyorlar ki siz de çok pahalıya yapıyorsunuz. Bu adamlar da şimdi seksen beş yaşından sonra ameliyat olurlarsa parasını da ödemeyiz.

Hatta altmışından sonra hayat sigortası da yapmazlar.

Bu dengeler başlıyor. Onun için bizim bunları kendi içimizde namuslu olarak değerlendirebileceğimiz yer, felsefeden geçiyor. O nedenle felsefe bir lüks değil, yani bir ihtiyaç ama bu dili topluma, politikacıya, sigortacıya, bilim adamına anlatabilecek insanlara orada iş düşüyor. Onun için bana göre

felsefe ve bilim geleceğin yeni tarikatıdır. Yani insan yaşamını kontrol edecek, yönlendirecek, güzelleştirecek. Veya orda gerekli soruları sorabilecek.

Evet çok önemli, yani cevap önemli değil, bugün söylendi tekrar söylendi herhalde altını çizmek lazım. Önce soru lazım.

Başkan - Şimdi geçen yüzyılın çok ünlü bir düşün adamı vardı Herbert Spencer. Adam bir mühendis, köprü mühendisi. Fakat 1850'lerden 60'lardan 19. yüzyılın sonuna kadar anglo sakson dünyasının bir prensiydi. Çok başarılı, hem sosyal bilimlerde, hem felsefede. Felsefeyle de tabi sosyoloji o tarihte çok iç içe olduğu için adamı filozof olarak da görebilirsiniz, sosyolog olarak da görebilirsiniz. Zaten kendisi de bir düşün adamı olarak bu ikisi arasında felsefeyle sosyolojinin, gerçi sosyolojinin prensipleri diye bir kitabı vardır; ama bence orada felsefe yapıyor, sosyolojinin felsefesini yapıyor. Şimdi bu adam formasyonunda sosyoloji olmadığı için akademisyenler yani üniversitede sosyal bilim, humanities, tarih, felsefe okutanlar var. Bu adamın yaptıklarını biraz kıskanarak küçümsemişlerdir; yani bu bir mühendis olarak bir köprü mühendisi olarak bu işlerden ne anlar, ne bilir ki, ne diyecek filan, bu yani Akademi dışında Avrupa'da, Amerika'da bilinen bir şeydi. Gel zaman git zaman Herbert Spencer bu eleştiriyi soran yani sizin hakkınızda böyle

söylüyorlar ne diyeceksiniz dedikleri zaman doğrudur diyor, onlar benden çok daha fazla biliyorlar ama ben diyor onlardan daha iyi organize ediyorum ve bu sorulara cevap veriyorum. Bakın onlar kadar bilmiyorum, bilginin sadece miktarı sayısı, yüceliği, yüksekliği değil onlar çok fazla biliyorlar; ama ben onların sormadığı bazı sorulara cevap oluyorum, bilgiyi onlardan biraz daha iyi organize ettiğimi zannediyorum.

Yani belki olayı arkadaşlarımı dinlerken bu anektodu da hatırladım yaşanmış bir olay bugün için de daha çok geçerli olduğunu sanıyorum. Siyaset politikada biliyorsunuz felsefenin bir şeyi the politics nasıl yönetelim nasıl yönetiliyoruz falan. Dünyanın halini konuşuyoruz. 1985 yılında Washington'da adam şöyle dedi, "biz dedi dünyada olup biten her şeyi biliyoruz. Her şeyin bilgisi" dedi "Washington'da." Soru sordum, dedim ki her şeyi biliyorsunuz da bu kadar çok hatayı nasıl yapıyorsunuz? Dünya politikasında dedi o bilgilerin hepsi burada var. Ama dünyada bir olay olduğu zaman dedi başkanın yardımcıları o gece boyunca olayı özetliyorlar ve sabahleyin üç beş dakika içerisinde başkana diyorlar ki dünyanın şu kıtasında şu ülkesinde böyle bir sorun var ne emrediyorsunuz? Başkan da şöyle yapılınsın diyor onu uyguluyoruz. Onunla ilgili ya bu konuyla, bu ülkeyle ilgili bilgilere ulaşacak zamanımız yok. Bilgi orada, karar veren burada, fakat karar veren o bilgiye danışmadan ona ulaşmadan karar veriyor. Yani bir

yerde bilginin varolması kararın mutlaka doğru olmasını gerektirmiyor. Hani bilgi sahibi olmadan nasıl fikir sahibi olunabilir? Çok büyük yanlışlıklar yapılabilir. Şimdi bu kadar çok bilgi var. Bu kadar çok bilgi işimizi kolaylaştırmıyor, zorlaştırıyor. Bir, bu kadar şeye bu kadar çok bilgiye nasıl ulaşacaksınız, iki bu kadar çok bilgi arasında doğruyu nasıl seçeceksiniz?

Yardımcı Doçent Dr. David Grünberg - İki şeyden söz edildi, felsefe bilimden ne bekliyor denildi. Bilginin ileride çok fazla katlanacağına dair bir öneriden söz edildi. Bu ikisini tam bağdaştıramadım. Yani bu kestirimden söz edip ondan sonra felsefe bilimden ne bekliyor sorusunu bir araya getiremedim. Önce bunu açabilerseniz belki biraz daha kolay yanıtlayabilirim gibi geliyor. Ama yoksa direk tabi bağımsız olarak felsefe bilimden ne bekliyor sorusu ayrıca yanıtlanabilir tabi. Ama bunların ilişkisi bağlamında yanıtlanması gerekiyorsa onu biraz açmanızı rica edecektim.

Başkan - Beni başışlasınlar. Tartışmaya da girmek istemiyorum. Efendim asıl benim endişem şuradan kaynaklanıyor. Bu yakınlarda insanoğlu büyük bir bombardıman altında. Büyük bir kavram ve algılama bombardımanı altında. Yakın zamana kadar biz şöyle inanırdık. On yedi ila yirmi beş yıl arasında büyük keşifler yapılır sonra on yedi yirmi beş yıl insanlar bunları sindirirler yani bu bilgileri tüketirler. Sonra durağan bir noktaya gelinir, tekrar büyük keşifler ortaya

ıkar, büyük bulgular ortaya çıkar yeniden bir on yedi yıl bunu kullanılması periyodu gelir. bilimde böyle bir Şey var salınım. Yalnız bu arada bazı Şeyler ok Çok edici nitelikte. Örneğin, uzayda bir yerde 40 kilometre çapında bir gezegen var. Kendi ekseni etrafında saniyede kırk iki bin defa dönüyor. Dolayısıyla bunun üzerindeki maddenin bir santimetre küpünün yüz on bin ton olması gerekiyor. Şimdi bu bir algılama Őokudur. Çünkü insanoğlu bir santimetre küpünün yüz on bin ton olabileceği bir maddeyi algılayabilmesi için temel bilgileri yetersizdir. Yani temel ilkokul, ortaokul, lise, niversite bilgileri yetersizdir. Bunun zerine başka bilgiler daha gereklidir. Bu yakınlarda ikinci bir Çok daha geliyor. Şimdi biz dört buçuk ışık yılı hızı uzaktaki bir gezegene ulaşmanın mümkün olmadığını düşünüyoruz bugün. Ama bunu nasıl düşünüyoruz. Elektro manyetik dalga spektromunun alt ucunda gama ışınları, üst ucunda makro dalga ışınlarının varlığını bilerek düşünüyoruz. Gama ışınlarının altını bilmiyoruz henüz, radyo dalgalarının üstünü de bilmiyoruz. Ve bir iddiaya göre gama ışınlarının altı geliyor yolda. O geldiği takdirde, o çözümlenebildiği takdirde dört buçuk milyar ışık yılı uzaktaki gezegene gidiŐ dört buçuk dakika olacak. Bunu yuvarlayarak söylüyorum aslında rakamlar Şu anda zihnimden çarpıp blmem mümkün değil. Ama dört buçuk dakikada o gezegene ulaŐılabilecek. Tabi bunun üzerine başka Şeyler bindiriyor.

Dalga olarak mı ulaşılacak, insan olarak mı.

Efendim o enerji şeklini şu anda daha kestiremiyoruz çünkü bilmiyoruz yani o şeyin altını şimdi bakınız bütün bunları örnek olarak şu amaçla verdim. Bunlar birer şoktur ve insanoğlu bu şoka hazır değil. Dolayısıyla öyle önlemler almalıyız ki, bunlar gerçekteştiği takdirde dünyada bir kaos olmamalı. Çünkü bunlar gerçekteştiğinde dünyada gerçekten bir kaos ortaya çıkar. Eğer şu halimizle bunu karşılayacak olursak, mevcut durumumuzla bunu karşılayacak olursak, birincisi bu ama ikincisi sayın hocam biraz önce dedi ki dokunmuş olduğunuz nokta belki de temas sorunlarımızdan bir tanesi. Üniversitelerimizde yapılan araştırmaların pek azı temele yöneliktir. Birileri dünyanın bir yerinde birileri bir şeyler besteler. Biz de onu çalarız. Ama çalmayı burada play anlamında kullanıyorum yani icra ederiz.

Öbür anlamında da, şimdi biz bu icracılıktan kurtulmalıyız.

Öbür anlamı da doğrudur.

Öbür anlamına meslektaşlarıma bir şey söylemiş olmamak için dokunmuyorum ama bizim temele yönelik araştırmalar yapmamız gerekir. Ben geçmişte bir süre Tübitak bilim kurulunda üyelik yaptım orada en büyük sorunlarımızdan bir tanesi bu idi. Türk bilim adamı nasıl yönlendirebilir diye. Örneğin benim uzun yıllardan beridir bir takıntım vardır. O ki,

sağlık bilimleri enstitüsü, fen bilimleri enstitüsü, sosyal bilimler enstitüsü diye çeşitli enstitüler kurduk ve doktoraları burada yapmak mümkün. Neden bu enstitülere birer tane felsefe bölümü kurup bütün doktoralarımızı bütün yüksek lisans öğrencilerimizi felsefe eğitiminden geçirmiyoruz? Bildiğim kadarıyla Avrupa'da özellikle Avustralya'da doktora yapabilmemiz için branşınız ne olursa olsun felsefe yapmak zorundasınız. Yani doktoranın yanında bir de felsefe yapmak zorundasınız. Dolayısıyla eğer bu iki şeye yönelebilirsek yani bu iki sorunun yanıtını alabilirsem sevineceğim. Birincisi söylediğim gibi şoka nasıl hazırlanalım? İkincisi de bu yüksek öğrenimimizde böyle bir değişiklik yapamaz mıyız? Çok teşekkür ederim. Acaba yeteri kadar yanıt vermiş oldum mu?

Yardımcı Doçent Dr. David GRUNBERG - Ha evet. Açıklamış oldunuz.

Şimdi şoka nasıl hazır oluruz sorusu tabi bence sırf felsefenin yanıt vereceği bir soru olarak düşünmüyorum. Tabi felsefenin mutlaka bir katkısı olacaktır; ama salt felsefi bir sorun değil. Yani felsefenin de yardımı olabileceği çok böyle disiplinler arası hatta ne bileyim toplumun çeşitli kuruluşlarının da bir araya gelerek tartışıp çözümler pratik kavramlar çözümler üretebileceği bir sorun gibi geliyor, öyle bir şokun nasıl kaldırılacağı. Çünkü sadece entellektüel bir tartışmanın sonucuyla çözümlenecek bir şey değil, çünkü edimsel sonuçları olduğu gibi basbayağı hayata geçirilebilecek,

çözümler üreterek bunları ortaya atmakla olacaktır. Tabi bu arada felsefe de kendisine düşen görevi de yerine getirecektir; ama sanki en büyük payın burda felsefede olduğunu sanmıyorum yani şoka hazırlık, hazırlığın nasıl olabileceği konusunu. Dolayısıyla felsefe eğitiminin bütün işte yüksek lisans ve doktora programında zorunlu olması sorusunu biraz daha bağımsız yanıtlamaya çalışacağım izin verirseniz. Bunun kendi başına çok önemli bir soru olduğunu düşünüyorum ve size katılıyorum. Ve siz Avusturya örneğini verdiniz. Orta Avrupa ülkelerinin çoğunda böyle olduğunu düşünüyorum, mesela bir tanesini kesin olarak biliyorum Norveç'te mesela herhangi bir mastır programına başvurabilmek için daha önce yaptığı lisans eğitiminde mutlaka felsefe ve mantık dersleri almış olma ön koşulu vardır ve sadece almış olmak değil, oradan iyi derecelerle bu dersi geçmiş olması gerekir. Tabi bence bu konuda bir araştırma yapılması lazım. Çoğu Avrupa ülkelerinde öyle olduğunu sanıyorum. Türkiye'ye bu getirilebilir mi? Tabi getirilebilirse çok iyi olacağını düşünüyorum ama biliyorsunuz felsefenin tam tersine Türkiye'de biraz felsefeye daha az önem verildiği bir durum yaşadığımızdan söz etmiştik ilk oturumumuzda. Onun için hayata geçirilmesini şu aşamada hiç de kolay olmadığını düşünüyorum. Bir kere her şeyden önce felsefe bölümlerinin güçlenmesi gerekir. Hakikaten nüfus oranımıza göre çok az sayıda felsefeci var Türkiye'de. Yani hakikaten çok küçük ülkelerde nüfusu çok küçük olan ül-

kelerde, Türkiye'den çok daha fazla felsefe bölümü ve çok kaliteli filozof olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla sizin önerinize gerçekten gönülden katılıyorum; ama şu anda pratikte bunu gerçekleştirmek için sanıyorum olanağımız yok. Ama bu çalışmayacağımız anlamına da gelmiyor. Bir yerden başlamak gerekiyor. Onun için de gerçekten çok önemli bir noktaya da değindiniz. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ayşegül Ataman - David Beyin söylediğinden hemen şöyle bir soru geldi. Lisans üstü çalışmalarda, Türkiye'de yapılan doktora çalışmalarında Türkiye'de felsefenin de yer alması belki olur belki olmaz bir yerden başlamak gerekir denildi. Tabi akla hemen şu soru geliyor öyle bir dönem yaşıyoruz ki biz eğitim fakülteleri olarak öğretmen yetiştirilen programlardan felsefe kalktı, eğitim felsefesi kalktı. Bırakın siz lisede iki saatlik felsefe dersiyle felsefeyi özendirmeye, felsefeci gibi davranma özentisini geliştirmeye çalıştığımız bir ortamda biz tüm öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretmenliğin temeli olan düşünen, düşünmeyi yargılamayı öğrenciye verebilecek olan, disiplin içinde verebilecek olan öğretmenlerimizin yetiştirilmesinde biz eğitim felsefesini, eğitim sosyolojisini, eğitim psikolojisini kaldırdık. Böyle bir ortam içinde acaba ne tip bir öğretmen elde edeceğiz? Ve bu öğretmenlerin lisansüstüne çekilmesinde orta noktadan başlayacak bir felsefenin bireye ya da ülkeye kazandıracağı ne olabilir genel bir soru olarak.

Başkan - Şimdi aslında bu benim sormadığım ama cevaplamak istediğim bir soru. Kendi kendime cevap verebilirim, biz herşeyi felsefeden, felsefeciden beklerken yani herşeyi felsefeciden beklemeyelim ama felsefeden beklediğim bir şeyler var. Arkadaşımızın sorduğu soru haklı. Çünkü YÖK'ün genel tutumu, bilimin felsefeden beklediği bir şey yok. Bilim kendi kendini yeterli, her şey zaten bilimde çözülür. Onun için programlardan kaldırılmıştı hatta bir ara psikolojiyi falan da istatistiği filan da kaldırmaya kalktılar. Bilmiyorum sonu nereye vardı veya varacak ama buna ihtiyaç yok deniyor. Sınıf öğretmenliği esastır, öğretmenlik formasyonu dediğin şey nedir? Düşünmeyen bir öğretmen, düşünmeyi öğretebilir mi? Ama dünyamızın gidişinde düşünen değil de belki söz dinleyen öğrencilere vatandaşlara ihtiyaç var demek istiyordu Ningur biraz önce. O da geçerlidir şimdi ben sorunun çözümünü belki filozofların sayısı ile değil de öğretmenlere bir felsefi bakış açısı yani hani felsefe yalnız felsefe öğretmenlerinin yaptığı bir iş değildir. Felsefe felsefi düşünebilen felsefi sorulardan korkmayan onları ortaya atabilen herkesin yapabileceği bir şeydir. Hatta herkes bir ölçüde soru sorabildiği oranda filozoftur veya felsefecidir. Yani bütün öğretmenler eğer felsefi sorunları gündeme getiriyorsa bunun ayrıca bir felsefe dersine ihtiyaç yok ama bunu öğretmenler yapmıyorsa, felsefe öğretmenlerinin yapamayacağını arkadaşımız bugün sunuşunda gayet güzel açıkladı. Ancak ne

yapabilir? Bir ders dışı faaliyeti olarak bir kol faaliyeti olarak sınıf dışında biraz felsefi nosyonlar kazandırabilirsiniz. Şimdi tabi eğer bu işi filozoflarla yapamıyor isek öğretmenleri nasıl biraz filozof haline getirebiliriz. Öğretmenlik formasyonundan da bunu çıkartırsanız demek ki Türk milli eğitiminin böyle bir-şey yapmaya niyeti yok. İşte bu şaşkınlık bilimin ve bilginin bu bilgi çağındayız diyen milli eğitim camiasının dikkatini çekmesi gereken bir şey.

Bilim bu kadar hızla ilerliyor ama eğer o bilgiyi, birikimi siz kanalize edemiyorsanız, doğru yorumlayamazsınız. Bunu iyi değerlendiremiyorsanız, bilgi çok da rahatsızlık veren tehlikeli bir bilgi de olabilir. Yani bilgi de bir anlamda bir araçtır. O bilgiyi iyi de kullanabilirsiniz, kötü de kullanabilirsiniz, bir tekniği duyup ben bunu uygulayacağım deyip, pek çok kötülöklere de yol açabilirsiniz. Tıpta, mühendislikte bunun örneklerini görüyoruz. Çok heyecanlı bir şekilde yeni bir teknolojiyi, yenilik getiriyorum diye bir çok yanlışlıklar da yapılabilir. O bakımdan belki siz çok önemli bir konuya parmak bastınız. Öğretmenlerin bir felsefi formasyon kazanması çok önemli.

Belki dersler, bir de tabi şu var, hani işte efendim tabi bilimden sormayacağım, felsefeden soracağız. Felsefeden ne soracaksınız ki, bilime değer vermiyorsanız, sonra belki de o yani yaşayan felsefe, o bilimin uygulamasını o bilimlerin ortaya çıkardığı yarattığı sorunlardır. Felsefe biraz da o bilimdir de-

meyelim ama yeni bilginin yeni birikimin ortaya çıkardığı sorularla ortaya çıkıyor. Şimdi siz sadece fotokopi yapar gibi başkalarının yaptığı bilimi uyguluyorsanız öyle bir sorunumuz yok, onlar o sorunu orda çözüyorlar. Geçenlerde bu konu bir başka yerde tartışılıyordu. Şöyle bir cevap verdiler. Efendim bilgisayar var şimdi her yere ulaşabiliyorsunuz. Ulaşamıyorsunuz efendim, her yere ulaşamıyorsunuz. Bir yere kadar ulaşıyorsunuz. Ya da diyor ki, şimdi oraya geç diyor, oraya geçtiğiniz zaman da falanca yere 20 dolar yatır da ben size kapıları açacağım. Bu kadar da bedava değil, bu internet. Yani bu sorununuz var ama bilmiyorum cevabı var mı?

Prof. Dr. Ahmet INAM - Özür dilerim Ayşegül Hanım. Sorunun tamamına değil ama bir kesitine cevap vermek istiyorum. Bir sözü var Kant'ın; felsefeden öğrenecek tek şey felsefe yapmaktır. Felsefe yapmak deyince benim aklıma ilk gelen sözcük bilinç. Bilinç deyince ilk aklıma gelen sözcük, farkında olmak. Ama farkında olmayı biz eğer tek basamakta, birinci basamakta alıyorsak istediğimiz yöntemi uygulasak da öğretmenlerimize bunu kazandıramıyoruz. Bilincin asıl tanımına döndüğümüzde; yani bilinç farkında olduğumuzun, farkında oluşumuzun farkında oluşudur. Öğretmenlere vereceğimiz eğitimde bunu yaşatmamız gerekiyor. Bunu yaşatamadığımız için öğretmen yani öğretmen eğiten bu öğretim sisteminde böyle bir kesite yüklenebilirsiniz. Üniversite hocaları olarak veya işte genelde böyle bir çalışma yapılabilir. Ders saati konusunda bir fikrim yok.

Şimdi yazının tamamlayamadığım bölümünde de var idi bu. Bir düşünme hatası yapıyoruz bir yerde. Nasıl bir şey yapıyoruz? Örneğin sofistleri öğrencilerimize anlatıyoruz. Okumuşuz, kitapları da taramışız. Yazıyor işte bize. Diyor ki sofistler kendi kendilerine dolaşmışlar, para karşılığı bilgi satmışlar. Sofistler bilgi, yani bilgiyi sattıkları için erdemsiz. Ama Socrates ne yapmış? Yalınayak gezmiş ve bilgiyi satmamış, onu da erdemli diye düşünüyoruz. Çocuklarımıza da bunu aktarıyoruz. Şimdi ben bekliyorum ki çocukların bize sormasını. Hocam siz parayı neyle kazanıyorsunuz? Vereceğim yanıt var. Bilgi satıyorum. Arkası geliyor işin açıkçası. Sizin de şu anda zihninizdeki. Erdemli misiniz değil misiniz?

{Kahkahalar} Yani. Sonunda Sofistim demek zorunda kalıyorsunuz. Bozkurt Hocamın dediği gibi. Eğer çocuk biraz daha karıştırırsa veya öğretmen. Peki işte dünya vatandaşlığını ilk önerenler kim veya köleciliğin kalkmasını ilk önerenler kim diyorsunuz. Yanıt hep Sofistler oluyor. İşte bilinç konusuna değinmemin sebebi bu öğretmen eğitiminde. Bu üçüncü farkın, bu aşamayı mutlaka yaşaması gerekiyor. O zaman belki sizler de rahat edeceksiniz. Teşekkür ediyorum.

Başkan - Efendim. Saat dördü yirmi beş geçiyor. Ahmet hoca saat dört buçukta bir başka toplantı için ayrılmak zo-

runda. Gerçi soru yok ama ben onun zamanına saygılı olarak son sözü size veriyorum. Beş dakikalık zamanınız var istediğiniz kadarını kullanabilirsiniz. Ama allahaismarladık demek dışında.

Prof. Dr. Ahmet Inam - Şimdi birkaç akıldan söz etmiştim onu hatırlatarak bitirmek istiyorum konuşmamı. Aydınlanma döneminin önemi bize akli hatırlatmasıydı ve insanın yukardan indirilen buyruklarla değil, kendi sahip olduğu en büyük gücü olan akılla ayakta durabileceğini ve kendi hayatını oluşturabileceğini söylüyordu. Çok güzel bir çıkıştı. İnsana saygı duyan bir çıkıştı. Fakat akıl zaman içerisinde; aklın tarihine baktığımız zaman hiç değilse felsefe içinde işte Alman idealizminin ve Hegel'e gelen çizgi içerisinde; akıl bütün varlığı kuşattı, tarihin ve kültürün kendisi haline geldi. Hani buna panrasyonelizm gibi birşey uydurabiliriz. Bilmiyorum böyle bir deyim kullanılıyor mu ama yani herşey akıl oldu. Aklın bu denli abartılmasına tabi duyulan tepkilerden ilki mesela Kirkogonun veya Kirkagardın egsiztansiyelist çıkışıydı. Ve onun ardından gelen işte egsiztansiyelist çizgiyi görüyoruz. Diğer yandan Amerika'da pragmacı eğilimi görüyoruz. Hani akıl denen böyle tarihi kuşatmış ne idüğü yahut kendinden menkul bir varlık yerine iş yapmak önemlidir, sonuç önemlidir diyen bir güç. Pragmacı ve egzistansiyelist görüşün bu akılcı yukardan inme akılcı görüşe tabi marksist eleştiriyi de katarsak tepkileri

doğdu. Şimdi ağımızın postmodernist devrede o da sözde akla gösterilen bir tepki olarak biliniyor. Artık yle yukardan büyük A'yla yazılan bir aklın olmadığı, değişik akılların olabileceği evrenselliğin değil yerelliğin asıl olduğu gibi tezler var. Şimdi ben sabahki konuşmamda bunların bu görünüŐlerinin altında başka Şeyler yatabileceği kaygısını taŐıdđını belirtmiŐtim. Akla karşı çıkmak, aklı büyük bir tehlike olarak görmek çok tehlikeli bir Şeydir diye düşünüyorum. Çünkü böyle nasıl bilim diye çok değişik alanları kuŐatan bir bilim kullandđımızda çok genel olduğu için yanılığlara dŐebilirsek aklı da farklı anlamak, farklı boyutları olan bir yapı taŐıdđını düşünmek akıl için doğrudur diye düşünüyorum. Bu yüzden ben konuŐmam da akıl demedim denetleyici akıl dedim. Denetleyici akıl işte bu teknolojiyi ve giderek onla bütünleşmiş Őimdiki ağımız bilimini oluşturan bir akıl. Bu denetlemek, kontrol etmek, ele geçirmek, büyümek, zenginleŐmek, zaptetmek, isteyen bir akıl. Bilimin bu aklın eline yalnızca bu aklın elinde kalmasının tehlikeli olduğunu düşündüm. Çünkü yalnızca bu aklın elinde kaldđıđı zaman biz denetleyici akılda düŐündüđümüzde bilimi böyle sürekli katlanan geliŐen ve kendi içinde teknik bir yapısı olan mekanik bir düzen olarak algılıyoruz. İnsan kurgusu olduğu, insan hayatıyla, sanatla, bilimle, dinle ilgili olduğunu unutuyoruz. O yüzden benim sabahki konuşmamı tekrar hatırlatayım. Akıl ok Şeyle ilgilidir. Denetleyici akıl kendi kk sınırlarına meydan okuyarak tüm

kozmetik varlıkla yani evrenin kendisiyle hesaplaşmaya girmiş onu denetlemeye kalkıyor, yani haddini bilmeyen haddini aşmış, onun için zaman zaman azgın deyimi de kullanılabilir. Haddini bilmeyen bir yapı içerisinde. Bu yüzden de kendini kendi sınırlarını tanıyamadığı ve evreni ele geçirmeye çalıştığı için evrenle o doğru bilgilerinin ve bizdeki tasavvuf ustalarının yahut yaşama ustalarının hep sürekli hatırlattığı şeyi unuttuyor. Belki de evrenin bilgisi; evrenle rezonans haline geçmekle, titreşim haline geçmekle, evrenle bütünleşmekle olanaklıdır. Evreni denetlemeye kalktığınız zaman hayatı nasıl denetlemeye kalkıyorsanız, aşkı, insan sevgisini, dostluğu denetleyip planlamaya kalktığınızda nasıl o ilişkilerin kendiliğindenliğini bozarsanız ve çok berbat ederseniz hani bir çuval inciri berbat ettim deriz ya, nasıl berbat ederseniz nasıl çarpıtırsanız, denetleyen akıl da bu hayatın kendiliğindenliğine müdahale edip onu bilim adına, teknoloji adına, akıl adına denetlemeye kalktığında işte kozmik varlıkla olan bütünleşme ortadan kalkıyor ve insanın entegral yapısı, bütüncül yapısı, yani bedeniyle ve duygularıyla olan ilişkileri kopuyor ve herşeyi parçalı olarak görmeye başlıyor. Ve bu büyük bir darlık oluşturuyor yaşayışımızda ve teknolojinin verdiği kolaylıkta bir sığılığa doğru bizi götürüyor. Rahatlığın verdiği bir sığılığa, derinleri dipleri yoklamamaya ve bu rahatlık da sonunda bizi yılgınlığa götürüyor. Onun için işte geçmiş, işte entel barlarda oturup Türkiye battı kardeş, hayatta hiçbir şekilde kurtulamaz

yakında tabii ne olacak bu memleketin hali, dünyanın hali ne olacak. Yani bu bilim bu kadar katlanacak katlanacak sonunda başımıza patlayacak, yakında kesin kıyamet kopar ve kıyamet senaryoları yazan karamsarlar, duygularıyla ve bedeniyle nasıl yaşayacağını bilemeyen ve herşeye entellektüel eleştiriyile çomak sokup, insanların yaşama zevkini bozmaya çalışan entellektüellik ve sözde bilimsellik adına hayatı ve insanları sevmeyen garip ve sevimsiz bilgisiz insanlar çıkıyor ortaya ve bunlar felsefeden bilimden falandan filandan söz eden ama içinde sevgi tohumları olmayan çok itici insan argodeyimle gıcık varlıklar ortaya çıkıyor. Ve ben çok üzülüyorum yani insan, bilimle ve felsefeyle uğraşmak insanı bu hale mi getirmelidir; herkesi sevmek ve mutlu olmak aptalların işi olsun. Ya siz aptallar mutlu olur, çünkü üzülecek o kadar çok şey var ki, değil mi akıllıysan üzüm üzüm üzüleceksin, üzüntüden gebermen lazım ve kimseyi de sevmeyeceksin çünkü herkes hain herkes seni kötülük düşünür zaten, Freud'u falan biliyorsun ya. İçinde her türlü şeytanlığın ve çıkarın olduğu bir varlık sevgisiz, umutsuz insanlar çıkıyor. İşte felsefe ve bilim buna götürmemeli ve insanı mutlu etmeli. Yani doyumlu bir yaşama doğru itmeli. Doya doya, bu hayatın tadını çıkara çıkara insanlar yaşamalı. Düşünmek tadını çıkarmamak, keyf almamak anlamına gelmemeli ve mutlu olmak düşünmemenin sonucunda olmamalı. Bir de biliyorsunuz insanlar üzüldükleri zaman düşünüyorlar, o yüzden

ne düşünürsün kara kara. Biz de düşünmek hep kara kara ve gemiler battığı zaman Karadenizde olur. Halbuki mutlu olduğu zaman da insan düşünmeli ve mutlu olmalı. Her yerde söylediğim şeyi bir daha burda hatırlatarak konuşmamı bitiriyorum ve izninizi isteyeceğim. Mutsuzluk ahlaksızlıktır. Kesinlikle bilimle ve felsefeyle uğraşıyorsa mutlu olmak sorumluluğu taşıyoruz demektir. Çünkü mutsuz olduğumuz zaman kendi yetilerimizi ve bizdeki potansiyeli kullanamıyoruz. Verebileceklerimizi vermiyoruz. Çevremize dokunabilecek yararları gerçekleştirmiyoruz ve çevremizdekileri üzüyoruz demektir ve bu da büyük bir kötülüktür, bence ahlaksızlıktır diye düşünüyorum ve bilim ve sanat, bilim ve felsefe işte insanı mutlu kılmaya yaramalı ve arasındaki ilişkiyi de mutluluk tabanında oluşturulmalı diye düşünüyorum. Teşekkür ederim. Alkışlar.

Başkan - Efendim sonunda seminerin sonunda veya bugünkü seminerimizin sonunda nasılsa panelistlere bir alkış tutacaksınız ama Ahmet gitmeden onun da hakkını ödeyelim dedim onun payı biz de kalmasın. Efendim gördünüz yani birçok şeyleri söyledik, söylemeye devam ediyoruz ama son sözler çok da güçlü sözler oluyor. Acaba yeni soru almaktansa arkadaşlarımızın söz sonunu toparlayarak bu toplantımızı mutlu bir aile olarak şanlandıralım. Ahlaksızlık durumuna düşmeyelim. Evet. Kim önsöz almak ister. Sırayla

gidersek galiba Yücel'e mi geliyor söz Ahmet'ten sonra. İsterseniz David'den başlayalım sizden gelsin. Neslihan'da bitirelim. O da olabilir. Son sözü senden sonra bana vereceksin.

Yrd. Doç. Dr. David Grünberg - Tabi son sözü hangi konuda söyleyeceğimize bağlı. Çünkü birçok konuda bağlanabilir son söz. Ben olayı yine hem panelin hem konuşmaların konusu bağlamında bir kaç şey söyleyerek bağlamak istiyorum. Bu da daha çok felsefe eğitiminin bilimle olan ilişkisi bağlamında ülkemizde yapılması gereken şeyler olduğunu ve bunun için bir çaba göstermek zorunda olduğumuzu düşünüyorum. Ancak bunun da çok kolay olmadığını; daha önce de yöneltilen soruları da düşünecek olursak bu bağlamda hiç te kolay bir şey olmadığını özellikle ülkemizin koşullarında çok kolay bir şey olmadığını düşünüyorum. Ama kolay olmadığı için de bundan vazgeçmemek gerektiğini düşünüyorum. Çünkü, sadece bu Türkiye'nin bir sorunu da değil bence. Yani ülkelerin belki biliriz çok bir geleneksel lafı ama gelişmiş olan ülkeler var biliyorsunuz, işte geliştirmekte olan ülkeler var bir de gelişmemiş ülkeler var. Türkiye genellikle ikinci sınıfa konulan bir ülkedir ve geliştirmekte olan ülkelerde gerek felsefe eğitimi düzeyi veya felsefenin önemi toplumdaki veya eğitimdeki yeri her zaman tabi gelişmiş olan ülkelerin gerisindedir. Yani bunun sadece Türkiye'ye özgü olan bir kader

olduğunu düşünmüyorum. Dolayısıyla çok büyük bir karamsarlığa falan da düşmek gerekmiyor. Türkiye her boyutta ilerlediği zaman felsefe ve bilim de onlar arasındaki gerekli olan iletişim de kendi yerini bulacaktır diye düşünüyorum. Ama bunun için ek bir çaba harcarsak tabii bu hızlanacaktır. Ve eğitimde de mutlaka felsefenin, tabii şöyle bir soru yöneltilmişti ben ona yanıt vermemiştim öğretmen arkadaşımız sormuştu soru bağlamında aslında, felsefenin yüksek lisans ve doktora düzeyinde yani felsefe olmayan diğer alanlardaki yerini alması gerektiğini söylemiştik. Aslında bu daha fazla tabii birden bire yüksek lisans veya doktora düzeyinde felsefenin eğitimi değil, aslında benim bildiğim kadarıyla ilkokulda felsefe eğitimi gibi projeler var yani internette bu konuda bir sürü yazı falan var.

Türkiye'de de aslında Profesör Ioanna Kuçuradi'nin ön ayak olduğu bir çocuklarda felsefe, ilkokulda felsefe gibi bir proje de var. Kendisinin çok inandığı ve bunu yerleştirmeye çalışan çok takdire değer bir çabası var. Dolayısıyla felsefe aslında bir anlamda ilkokuldan başlaması gerekir diye düşünüyorum. Ve hepimiz biliyoruz aslında merak sorularıdır felsefe soruları hep nedir, niçin, niye böyledir gibi soruları çocuklar daha fazla sorar ve çocukların bu yaratıcılığını da öldürmememiz lazım. Hele ki bizim eğitimimiz de bu sorulara yanıt vermeyerek çocukların yaratıcılığı düzleminde işleyen bir eğitim sistemidir. Bunu batı değiştirmeye çalışıyor ve bir sürü

yerde büyük ölçüde değiştirildi sanıyorum. Tamamen işte öğretmenin pasif olduğu gündeme geldi, arkadaşımız da söyledi. Mümkün olduğu kadar öğrencinin aktif olup sürekli projeler üreten bir öğrenci grubuna gelerek direk orada zaten felsefeyi sokmuş oluyoruz geniş anlamda ve bunu başarmamız lazım. Dolayısıyla aşamalı olarak üniversiteye kadar yayılacaktır diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Başkan - Biz de teşekkür ederiz efendim.

Yücel bey.

Prof. Dr. Yücel Kanpolat - Efendim aslında bitiş gerçekten çok iyi oldu. Ben özellikle yani Ahmet Bey'in söylediklerinin üzerine çok fazla bir şey ilave etmek zorunda değilim. Biz insanları korkutmamalıyız. Biz insanları sıkmamalıyız. Biz insanları mutsuz etmemeliyiz. Yani bu yaşamda da, bilimde de, felsefede de eğitimde de. Bana göre nerede şikayet varsa orada biraz beceriksizlik vardır. Yani biz eğer işte hasta öldü canım filan filan diye ağlıyorsak bize ait beceriksizlik vardır. Canım bu çocuklar da çok ağladılar akşama da yemeği yaktım yani hanıma ait bir beceriksizlik vardır. Eğitimde de işte bu öğrenciler zaten kötüler yani biz burada nerede bir beceriksizlik görüyorsak orada bir yetersizlik vardır kanısındayım. O zaman yapacağımız ilk iş dönüp kendimize bakmaktır. Bilimin de, eğitimin de, felsefenin de hatta dinin de temel amacı yaşamı güzel tutmaktır. Bu rasyonel eğer doğru kullanılabilirse zannediyorum dünya daha bir ya-

şanılabılır olur. Ben Türkiye adına da bilim adına da çok karamsar değilim. Hatta biraz iyimser olduğum için de eleştirilirim. Ama eğer buradan kendi adımıza bir misyon bir ders çıkarmak gerekiyorsa bizim görevimiz bilimi de, eğitimi de, felsefeyi de biraz daha gülyüzlü yapmaktır. Teşekkür ederim.

Başkan - Peki çok teşekkür ederiz. Neslihan Hanım.

Neslihan Karanfil - Ben yalnızca teşekkür ederek bitirmek istiyorum. Çok güzel dinlediniz sağolun.

Başkan - O kadar mı?

Neslihan Karanfil - O kadar.

Özür dilerim. Son söz değil ama ona uygun yer olmadığı için anlatmamıştım. Hocamla ilgili bir anımı anlatacağımı söylemişim.

79 yılıydı yanılmıyorsam, kültürel antropoloji dersi alıyoruz. Bize test usulü bir sınav yaptı. Soruların bir tanesi çok özel idi. Kağıtlar okundu geldi. O tarihe kadar hiç görmemişiz çan eğrileriyle değerlendirdi, herkesin eline katlanmış kağıtlar geliyor. Özel bir uygulama var burada herhalde dedik. Sonunda da bize bir konuşma yapacağını söyledi hoca. Sevgili öğrenciler dedi sorularınız dedi işte şu numara tabi hatırlamıyorum. Tekrar bir okur musunuz, tabi okuduk "Tanrı öldü insan kendini yarattı" kimin sözüdür. İşte a) Nietzsche,

b) Marx. Yıl 79, doğal olarak kalemler kime oynar Marx'a oynar. Yüzde yetmişe yakınımız Marx işaretlemiştir. Bu oranı verdiniz bize dediniz ki Marx çok şeyi söylemiştir ama herşeyi söylememiştir. Teşekkür ediyorum. Gülüşmeler.

Çok teşekkürler.

Bunu her zamanda anlatırım.

Başkan - Ben onu unutmuşum, ne güzel hatırlattınız. Efendim bu güzel günün sonuna geldik. On beş dakika rötarla bitiriyoruz; ama lütfen bağışlayın bizi zaten yirmi yirmi beş dakika da geç başlamıştık sabahtan. Oradaki zamanımızı öğleden sonra kullanmış olduk. Ama herhalde bir beş dakikada bitirmeye çalışacağım. Felsefeye nezaman başlayalım? Ben bu konuyu bilmiyorum; ama antropolojiye ne zaman başlayalım diye bir soru bundan on beş yirmi yıl önce Amerika'da sorulmuştu. Antropologların genel kanısı, lisans düzeyi çok erkendir, lisansüstü olmalı. Çünkü çağımızda antropoloji geçen yüzyıllarda felsefenin işini yapıyor. Yani bu senteze insan inceleyen çeşitli bilimlerin bulgularını bütün haline getirmeye çalışıyoruz. İnsanı parçalayan bilgileri şimdi biz bütünleştiriyoruz. Onun için bu ne kadar geç, o kadar iyi. Sonra bir deney yaptılar, Amerikada Orta Amerikada zannediyorum ve bazı antropoloji programlarını yedinci sekizinci sınıfa uyguladılar ve inanılmaz bir sonuç aldılar. Lisans düzeyinden daha başarılı olduğunu söylediler. Herhalde çocuklar o işte

soru soran, yaramaz oğlanlar, kızlar, insanı o çıplak gözle çok daha iyi görüp insanla ilgili bilgileri çok daha güzel derlediler. Bundan sonra programı kaybettim, ne olduğunu, nasıl geliştiğini bilmiyorum; ama yedinci sekizinci sınıfta antropoloji çocuklara verilebilir. Özel bir yaklaşımla, felsefe de verilebilir. İlle felsefe adıyla değil, çünkü korkutucu olabilir. Ama her öğretmen biraz işin felsefesini yaparak. Efendim bunu yapmazsak arkadaşlarımız bugün son sözlerinde hepsi umutluyum dediler. Ben de çok umutluyum ve umutsuzluğa karşıyım.

Geçenlerde bir toplantıda genom projesini tanıtan bir arkadaşımız gibi başka bir arkadaşımız kendisinin غيابında onun bir biyofaşist olduğunu düşünüyor; yani biyolojiyi kullanan bir faşist bir buyurgan kişi olduğunu söylüyor. Bize önce bu dünyadaki kötülüklerle ilgili uyardıktan sonra dedi ki ama çok da yüzsüz olmayın dedi genom projesi bize öyle bilgiler verecek ki o gen mühendisliğiyle işte o geni oradan alıp biraz sağa kaydırıp biraz yukarı çıkarıp, birisini biraz susturup, birisini biraz besleyerek insanlığın bütün sorularını çözeceğiz. Yani bunlar çoğalsın diyeceğiz, bunlar çoğalmasın diyeceğiz, bunlar şu eğitimi görsün diyeceğiz, görmesin diyeceğiz. Neredeyse insanlığı bir karınca veya bir ne diyeyim bir arı topluluğunun mükemmeliyetini oluşturacaklar, eriştirecekler böyle bir şekilde bitirdi. Bende o günden bu güne genoma müthiş bir şeyle bir korkuyla bakmaya başladım. Eğer genom

bize bunları yapma fırsatı verecekse aman biz genomculara bu fırsatı vermeyelim diye her vesilede bunu hatırlatıyorum.

Efendim Ahmet İnam arkadaşım gitti. Yani onun arkasından eleştiri gibi kabul etmeyin. Mutsuzluk ahlaksızlıktır dedi. Biraz bana şiddetli bir yaklaşım gibi geldi. Mutsuzluk ahlaksızlık gibi değil, yani bazı kişiler mutsuz olabilirler, Ben bunu insan varlığına, insan değerine biraz saygısızlık gibi görüyorum. Yani insan belki doğarken nereye doğacağını hangi ülkeye doğacağını, hangi ailenin çocuğu olacağını, nasıl bir eğitim göreceğine karar veremiyor; ama buraya geldikten sonra yaratılan olanaklara bakarak belki bir mutlu olma şeyine sorumluluğuna da sahip bir varlık. Belki eğitimin amaçlarından bir tanesi bunu ona kazandırmak, sen değerli bir varlıksın ve belli bir dönemden sonra artık bir determinant değilse bile determine bir varlık da değilsin, artık kendi kendine yaratabilirsin. Bir Fransız şairini hatırlıyorum, diyor ki dünyaya gelirken diyor rengimizi, saçımızı işte rengini filan seçemiyoruz ama 40 yaşında nasıl görüldüğümüzden sorumluyuz diyor. O güne kadar belki sorumlu değiliz, ama 40 yaşında nasıl görüldüğümüzden sorumluyuz. Efendim bugün işte bilinç meselesi şöyle bir geldi geçti antropolojide. Ama insanlık ve bilim adamları veya antropolojinin felsefesini yapanlar onun da felsefesi var. Diyorlar ki homosepians yetmez, homosepianssepians yani akıllı olduğunu bilecek kadar akıllı insan var mı? Olabilir diyorlar, vardır demiyorlar ama ho-

mosepianssepians yani akıllı ama aklını iyi kullanabilen, akıllı olduğunun bilincinde olan ve akıllı olmasının sorumluluğunu taşıyan bir varlık olarak tanımlanıyor. Ningur arkadaşımızın bu araştırma ve doktora yapanlara felsefe öğretimi güzel, doğru, ideal. Ben biraz daha onu kolaylaştırmaya çalışacağım. Bir felsefe formasyonu değil ama hiç olmazsa araştırma metodolojisinin bir bilim metodolojisinin mutlaka verilmesi lazım. Çünkü doktora tezlerine bakın tezin birinci bölümünde adayın nasıl bir metod arayışı içerisinde çırpındığını göreceksiniz. Biz ancak tez yapmaya başladığımız zaman bilimin mantığı ve lojiğini aramaya başlıyoruz. Onun kendilerine verilmesi mutlaka şarttır. Bunu sosyal bilim, fen bilimi enstitüleri mi yapar bence bu belki üniversitelerimizin en büyük reform konularından bir tanesidir. Bilim yapanın metodolojiye ihtiyacı yok. Ama bilim dergilerindeki metodolojik tartışmalarına dönüp bu konuyu hep sosyal bilimciler tartışıyorlar. Sosyal bilim metodu nedir, ne olmalıdır, falan tek midir çok mudur falan neden tartışıyorlar? Çünkü bilim yapmıyorlar, bilim adına bilim metodolojisinin tartışmasını yapıyorlar. Bu bizim bilimsel eksikliğimizdir.

Evet efendim sözlerimi şöyle bağlıyım. Arada bir uygarlığın bugünkü durumu ve geleceği konuşuldu. Batıda ve Doğuda. Doğuda demeyim yani kapitalist dünyada ve de sosyalist dünyada medeniyet aynı şekilde algılanmış ve tanımlanmıştır. İnsanın doğaya egemen olması ve insan giderek bu ege-

menliğini daha da artırma eğilimindedir, egemendir, daha da çok egemen olacağım onu da kontrol edeceğim bunu da kontrol edeceğim gibi. Biraz önce Ahmet'in sözünü ettiği aklın egemenliği kendisini doğaya egemenlik gibi gözüküyor. Medeniyet bu değildir. İşte doğaya, herşeye egemen olmak isteyen varlık sonunda kendisini tanrıyla özdeşirebilir, tanrıyı öldürebilir. Şimdi dünyayı ben yaratacağım der ama yarattığı sorunların da üstesinden gelemez, altından kalkamaz. Belki bir süreç olarak bir hedef olarak söylemiyorum; ama bir süreç olarak insanın kurtuluşu ve mutluluğu bir hedefe varılmasında değil; ama o hedefe doğru hangi yoldan gidileceği konusundadır. Nasıl ilerleyelim hangi yoldan gidelim buraya varmak değil; ama o yolu nasıl yürüyelim. Eğer o yolu önceden belirlerseniz insanlık kendi kendisini yok edebilir.

Efendim son olarak sözü şöyle bağılım. Ben de beş dakika dedim bir dakika daha var. Bundan on bir yıl önce Türkiye felsefe dergisinin editörü ve önemli felsefi çalışmalara adını yazmış olan Aziz Çalışlar galiba bir seminer yapıyor İstanbul'da. Felsefenin neresindeyiz diye; bu bir kitap olarak ta yayınlanmıştır. Yani biz Türkiye'de bunu ilk defa yapıyor değiliz. Bugün bu toplantıya gelmeden dün akşam o kitabı şöyle vaktiyle okumuştum; ama bir daha şöyle bir gözden geçirdim ve şunu gördüm on bir yıl önce felsefenin neresindeyiz sorusuna bu seminere katılan ünlü kişiler bunun için de mesele Arslan

arkadaşımız var, İşte Çalışlar var, Tütün var yani Tüten pardon tütün nereden geldi yani işte İstanbul üniversitesi Edebiyat fakültesindeki bazı filozof, felsefe yapan hocalar var. Seminer şöyle gidiyor; tanzimatta felsefi düşünce, Şinasiyle Suavi nasıl başladı. İşte Tanzimattan sonra istibdat döneminde neler yapıldı, yapılmadı, cumhuriyete geçiş nasıl oldu? Cumhuriyet nereden ve 1950'ye kadar nasıl gelindi. Yani Şinasiyle başlayan ve de Hilmi Ziya'nın düşünce tarihiyle biten bir felsefe semineri. Şimdi onunla karşılaştığımızda biz belki felsefi düşüncenin, felsefenin Türkiye'de nasıl başlayıp buraya nasıl geldiğini anlatmadık ayrıntılı olarak; fakat çok daha üst düzeyde felsefe sorunlarını tartıştığımızı sanıyorum. Belki aklımıza gelen ve sorduğumuz her soruyu cevaplamadık; ama her soruyu cevaplamadığımızı bilmesek dahi felsefi düşünce de felsefi eğitim de aşamadır diye düşünüyorum.

Sabrınızdan dolayı hepimize teşekkür ediyorum, katıldığınız için. Çünkü sizler olmasaydınız biz bir masanın etrafında birbirimizle konuşacaktık; ama sizlere hitap etme fırsatını verdiniz, biz de tabii yaptığınız çalışmalarını yayınlamak fırsatını da verdiğiniz için ayrıca bu sabah ki oturumdan sonra arkadaşlarla görüşüyorduk. Bizim derneğimizin Eğitim ve Bilim diye bir dergisi var. Bunu işte geliştirmeye çalışıyoruz. Bugünkü çalışmamızın bildirilerini Türkçe ve İngilizce olarak o

dergide özel bir sayı olarak yayınlamayı ve yaymayı da düşünürüz. İnşallah bunda da başarılı olur ayrıca tabi bu özel sayı bugünkü çalışmamızın bir kitap halinde yayınlanmasına da mani olmayacaktır. Bu kitap da yayınlanacaktır; ama kitaptan önce bunu dergimizde iki dilde yayınlayarak bunu kayda geçirmek istiyoruz. Şahsi kanım kişisel inancım öyle ki, bugünkü tartışmamızın düzeyinden dolayı kimseden özür dilemek zorunda değiliz. Dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir ülkesinde eğer bu sorunlar tartışılıyor ise; inanınız ki bunun düzeyi bizimkinden bir kaç kat yukarda değil. Yani biz de insanız ve ötekilerden bu konuda çok da gerilerde veya çokda uzaklarda değiliz, çok da marjinal değiliz. Bugünkü tebliğlerin ve bugünkü tartışmaların bende bıraktığı genel izlenim böyledir. Son olarak ta bir de küçük bir hatırlatma; popülasyon pek yüksek değil ama bugünkü çalışmamızı daha iyi değerlendirmek için Pazartesi günü Tübitak'ta zeka vakfının yapacağı yaratıcı zeka ve eğitim diye bir seminer var. O seminere katılma fırsatını bulursanız bugün ne kadar üst düzeyde bir toplantıya katıldığınız konusunda size şimdiden müjdeli haberler verebilirim. Bu da benim ne diyeyim iyimserliğimin dışı vurması olacak. Hepinize iyi akşamlar diliyorum efendim. (Alkışlar)

GELECEĞE YÖNELİK BİR FELSEFE ANLAYIŞI İÇİNDE BİLİM-FELSEFE İLİŞKİSİ ÜSTÜNE

Prof. Dr. Ahmet İNAM

ODTÜ Felsefe Bölümü

Yaşam hızla değişiyor. Onun bağrından çıkan bilim ve felsefe de bu değişimden etkileniyor. Gerek bir etkinlik, gerekse bu etkinliğin yorumu, anlamı olarak bilim, örneğin yüz yıl öncesinin bilimi değil. Felsefe de dönüşümler geçiriyor.

Bu değişenin, değişmekte olanın yorumunu yapmak gerek.

Başlangıçta, bilim ve felsefenin bir bütün oluşturduğu, aynı kaynaktan çıkıp geldiği ileri sürülür : İkisi de "hakikati" ararlar. Felsefe bilgeliği de içine alır, tüm bilim dallarını kuşatır. Bununla da kalmaz içinde dini, sanatı da taşır. Öyleyse felsefenin çekirdeğinde en azından, üç damar görülüyor : Bilim, sanat, din. Din, Eski Yunan'ın ilk dönemlerinde, mitolojilerle yoğrulmuş, ölümsüz tanrıların yaşamlarıyla ilgiliydi. Ölümlü insan, ölümsüzlüğü arıyordu, bitimli ömründe, bitimli ruhunda bitimsizliği barındırabileceğini, sonsuza ulaşabileceğini düşünüyordu. İnaniyor, inandığına kendini adayabiliyordu. Gö-

rünenler dünyasının ötesi olduğundan emindi, öteye, hakikat yoluna yürümek için hazırlıklar yapıyordu. En azından bu anlamıyla, "din" felsefenin çekirdeğinde idi. Sanatsa, bir techne olarak, bir "zanaat", bir hüner, bir işçilik olarak felsefede vardı. Hakikati arama, yollar, yöntemler araştırılarak gerçekleştiriliyordu. Sorgulama, irdeleme, eleştirme, bilgisizliğini gösterme, tartışma, belli bir akıl yürütme, yöntemler geliştirilerek başarıyordu. Sokrates'in karşısındaki insanlarla giriştiği diyaloglar, belli akıl yürütme biçimleri içinde, yürütme, iknâ etme yollarıyla bezeliydi. Aristoteles, metinlerinde, dikkatli bir gözlemci, saptayıcı, sınıflayıcı, tartışmacıydı. Bu anlamıyla, "teknikler" kullanması açısından sanatın içindeydi, felsefe. Yalnızca, teknikleri kullanması bakımından değil, iynin yanında "güzeli" araştırmasıyla da içinde sanat kaygısı bulunduruyordu. Üstelik, örneğin Pluton'un şairlerden, tragedya yazarlarından yaptığı alıntılar, Sokrat öncesi düşünürlerin kullandıkları edebî dil (Platon'un kendi dili de) felsefenin sanat boyutunu bize hazırlatıyor. Bilimle olan ilgisi, kaynağında kendini gösteriyor kolayca; Filozoflar, o dönemin koşulları içinde, matematikle, fizikle, biyolojiyle, psikoloji ve sosyolojiyle, yönetim bilimleriyle ilgililer. Bilimin bilgisi, üretimin ve yönetimin, ahlakın bilgisi hep konularına, tartışma etkinliklerine giriyor.

Felsefe çekirdeğinde taşıdığı bu üç öğeyle, kendi etkinliğini

ortaya koyuyor : Bilgelik yanını, bilgelik sevgisini ihmâl etmeden.

Zaman içinde, bilimler giderek felsefeden kopuyorlar. Sanat, güzel sanatlara dönüşüp ayrı bir alan oluşturuyor. Tek Tanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla felsefe başlarda bu dinlerin teolojisine yardımcı oluyor, modern dönemlerde teolojiye verdiği destek sürmekle birlikte (örneğin bir yirminci yüzyıl düşünürü olan Heidegger'de) seküler bir alanda var etmeye çabılıyor kendini.

Felsefedeki bu üç damarlı çekirdek, sonraları unutuluyor. Değişik felsefe yorumlarında, bu çekirdek, bu çekirdekteki damarlar bize hatırlatılsa da, felsefedeki bağımsızlık özlemi, bu unutuşu destekliyor. Yaşanan hayat, yaşam biçimi, biçemi (üslûbu) bu desteği pekiştiriyor.

Yirminci Yüzyılın Bitisinde Yasananların ve

Yorumlarının Cizdiği Manzara

Karmaşık felsefe ve bilim anlayışlarının tartışıldığı bir yüzyılı kapadık. Bilimde, fiziği ve astronomonin incelmış matematiksel dille kazındığı başarı, yeni araştırma alanlarıyla zenginleşmiş biyolojiye yerini bırakıyor. Hâlâ, mantığın, matematiğin temellerindeki sorunlar çözülebilmemiş değil. Görecelik kuramlarının, kuvantum mekaniğinin derin felsefi temelleri sağlamaştırılmayı bekliyor. Bilimde, estetiğin önemi

anlaşılması, sadeliğin, simetrenin yeri üstüne dikkat çekici gözlemler yapılıyor, "büyük" kuramlar görülmüyor ufukta; modellerle dar alanlarda çalışılıyor. Derinlik yitimi gözleniyor, buna karşın genişlik egemen bakışlara. Kesinliğin, mutlaklığın, eski ve alışılmış anlamıyla "hakikatin" sadece eleştiriye açık adları kalmış! Bilim hızla dallanıp, budaklanıyor, geçmişte birbirlerinden kopuk gibi görülen alanlar, birbirleriyle kesişiyor; "disiplinler arası" alanlar çıkıyor ortaya. Bilim hızla teknolojiyle bütünleşiyor; bilimin gündemini tıp, ziraat, gıda üretimi, silah üretimi, mühendislik problemleri belirliyor. Piyasa ekonomisinin, politik güç elde etme çabalarının, haberleşme ağlarını genişletme kaygısının, reklâm ve propagandanın etkileri bilimin gündemini belirlemede önem kazanıyor.

Felsefe, bir anlamıyla varlığını kanıtlama uğraşında bilimle yakın ilişkiye geçmiş, ondan ayrılamayacağını savlıyor. Geliştirdiği kavramlar, bu kavramları oturttuğu dilsel çerçeve ile kendi içine kapalı tartışmalara gömülüyor. Bilimin "yöntemine", teknikleşen bakış biçimine uygun çalışmaların ardına düşüyor. Uzmanlaşmaya, bilimin verilerine ters düşmeyen bir olgulara, gözlemlere karşı duyarlı tutuma saygı gösteriyor.

Öte yandan, Post-Modernist etiketi taşıyan çalışmalarıyla, metaforik bir dile, edebiyata, karşılıklı söyleşiye dikkatimizi çekiyor. "Hakikati", büyük "H" ile yazılan Hakikati bulma umu-

dumuzu yitirdiğimizi, felsefi arayışın, insan zihninden gelen algılama kalıplarından başlayarak, gerçeğin bir kurgusu olduğunu, Kant, Nietzsche ve Wittgenstein'e dayanarak, "estetize" edildiğini ileri sürüyor. (Örneğin, Wolfgang Iser'in *Undoing Aesthetics*'i, Sage Publications, London, 1997)

Çok kısa olarak değindiğimiz bu gözlemler ışığında, bilim-felsefe ilişkisi, artık ne çekirdeğin bulunduğunu söylediğimiz antik Yunan felsefesiyle; ne Orta Çağda, ne Galileo ve Descartes'la başlatabileceğimiz Modern dönemde, ne de yirminci yüzyıldaki görünümüyle sorgulanabilir diye düşünüyorum. Bilim ve felsefeyi dönüştüren güçlerin yeni yorumlara gereksinimi var.

Çağımız kültür yaşamı, teknolojinin ve onun doğal tamamlayıcısı olan piyasa ekonomisinin etkisiyle, kendi varlığını oluşturan üretim ve tüketim çarklarını çevirmek zorunda. Televizyonlarının, bilgisayarlarının, telefonlarının ve hızlı taşıt araçlarının önünde insanlar bu düzenin sağladığı rahatlığı ve kolaylığı, eğlenceyi, süslemeyi bırakmak istemiyor. Görünüşte, çok sesliliğin, farklılıklara gösterilen saygının yer aldığı yaşam; tek tip bakışın, tek kuramın, tek modelin yaratacağı "totaliter" yaşam biçiminden kaçmaya çalışıyor. Aydınlanma döneminin "aklı", gücü ele geçirmiş, bu akıl bilime, mantığa, felsefeye egemen olarak, gemi azıya almış; akıl ölçüsünü kaçırarak azgın akıla dönüşmüştür. Yirminci yüzyılda

yaşanan toplu öldürmeler, bu haddini bilmez aklın meş-
rulaştırılma çabalarından doğmamış mıdır? İnsanın o çok
güvendiği akli, kendisini onunla özgür hissettiği, kendi varlığını
gerçekleştirdiğini düşündüğü akli, bir egemenlik kurma, zul-
metme aracına dönüşmemiş midir? "Bilim böyle emreder,
akıl böyle buyurur" denerek, yaşamımıza yukarıdan indirilen
bir balyoz olmamış mıdır? İşte, öyleyse, aklın bu tek yanlı yo-
rumundan, çoğulculuğun, yerelliğin özgürlüğüne geçiş doğru
değil midir?

Böyle bir akıl yorumunda dikkat etmemiz gereken noktalar
var : Yaşanan sığlık, kolaycılık, "büyük", "derin" çerçeveleri
aramaktan vazgeçmemize yol açan yılgınlık, görünüşteki çok
seslilikle ortadan kaldırılacağına benzemiyor. İnsanlar hak-
kında, yaşam hakkında, sanat, din, felsefe, bilim hakkında
oluşturacağımız kuramları, öyküleri çoğaltmak; alternatif dü-
şünceleri, azınlıktaki görüşlerin sesini duyurma çabamızı
gündeme kolay kolay getirmeyebilir.

Çağımızın bu manzarasında birbirine zıt iki görünüş var :
Bir yandan teknolojiyi, teknolojiyle bütünleşmiş bilimi oluş-
turan denetleyen, denetleyici, akıl egemenlik kurmaya ça-
lışırken; yaşamı "hafifleten", "rahatlatan", "kolaylaştıran",
"süsleyen", sözde özgürlük, sizde çok seslilik sağlayan es-
tetize eden akıl her türlü egemenliğe son verme çabası için-
de! Bir yönden robotlaşıp, "tek tipleşme" korkusu yaşarken

diğer yandan, farklılıklarımızın farkedildiği bir dünyada yaşadığımızı sanmanın hafifliği! Ne oluyor hayatımızda? Böyle bir hayatın sarmaladığı bilim-felsefe ilişkisine nasıl bakmalı?

Nasıl Bir Bilim - Felsefe İlişkisi?

Teknoloji yoğun insan yaşamında, Denetleyici Aklın ege-men olduğunu söyledik. Sömürgeleştiren, büyüyüp, güçlenmek, ele geçirmek isteyen bu akıl bizi robotlaştıırıp, sürü insanı haline getirmeliydi. Baskıcı, "totaliter" yönetim biçimlerinin oluşmasına yardımcı olmalıydı. Oysa, görünüşte, özgür, çok sesli estetize edilmiş, rahat ve kolay, alt yapı sorunlarını, iletişim, ulaşım sorunlarını çözmüş, ufuk açan bilgi ve üretimle donanımlı, sanal gerçekliği yaratma yollarını keşfetmiş bir kültürle karşı karşıyayız. [Açlık, yoksulluk çeken ülkeleri, toplulukları görmezsek!] Bu ne garip bir karşıtlık, bir gerginlik, bir uyumsuzluktur?

Oysa, özgürlük, çok seslilik, estetize edilmişlik, ufuk genişliği gibi olumlu (post-modern!) özelliklerin yanında (doğrusu, altında) yaşananların sığ, yılgın ve dar biçimde yaşadığını görüyoruz.

Sığ yaşam, sorgulamayan, irdelemeyen, ayrıntıya inmeyen inmeye kalktığında ayrıntıda boğulan bir yaşamdır. Dar yaşam, bir örnek düşüncelerin, kalıplarla gerçekleştirilen akıl yürütmelerin, enformasyon bombardımanı altında canı çık-

mıŖılıđın yaŖandıđı bir yaŖamdır. Yılđnlık ise, sığ ve darlığın içinde bunalan insanın, umutsuzluğunu, ısrarsızlığını, vazgemiŖliđini, őrkekliliđini gösteriyor. Denetleyici akıl, tek tip, denetlenmiŖ bir yaŖam oluŖturmaya abaladıkca, yaŖam, çoğulcu, zincirleri kırıcı, alternatifler arayıcı gőrünüŖlerle tepki gösteriyor! Bu tepkilerin ardında sığlık, darlık, yılđnlık var. Denetleyici akıl, insan aklının yalnızca bir boyutu ya da bileŖeni. Denetleyici akıl, denetlemeye kalktığı kozmik yapıyı, evreni, takındığı tavır gereği anlayamıyor. Evrenin uçsuz bucaksızlığı karŖısında, kendi sınırları içinde sıkıŖmıŖ denetleyici akıl, gerekleŖtirdiđi mődahalelerle yetersiz kalıyor. Evrenin sonsuzluğunu anlamak, onunla bőtunleŖebilmek için, aklın diğer boyutlarıyla, duygularla, insan bedeniyle etkileŖime, iletiŖime geçmesi gerekir. Oysa yaŖananın sığlığı, darlığı buna olanak tanımıyor. Duygusal akılla, estetik akılla, felsefi akılla, aŖkın varlıkla ilgilenen akılla etkileŖim içinde olabilirse, denetleyici akıl yumuŖatılıp, zenginleŖtirilebilir. Denetleyici akıl, haddini bilir de, insanı insan yapan diğer őđelerle (örneğin, sanat, dőŖünce gibi!) kucaklaŖabilirse, bugünkü bilim ve teknolojiye, ekonomik iliŖkilere, yönetim sistemlerine olan sığlık, darlık, yılđnlık yaratan olumsuz etkisi azalabilir.

Sığlık, darlık, yılđnlıđın olmadığı, çoğulcu, őzgőr, yaratıcılığa, sanata duyarlı, gerçekliğin farklı yüzlerini görmeye hazır, bunun için çırpınan, emek harcayan bir yaŖam bi-

çiminde, bilime ve felsefeye, bilim-felsefe etkileşimine düşen görevler nelerdir?

Bilim, denetleyici aklı tanıyıp, sorgulayacak duyarlılığı ve istekliliği göstermelidir. Felsefe, bu konuda bilime yardımcı olmalı, onda bir felsefe duyarlılığı oluşmasına katkıda bulunmalıdır. Bilim, kültüre, "yaşamın kendisine" duyarlı olmalıdır. Dallanıp budaklanmanın getirdiği genişlik, uzmanlaşmanın yol açtığı derinlikle birleşebilmelidir. Bu amaçla, bilim politikaları, çıkarlara, güç elde etmeye dayalı bir kaygı eşliğinde denetleyici aklın olumsuz etkilerini yok edecek biçimde oluşturulmalıdır. Bilim politikası, sıgık, darlık, yılgınlıktan kurtulmuş, denetleyici aklı geniş ve derin yaşam kaygılarıyla yumuşatmış, kalıplardan uzakta bir yaşam için, bilimi hazırlamalı, bilim insanlarının gündemini belirlemelidir. Yaşama, kültüre, insanın, duyu, akıl, beden ve çevresiyle yapısına duyarlı olan bilim, elbette felsefeye de duyarlı olacaktır. Felsefe, kaynağındaki üç damarlı çekirdeğine (bilim, sanat, din damarlarına!) duyarlı olmalıdır. Felsefe, bilimin ve kendisinin köklerinde bulunan bilgeliği bilime hatırlatmalı, denetleyici akla yol göstermelidir. Denetleyici akılı, denetlemek için yeni bir denetleyici akıl oluşturmamalıdır. Çözüm, denetleyici akılı başıboş bırakmakta da değildir. Bilimi bilgece yaşayan insanlar, bilimin sorunlarına araştırmalarına, kendilerini adayarak, o araştırmalarda kendilerini ortaya koyarak,

umut ve sevgi dolu yürekleriyle yaşıyorlar. Bu adanmışlık, umut ve sevgi ile desteklenirse, bilim ve felsefe arasında uçurumlar olduğunu savlıyan görüş zayıflamış olur.

Söylediklerimden şu da çıkarılabilir : Felsefe ile bilim arasında bir yazgı birliği vardır. İkisi de yaşama, insanın bu yaşamda oluşturduğu kültür etkinliklerine duyarlı olmalıdır. Bu duyarlılığı yitirdiği anda ikisi de kokuşur. İkisi de insanın yüzüne, insan sömürüsüne, güç ilişkilerine duyarlı bir dünyada, araştırma, düşünme namusunu, sorumluluğunu taşıyan etik kaygıyla, insanın yaşama sevincini, coşku ve heyecanını arttıran bir işbirliğine, dayanışmaya, zenginleştirici karşılıklı etkileşimlere açık olmalıdır.

EĞİTİM-FELSEFE İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Y. Doç. Dr. David GRÜNBERG

ODTÜ Felsefe Bölümü

Bu yazıda eğitim ile felsefe kavramları arasındaki ilişkiye dört açıdan yaklaşmaya çalışacağım. (1) Eğitim ile felsefe arasında içkin bir ilişki olduğunu savlamak. (2) Tarihsel-kavramsal bakış. (3) Eğitimin felsefesi. (4) Felsefenin eğitimi ve öğretimi.

(1) Felsefe ile eğitim arasındaki içkin ilişki. Bu savı ortaya koyabilmek için üniversite eğitimini bir kalkış noktası olarak seçiyorum. 'Üniversite' sözcüğü (İngilizce university, Almanca Universität, Fransızca université) Latince universitas sözcüğünden türemiştir. Universitas sözcüğünün anlamı "gerçekte ister bir ister birden fazla birimden oluşmuş olsun, yasa gereği bölünemez bir bütün" olarak betimlenir. Bilindiği gibi üniversite bir ortaçağ kurumudur ve bu nedenle 'üniversite' sözcüğünün eski Yunancada bir karşılığı yoktur. Buna karşılık modern Yunancada üniversite πανεπιστήμιον (panepistemion) sözcüğü ile karşılanır ve tüm bilgiler ya da bilimler anlamına gelir.

Felsefenin neliğine gelecek olursak, geleneksel olarak konusu gerçekliğin kendisi, yani tüm varlık alanı, amacı gerçeğe ilişkin bilgiye ulaşma, yöntemi ise salt uslamla olana bir uğraşıdır. Bu genel betimlemeye dayanarak felsefenin özünde varlığı varlık olarak bölünmez bir bütün olarak bilme çabası olduğunu görüyoruz. Universitas ve πανεπιστοιμιον sözcüklerinin anlamlarında da bu betimin olduğunu görmüştük. Yani üniversite tek tek değişik varlık alanlarının eğitimi sunmanın yanı sıra, tüm bunların birliğini, bütünlüğünü sağlama görevini ana amaç olarak gütmektedir, ya da gütmelidir. Bu bölünmez bütünlüğü sağlayan ögenin felsefeden başka bir şey olmadığını görüyoruz. Böylece felsefe bölümü olmayan bir 'üniversiteye' gerçek anlamda üniversite demenin de olanaksızlığı ortaya çıkmış oluyor.

Bu durumda, özellikle üniversite eğitimi kalkış noktası olarak alındığında, eğitim ile felsefe arasında içkin bir ilişki olduğunu görmüş oluyoruz.

(2) Tarihsel-kavramsal bakış. Bilinen bir olgu bir çok bilim dalının (fizik, sosyoloji, psikoloji gibi) tarihsel süreç içinde felsefeden koparak 'bağımsız' birer disiplin durumuna gelmiş olmasıdır. Newton'un fizik üzerine yazmış olduğu ünlü yapıtının başlığı Principia Mathematica Philosophia Naturalis (Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri)tir. Doğa felsefesi fizik bilimini, sosyal felsefe sosyoloji bilimini, tin felsefesi de

psikoloji bilimini doğurmuştur. Yakın zamanlarda tanık olduğumuz başka bir gelişme felsefenin önemli bir alt alanı olan epistemoloji (bilgi kuramı) nin bilişsel bilimleri (cognitive sciences) doğurmuş olmasıdır.

Ancak özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında bilim felsefesindeki gelişmeler sözü edilen bu bağımsızlığın tam bir bağımsızlık olmadığını göstermiştir. Gerçekte bir bilim kuramının, açık ya da örtük olarak, her zaman felsefi varsayımları vardır. Zamanın benimsenmiş bir bilim kuramı çözmesi gereken sorunları çözemez duruma geldiğinde felsefi varsayımlarını sorgulamaya başlar ve bu sorgulama, doğal olarak, felsefi bir sorgulamadır. Bu da bilim dallarının felsefeden tümü ile kopuk olmadığı anlamına gelir.

Böylece, bu bağlamda, tek tek bilimlerin iki yönden felsefe ile koparılamaz bir bağı olduğunu görüyoruz. Birincisi, daha yalın bir gerçek olan tarihsel bağ (tek tek bilimleri felsefenin doğurduğu olgusu), ikincisi ise kavramsal olarak bilimlerin felsefeye, bir ölçüde de olsa, bağlı olmasıdır. Yani bilimler tarihsel-kavramsal anlamda felsefe ile bağ oluştururlar.

Bu nedenle, tek tek bilimlerin eğitiminin de felsefeye ve felsefe eğitimine bağımlı olduğunu, ya da olması gerektiğini, söylemek kaçınılmaz görünüyor.

(3) Eğitimin Felsefesi. Eğitim konusuna çeşitli yönlerden

yaklaşılabilir. Bir yol sosyoloji, psikoloji, tarih gibi bilimler yönünden bakmaktır ki bizi eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi, eğitim tarihi gibi alanlara götürür. Diğer bir yol ise eğitime felsefece yaklaşmaktır ki, bu bizi felsefenin bir alt alanı olan eğitim felsefesine götürür.

Eğitim felsefesinde en yaygın yol, eğitime felsefenin en temel alt alanları açısından yaklaşmaktır. Mantık geçerli akıl yürütmenin kurallarını sistemli bir biçimde ortaya koyan bir felsefe alt disiplinidir. Eğitimin çeşitli kademelerinde, ders programlarının yapılışında bir çok bilim dalının eğitimi, öğretimi bulunur : Matematik, fizik, kimya, sosyoloji, tarih, psikoloji gibi. Tüm bu alanlarda akıl yürütmenin yöntem olarak önemli bir görevi olduğu yadsınamaz. (Özellikle matematik salt akıl yürütmeye dayanır.) Mantık böylece, eğer varsa, bilimlere ortak olan yöntemin veya yöntemlerin ne olduğunu, ne olması gerektiğini, ortaya koymaya çalışır. Doğal olarak bu çabanın sonuçları sözü geçen bilim dallarının eğitimine de aktarılacaktır.

Epistemoloji (bilgi kuramı) bilginin neliğini, kaynaklarını, türlerini, değerini, bilgi savlarının nasıl haklı gösterilebileceğini araştırma konusu edinen bir felsefe alt alanıdır. Çeşitli bilim dallarının eğitiminde her bir alan için bu soruların gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Örneğin fizik eğitimi ele alacak olursak, "Fizik ne tür bir bilgi verir?", "Fizik

yasaları nasıl haklı gösterilebilir?" gibi soruların son çözümlenmede, fizik eğitiminin tamlığı ve temelleri gözardı edilmek istenmiyorsa, eğitimin programının yapılışında yer alması bir gereklilik olarak ortaya çıkacaktır.

Ontoloji (varlık felsefesi) temelde ne tür nesnelere var olduğunun dizgesel bir bölümlenmesini ortaya koymayı amaçlar. Bu bağlamda, her bir bilim dalının bilgi savları belli bir nesne türü üzerine olacaktır. Fiziksel, tinsel, toplumsal nesnelere, özellikler ve ilişkiler gibi. Böylelikle her alanın eğitimi son çözümlenmede kendi nesne öbeğinin neliği üzerine olan sorularla ilgilenmek durumunda kalacaktır.

Mantık, epistemoloji ve ontolojinin çeşitli bilim ve bilim-dışı (sanat, edebiyat, din gibi) dalların eğitimi ile nasıl bir ilişkiye girdiğini incelediğimizde ortak bir yön görünüyor : Son çözümlenmede karşımıza hep ilgili felsefe alt alanının soruları çıkıyor. Etik, estetik, bilim felsefesi, siyaset felsefesi, hukuk felsefesi, dil felsefesi, zihin felsefesi gibi diğer felsefe alt alanlarının eğitim ile olan ilişkisine bakarsak, aynı uslamamanın geçerli olduğunu görürüz.

Bu nedenle, gerek kuramsal yönden gerekse (çok sayıda felsefe alt alanı olması gereği) kılışsal yönden tek tek tüm bu alanların eğitimle olan ilişkisine girmenin gereksiz olduğunu düşünüyoruz. Özünde eğitim felsefesinin yapmaya çalıştığı şey (1) ve (2) de ortaya konulan savların sonuçlarını ay-

rintilandırma çabasıdır. Bu nedenle de, bir anlamda, felsefenin eğitime uygulandığı bir uygulamalı felsefedir.

(4) Felsefenin eğitimi ve öğretimi. Son olarak değinmek istediğimiz bu felsefe-eğitim ilişkisi gerçekte çok ayrıntılı bir konu olup, bağımsız bir çalışma gerektirir. Bu nedenle, yazının bütünlüğünü de göz önünde tutarak, yalnızca bir noktada yoğunlaşacağız.

Genelde felsefe öğretiminin oldukça güç bir uğraş olduğuna ilişkin bir kanı vardır ve bu kanı büyük ölçüde doğrudur. Yazımızın geri kalan bölümünde bu güçlüğü nereden kaynaklandığına ilişkin bir açıklama getirmeye çalışacağız.

Felsefe öğretiminde ne gibi sorunlar olduğunu gündeme getirmek için önce "Felsefe nedir?" sorusuna dönmemiz gerekiyor. Bu soruyu yanıtlama çabası ise diğer bazı disiplinlerden ayırmaya çalışmak biçiminde olacak. Buna koşul olarak felsefe eğitimine özgü bir sorunun ortaya çıkacağını düşünüyoruz. Bu bağlamda, felsefeyi (i) konu yönünden, (ii) metnin yorumu yönünden, bir yandan tek tek bilimlerle bir yandan da sanat ve edebiyat ile karşılaştıracacağız.

Felsefe ile tek tek bilimler

Konu yönünden. Geleneksel anlamda felsefenin konusunun tüm gerçekliği kuşattığını söylemiştik. Tek tek bilimlerin konusunu ise gerçekliğin alt alanları oluşturur. (Fi-

ziğin, fiziksel gerçeklik, sosyolojinin, toplumsal gerçeklik gibi.) Söz gelimi, fiziksel gerçeklik, tüm gerçekliğe göre daha sınırlı olduğu için, çok daha iyi belirlenmiş, tanımlanmıştır. Bu nedenle, daha iyi tanımlanmış bir gerçeklik alt alanı üzerine yazılmış bir metnin tüm gerçeklik üzerine yazılmış bir metinden daha anlaşılır olması ve dolayısı ile daha kolay öğretilmesi apaçık gibi görünüyor.

Yorum yönünden. Öte yandan hem bilim metninin hem de felsefe metninin gerçeklik üzerine savlarda bulunduğu için, tek bir yorumu olması gerekir. Bir bilim metninin o varsayılan tek yorumunu kavrayıp öğretmek, bir felsefe metninin o istenilen tek yorumunu bulup öğretmekten daha kolay olması gerekir.

Böylelikle, bir felsefe metni tek bir yorum gerektirmesine karşın, konusu gereği özne yönünden bakıldığında birden fazla yoruma açıktır. Felsefe öğretiminin önemli bir paradoksu, yoruma oldukça açık bir metnin tek doğru yorumunu bulup öğretmek olarak karşımıza çıkıyor.

20. yüzyılın başlarında hem felsefenin hem de bilimlerin konusunun bir biçimde gerçeklik olması ve de ancak bilimin gerçeklik üzerine bilgi savlarında bulunabileceği düşüncesi felsefeyi yeniden tanımlama çabalarını beraberinde getirmiştir. Bu çabaların sonucunda felsefenin konusu gerçeğin kendisi olmaktan çıkıp, gerçeklikten-söz-eden-dil du-

rumuna gelmiş, felsefenin kendisi de bir üst-dilde bu konu üzerine bir söylem konumuna gelmiştir: öyle ki, bu üst-dildeki söylemin amacı artık gerçekliğe ilişkin doğruları bulma değil, gerçeklikten-söz-eden dilin terimlerinin anlamını çözümlenmektedir. (Doğal olarak anlam çözümlenmesi dolaylı olarak gerçekliğe ilişkin bilgilerin bulunmasına katkıda bulunacaktır. Bu nedenle üst-dil olarak felsefenin geleneksel felsefeden çok kopuk olduğunu söylememek gerekir.)

Bu noktada sorulması gereken soru bir üst-dil söylemi olarak felsefe, konu ve amacının dönüşmesi ile, yukarıda söz edilen konu ve yorum bağlamındaki anlama ve öğretim sorunlarından kurtulup kurtulamayacağıdır. Ne yazık ki, sorunlardan kurtulabileceğini söyleyemiyoruz, çünkü amacı yine en genel terimlerin anlamının çözümlenmesi olacaktır. Örneğin, gerçekliğe ilişkin bilgi edinme çabası olmayacaktır, ama tüm kuşatımı ile 'gerçeklik' teriminin anlam çözümlenmesi gündeme gelecektir, tüm gerçekliğe ilişkin bir bilgi savında bulunmayacak, ancak tüm genelliği ile 'bilgi' teriminin anlamının ne olduğunu çözümlenmeye çalışacaktır ve benzeri. Yani, en üst derecedeki soyutluk ve genellik gene gündemde olacaktır.

Felsefe ile sanat ve edebiyat. Sanat ve edebiyatın konusu genelde gerçeklik değildir. Bu nedenle konu yönünden felsefe ile ilginç bir karşılaştırma yapmak söz konusu değildir. Öte

yandan sanat ve edebiyat metinleri de felsefe metinleri gibi (aslında daha büyük ölçüde demek gerekir) yoruma açık metinlerdir. Ancak önemli ayırım, yorum zenginliğinin sanat ve edebiyatta istenilen bir şey olmasıdır. Çünkü, daha önce de belirtildiği gibi, genelde gerçeklik üzerine savlamalar yer almaz. (Ancak her yorumun aynı değerde olduğunu söylemek istemiyoruz, vurgulamak istenilen ilkece birden fazla yoruma açık olmasıdır.)

Böylelikle, bu anlamda, birden çok yoruma açık olmasından ötürü, sanat ve edebiyatın öğretiminde felsefe öğretiminde rastlanan aynı soruna rastlanmadığını söyleyebiliriz.

Sonlarken, (1), (2) ve (3) te felsefenin eğitim için vazgeçilemez bir öge, (4) te ise felsefe eğitiminin ne denli zorlu bir uğraş olduğunu söylemeye çalıştık. Yani, felsefe öğretimi zorlu bir çabayı gerektirir, ancak eğitimin kendisi için vazgeçilmezliği bu çabanın ne kadar değerli olduğunu ve kaçınılmaz olarak yerine getirilmesi gerektiğini gösteriyor.

FELSEFE ÖĞRETİMİ VE SORUNLAR

Neslihan KARANFIL

Ankara Koleji Felsefe Öğretmeni

Değerli konuklar,

Felsefe öğretimi ile soran sorgulayan, kalıplaşmış düşünceleri aşan, düşünce sınırlarını zorlayan, yaratıcı, benzerini gördüğü kadar karşıtını da gören, fikirleri sentezleyebilen insan yetiştirme hedefleniyor.

Bu hedeflere ulaşmada bir çok sorun yaşanıyor. Bu sorunları kategorize edebilmek için öncelikle M.E.B. tarafından belirlenen, ders müfredat programında yazılı hedefleri sizlere okumak istiyorum.

- 1- Felsefe dersinin konusunu kavrayabilme
- 2- Felsefenin diğer alanlarla ilişkisini kavrayabilme
- 3- Felsefenin gereğini kavrayabilme
- 4- Bilgi felsefesinin konusunu kavrayabilme
- 5- Bilgi kuramının temel problemini kavrayabilme
- 6- Doğru-evrensel-zorunlu bilginin imkanını kabul eden görüşleri kavrayabilme

- 7- Bilim ve felsefe arasındaki ilişkiyi kavrayabilme
- 8- Farklı bilim yaklaşımlarını kavrayabilme
- 9- Bilim felsefesinde klasik görüş ve eleştirisini kavrayabilme
- 10- Bilimin değerini kavrayabilme
- 11- Varlık felsefesinin konusunu kavrayabilme
- 12- Varlık problemi ile ilgili temel yaklaşımları kavrayabilme
- 13- Ahlak felsefesinin konusunu kavrayabilme
- 14- Evrensel bir ahlak yasasının olup olmadığını kavrayabilme
- 15- Siyaset felsefesinin konusunu ve temel kavramlarını kavrayabilme
- 16- Siyaset felsefesinin iki ana probleminden biri olan karmaşa-düzen-ütopya probleminin özelliklerini kavrayabilme
- 17- Siyaset felsefesinin ikinci ana problemi olan birey devlet ilişkisini kavrayabilme
- 18- Estetik'in konu bilgisi
- 19- Estetik'in temel kavramlarını kavrayabilme
- 20- Estetik'in temel sorunlarına ilişkin yaklaşımları kavrayabilme

21- Din felsefesinin konusunu kavrayabilme

22- Tanrı'nın varlığına ilişkin farklı yaklaşımları kavrayabilme

Sizlere okuduğum hedeflerin tümü kavrama düzeyindedir. Oysa felsefe öğretimi ile sorgulayan, fikir üretebilen, öğrendiklerini sentezleyebilen insan yetiştirmeyi hedefliyoruz dedik. Yazılı bu hedefler bizleri felsefe öğretiminin hedeflerine değil, felsefe tarihi öğretiminin hedeflerine ulaştırabilir. Bu durumda felsefe dersleri yaratıcı insan yetiştirme görevini diğer derslerin bu görevini yerine getirdiği kadar getirebilir.

İşaret ettiğim bu temel sorunu bir yana bırakarak, felsefe öğretiminin diğer sorunlarını ifade etmeye çalışalım.

1- Müfredat haftada iki saatlik bir ders için oldukça kapsamlıdır. Bu sorun bazı ünitelerin çıkarılması ve bir saatlik ders eklenmesiyle çözülebilir.

2- Öğrenciyi ezbere yönelten ders kitapları. Bu sorun yoruma elverişli metinlerden oluşan bir kitapla çözülebilir. Bu tür kitaplar öğretmen el kitabı ile de desteklenmelidir.

3- Öğrencinin pasif olduğu ezbere dayalı ders işleme yönteminden bir türlü kurtulamamak. Bu sorun öğrenci merkezli ders işleme yöntemi ile çözülebilir. Bu yöntemle öğrenci doğrudan kendisi araştırma yapar, bu çalışmasını sınıfa getirir, tartışır, özgün düşüncelerini sunar veya öğrenciye ön-

ceden dağıtılan bu metin daha sonra derste tartışılır. Bu yöntemle öğretmenin görevi azaltılarak, öğrenci aktif hale getirilir.

4- Öğrencinin okula ve bu derse bakış açısı. Öğrenciler, sanata-estetiğe, duyguya yönelik dersleri adları olan önemleri olmayan, başarıdan sayılmayan dersler olarak görmektedir. Lise sondaki felsefe dersini de el çabukluğu ile bu kategoriye almaktadırlar. Onlar için okulda okunacak derslerin bir çıkar sağlaması gerekmektedir. Bu çıkar düşünsel bir zenginlik yaratmaktan çok üniversite sınavında kaç sorunun yanıtlanmasını sağlayacağı ile ilgilidir. Kısaca öğrenci, felsefe bana ne çıkar sağlayacak diye düşünmektedir, sorgulamanın ve felsefenin gerekliliğini kavrayamayan bu öğrenciler özellikle de MF öğrencileri, bu dersi bir yük olarak görmektedir. Felsefe öğrenme motivasyonu biraz daha iyi görünen TM öğrencileri de üniversite sınavında gerekli olacak diye ezberleme çabası içindedirler. Dersi biraz seven öğrenciler de özel bir ilgi alanı olarak üniversitede okunması kanaatindedirler. Bu sorun, toplum, eğitim sistemi, okulun bütünü içinde zamanla çözülebileceğinden burada bir çözüm yolu öneremiyorum.

5- Alışkanlıkları terk edememe alışkanlığı. Öğrenci bu eğitim sistemi içinde hemen her dersteği bilgiyi dogmatik biçimde almış, sorgulamamış, sorgulaması gerektiğini de hiç öğrenmemiştir. Haftada iki ders saatinde bu alışkanlığını yık-

ması ve yeni davranış modellerini kazanması kolay değildir. Dersimizin felsefe dersinden çok felsefe tarihi dersi gibi olmasında bu alışkanlığı yıkamamanın da rolü büyüktür.

Değerli konuklar, sizlere tüm bu sorunlara karşın ve bu sorunların içinde neler yapabildiğimizi de anlatmak istiyorum.

Ders saatlerimiz içinde bugünkü düşünme sistemimize egemen olan iki değerli mantığın zihnimizi, olasılıklı doğru ve yanlışlara kapatabileceğini, iki değerli mantığın felsefe içinde doğduğunu, bizleri daha sağlıklı düşünme biçimine götürecek olan olasılık ve quantum mantığının da yine felsefe içinde doğduğunu öğretmeye çalışıyoruz. Felsefede durağanlığın olmadığını, bu düşünce dinamizminin insanlığın sorunlarına çözüm aramaya devam ettiğini, yaşamın dışında bir lüks değil yaşamın ta kendisi olduğunu öğretmeye çalışıyoruz.

Bunları öğretmeye çalışırken ders dışı etkinliklerden de yararlanıyoruz. Ankara Koleji felsefe zümresinin gerçekleştirdiği ders dışı etkinliklere şunları örnekleyebilirim. 1- Felsefe olimpiyatlarına öğrenci hazırlama 2- Öğrencisi az olmakla birlikte felsefe kulübünün çalışmaları 3- Birincisi bu yıl gerçekleşen üç gün süreli 'Felsefe Günleri'. Felsefe günleri konferans, panel, sunu ve oyunları kapsamaktadır.

Zümre etkinlikleri dışında her öğretmen kendine göre bi-

reysel çalışmalar yapabilmektedir. Bu alanda severek yaptığım bir çalışmamı da sizlere anlatmak istiyorum. Öğrencilerimle birlikte senaryo yazdık, bir cümle birimizden, bir cümle diğerimizden. Yazdığımız senaryoyu sahneledik. Bunların birincisinde bilim-felsefe ilişkisini inceledik. Adını Genetik, Gen-Etik koyduk. İkinci çalışmayı etik üzerine yaptık. Filozofların görüşleri ile günlük yaşamın ahlak problemlerini karşılaştırmaya, yorumlamaya çalıştık. Üçüncü çalışmayı estetik olarak belirledik, yazdık; fakat oynayamadık. Örneklediğim bu çalışma biçimi öğrencilerin yaratıcılıklarını görmelerinde, özgür ve bilimsel düşünme gücüne sahip olmalarında etkilidir. Ayrıca bu oyunların kasetlerini daha sonraki öğrencilere de izlettirerek pasif olarak da olsa bu etkiden pay almaları sağlanmaktadır.

Değerli konuklar örneklediğim bu çalışmalar mükemmel miydi? Elbette hayır. Önemli olan çocuğun bunları bedeniyle, duygularıyla, zihniyle yaşamış olması. Biz de buna ortam hazırladık.

Sizlere 1998 öğretim yılının ilk dersinde üç sınıfta yaptığım bir uygulamayı da örneklemek istiyorum. Bu örneği anlatmak istememin özel bir amacı var. O da eğitim sistemini, felsefe öğretimini, öğretmenleri değil öğrencilerimizin neler düşündüğünü dile getirebilmek. Öğrencilerden birinin konuşulanları yazması koşuluyla onlara şu soruyu yönelttim.

'Öyle bir toplum düşünün ki bu toplumda öğretmen olabilme yaşı 5-25, öğrenci olabilme yaşı da 26-40 dır. Öğretmenlerin öğrencilerine ne öğreteceği herhangi bir güç tarafından sınırlandırılmamıştır. 16-17 yaşında gençler olarak 40 yaşındaki öğrencilerinize neler öğretirsiniz?'

Verilen yanıtları okuyorum.

Gizem : Ölüme yaklaştıkları ve geçmişlerini sürekli anmaya başladıkları için hayatı sevmeyi ve hayata bakış açısını öğretilirdim.

Alper : Teknolojik gelişmeyi kabul etmelerini öğretilirdim.

Boğaç : Kalıpların dışına çıkmayı öğretilirdim.

Simge : Kendimi yargılamak zorunda kalmadan yanlış yapmanın tadını öğretilirdim.

Ceren : Vurdumduymazlığı ve hoşgörüyü öğretilirdim.

Tuççe : Herkesin farklı olduğunu kabul ettirmeye çalışırdım. İnsanların monoton yaşamlarından, kalıplardan kurtulmalarını ve görüş farklılığının ülke için en iyisi olduğunu öğretilirdim. Böylece çeşitlilik oluşur. Çevrelerini rahatsız etmemek koşuluyla farklı görüşleri ortaya koyabilirler.

Mehmet : Öğretmeye gerek yok. Asıl öğretmen kendileridir.

Kazım : Oyun oynamayı öğretilirdim.

Özge : Her insanın içinde bir çocuk vardır. Onu bulmayı öğretirdim.

Boğaç : İnsanlara değişik açılardan da bakmayı öğretirdim.

Laçın : Gülmeyi öğretirdim.

Gizem : Hayatı bütün olarak ele almak gerekir. Hep gülmek olmaz. Ağlamak zamanı ağlamak, gülmek zamanı gülmek.

Laçın : 40 yaşındaki insan topluluğu daha değişik şeylerle meşgul. Gülmeyi unuttukları için gülmeyi öğretirdim.

Gizem : Her 26-40 yaş arasında iş, stres olmayabilir. Madem bir hayal üzerine konuşuyoruz, muhakkak iş olmak zorunda değil.

Alp : Çalışmak olmasaydı bir döngü olmazdı. Çalışıyorlar çocuklar rahat etsin diye sonra gülmeyi unutuyorlar. Böyle bir kısır döngü.

Evren : Ben hayatı iyisiyle kötüsüyle sevmeyi öğretirdim.

Mehmet : Kendi kendine öğrenen insanlar bizden bir şey öğrenmek isterse, bu fırsatı tekrar elde etmek isterdim.

Levent : Öğretmeyi öğretmek isterdim. Herkes öğrendiklerini başkasına öğretsin diye.

Olgaç : İnsanlara bir şeyi tam olarak öğretemeyiz. İn-

sanlara yol gösterici olabiliriz. Onların düşünmesini sağlayabiliriz. Mehmet'e hem katılıyorum hem de katılmıyorum. Mutlu olmak kendiliğinden öğrenilir. Yol göstererek zamanı kısaltabiliriz. İlk olarak şu anı öğretebiliriz.

Ali : Mizaca ve duygulara yönelik şeyleri öğretemem. İlahiyat öğretim, bari ahirette işe yarasın diye. Integral falan öğretmem.

Burak : Herkes kendisi öğrenir.

Hakan : 40 yaşına gelmişler dinlemeyi öğrensinler.

Konuşmama öğrencilerimizin sorgulama yapmadan öğrendiklerini iddia ederek başladım. Bu iddiamı çürütecek örnekle de devam ettim. Çünkü her iki öğrenci grubu ile de karşı karşıyayız. Azınlıkta da olsa bir grup öğrenci sorgulayıcı bir düşünme sistemine sahiptir. Konuşmamın devamını bu niteliklere sahip öğrencilerin düşünme sistemlerine ait gözlemlediğim sorunlarla sürdüreceğim.

Bu sorunu, 'bellekte kodlamayı bilgiye göre mi yapıyoruz, yoksa bilgiye bizim verdiğimiz doğruluk değeriyle mi?' sorusunu sorarak tartışmak istiyorum. Bana göre kodlamanın ilk sınıflamasını bilgiye verdiğimiz doğruluk değeri ile yapıyoruz. Yani bilincin ilk kapısı doğru ve yanlış kapıları olarak ikiye ayrılıyor. Öğrencilerimiz de bizler gibi bu kapılardan birinin içine attığı bilgiyi, o kapıdan kolay kolay çıkaramıyor. Eğer

bilgiyi bilginin doğruluk değerine göre değil de bilginin kendisine göre kodlayabilseydik bilgileri birbiri ile bağlantılaşma konusunda bilincimiz bize daha iyi hizmet etmiş olacaktı. Örneğin, Gazali bağnaz bir filozof olarak yanlış kapısından, Aristoteles de önemli bir filozof olarak doğru kapısından içeri atılıyor. Aristoteles'in mutlak varlığın akılla bilenebileceği görüşü bu görüşün orta çağ düşüncesini etkilediği, tanrıyı akılla bilmek istemenin ruhban sınıfların oluşumunda etkili olduğu düşüncesi bağlantısız bırakılıyor. Gazali'nin Tanrı'yı sezgi, iman yoluyla bilebiliriz düşüncesi de yanlış kapısında kalıyor. İlginç olan şu, Tanrı'nın sezgi ile, aşkla bilenebileceğini savunan tasavvufçular doğru kapısında, Gazali'nin bu görüşleri yanlış kapısında. Yine ilginç olan şu ki, ruhban sınıfların, kilisenin egemenliği de yanlış kapısında. Sevgili konuklar bilincimiz bize oyun oynamıyor. Binlerce yılın öğretilmiş birikimiyle bizler zihnimize oyun oynuyoruz. Zihnimiz şaşkın. Çocuklarımızın da zihni şaşkın. Uyarıcılar duyu organlarına ulaşsa da beynimizde bilgiye göre kodlama yapılamıyor. Sanki uyarıcılar bir duvara çarpıyor ve geri dönüyor. Bu süreçte biz öğretmenler en ideal dersi anlattığımızı, en iyi yöntemi uyguladığımızı düşünsek te öğrencilerimizin ileriki yaşamlarını gözlemlediğimizde, yaptığımız derslerin birer sanal ders olduğu duygu ve düşüncesinden kurtulamıyoruz.

Bu duygu ve düşünce öğretmeni ayakta tutan 'Ben değerliyim'

yargısının içini boşaltıyor. Bu yargının içinin boşalması da öğretmenin daha iyisini yapabilme motivasyonunu köreltiyor. Sizlere sunduğum bu kısır döngüden savunma mekanizmalarının döngüsü ile kurtuluyoruz. Ama kaliteyi de düşürüyoruz.

Sevgili konuklar, biz felsefe öğretmenleri, felsefe deryasına kendimizi kaptıracak kadar idealist; bir meslekte tutanacak kadar da sebatkarız. Fincancı katırlarını ürkütmeden sorgulamayı öğretmeyi görev edinen, evrensel düşünse de yerel davranan bireyleriz. Sevgili konuklar, kabul edersiniz ki felsefe öğretmenlerinin zihinsel süreci toplumun ve çağın zihinsel sürecinden bağımsız değildir. Yani biz de bir garibiz. Ne kadar garip olduğumuza, aslında ne kadar da sorgulayıcı olduğumuza bir örnek vermek istiyorum. Sofistler kent kent dolaşıp bilgi satmışlar. Para kazanmışlar. Sokrates bilgi satmamış. Sokrates erdemli bir filozoftur. Kısaca Sokrates doğru kapısına, sofistler yanlış kapısına. Şimdi soruyoruz. Öğretmenim ne satarak para kazanıyorsun? Yanıt bilgi. Dünya vatandaşlığını ilk kez önerenler kimlerdir? Yanıt Sofistler. Köleliğin kalkması için ilk tepki kimlerden gelmiştir? Yanıt Sofistlerden. Şimdi tekrar soruyoruz sofistler neden yanlış kapısında?

Öğrencisi ve öğretmeni ile tüm sorunlara karşın ve tüm sorunların içinde yavaş ta olsa değişeceğimizi düşünüyorum. Bu düşünce ile sözlerime son verirken hepinizi sevgiyle selamlıyorum.

ISBN 975 - 7583 - 16 - 2